

Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ
ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΗΛΙΚΙΑΣ 15-18 ΕΤΩΝ
ΤΗΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑΣ ΚΟΥΡΛΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥΛΑΣ .

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΛΗΨΗ ΠΤΥΧΙΟΥ ΣΤΗΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗ ΣΕΥΠ: ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΕΡΓΑΣΙΑΣ.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΝΟΜΙΚΟΥ ΑΝΤΩΝΙΑ.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2006

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι: ΕΦΗΒΕΙΑ	20
<ul style="list-style-type: none"> ο 1. Γενικά ο 2. Φάσεις Εφηβείας ο 3. Αναπτυξιακά Χαρακτηριστικά ο 3.1. Βιοσωματικές Αλλαγές ο 3.2. Γνωστικές Αλλαγές ο 3.3. Κοινωνικές Αλλαγές ο 3.4. Συναισθηματικές Αλλαγές ο 4. Φάσεις σεξουαλικών σχέσεων ο 5. Διαμόρφωση ταυτότητας./Τα στερεότυπα συμπεριφοράς του φύλου. ο Η αρχή των σεξουαλικών συναισθημάτων. Πρώτη στάση γονέων. 	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ: ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ	33
<ul style="list-style-type: none"> ο 1. Τι είναι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. ο 2. Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στην Ελλάδα. ο 3. Τι είναι σεξ; Υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο σεξ και τον έρωτα; ο 4. Σκοποί της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. ο 5. Φορείς της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. ο 6. Το όφελος από την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. ο 7. Τι περιλαμβάνει η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. 	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ : ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ – ΓΟΝΕΙΣ	51
<ul style="list-style-type: none"> ο 1. Λειτουργίες της οικογένειας. ο 2. Χαρακτηριστικά της οικογένειας. ο 3. Δομή της οικογένειας. ο 4. Τύποι γονεϊκής συμπεριφοράς. ο 5. Γιατί θα πρέπει οι γονείς να ασχολούνται με το θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. ο 6. Συναισθήματα γονέων. ο 7. Η θρησκεία και η επιρροή που ασκεί στην στάση που διατηρούν οι γονείς για το θέμα αυτό. 	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV: ΑΛΛΟΙ ΦΟΡΕΙΣ – ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ – ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	72
<ul style="list-style-type: none"> ο 1. Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση στα σχολεία. ο 2. Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση από άλλα όργανα. ο 3. Βιβλία και μέσα μαζικής ενημέρωσης. ο 4. Μερικές πρόσφατες δραστηριότητες στον ιατρικό χώρο. 	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V :Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ, ΣΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.	80
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΕΥΝΑΣ	85
Ø 1. Ερευνητική Διαδικασία	
Ø 2. Μεθοδολογία	
Ø 3.Αποτελέσματα Έρευνας	
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	94
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1	99
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2	132
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	133

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πολύ συχνά ακούγεται, ιδιαίτερα από τους γονείς, ότι νιώθουν άβολα με τις ερωτήσεις των παιδιών γύρω από τις σεξουαλικές σχέσεις. Οι ερωτήσεις των παιδιών κατά τη διάρκεια της παιδικής τους ηλικίας περιστρέφονται συνήθως στην προσπάθεια κατανόησης της καταγωγής τους και του θαύματος της γέννησης. Αργότερα οι ερωτήσεις των εφήβων στρέφονται σε πιο ουσιαστικά θέματα τα οποία βιώνουν και βεβαίως και βεβαίως οδηγούν σε προβληματισμό.

Η συζήτηση, όμως, για σεξουαλικά θέματα είναι ταμπού για τους περισσότερους γονείς. Η στάση αυτή των γονέων συνδέεται με προκαταλήψεις και στερεότυπα που παραδοσιακά προσδιορίζουν το γονεϊκό ρόλο. Σαν στάση ορίζεται η προδιάθεση των ατόμων απέναντι σε ζητήματα για τα οποία διαθέτουν μια ορισμένη γνώση (Βλαχόπουλος, Γεωργούλας, Ιντζεσιλόγλου, Κάλφας, Μπρίκα, 1998).

Η σεξουαλικότητα, ένας σημαντικός τομέας της ανθρώπινης εμπειρίας είναι ίσως αυτό που διδάσκεται ελλιπέστερα τόσο στην τυπική, όσο και στην άτυπη εκπαίδευση. Στα πλαίσια της άτυπης εκπαίδευσης αναφέρεται ότι τα παιδιά παίρνουν μόνο το 15% της σεξουαλικής τους ενημέρωσης από τους γονείς.

Η σεξουαλική αγωγή θα πρέπει να λαμβάνει υπ' όψιν της τις πολύπλευρες ψυχολογικές διακλαδώσεις της σεξουαλικής ορμής για να προσπαθεί να βοηθήσει τα παιδιά να καταλάβουν και να δεχτούν τη δύναμη αυτής της ορμής και ταυτόχρονα να τα παροτρύνει να τη θέσουν μέσα σ' ένα πλαίσιο ατομικής υπευθυνότητας.

Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει η σεξουαλική αγωγή να ασχοληθεί με τις στάσεις απέναντι στον εαυτό και τους άλλους και να

προσφέρει έδαφος για ψυχολογικό στοχασμό και αυτοεξέταση. Στην ουσία είναι ένας τομέας όπου η «**γνώση**» είναι λιγότερο σημαντική από την «**ύπαρξη**». (Fontana, 1996).

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Σ' αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω την υπεύθυνη καθηγήτρια της πτυχιακής μου εργασίας κα Αντωνία Νομικού, για την καθοδήγησή της και τις πληροφορίες που μου παρείχε για την ολοκλήρωση της εργασίας μου.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω την αδερφή μου για την βοήθεια της τόσο στις μετακινήσεις μου για την εύρεση βιβλιογραφικού υλικού όσο και για το εξώφυλλο που μου έφτιαξε.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Στη μελέτη αυτή παρουσιάζεται το θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης των εφήβων από τους γονείς. Επιλέχτηκε η συγκεκριμένη ηλικιακή φάση της ζωής του κάθε ανθρώπου γιατί θεωρείται ως η αφετηρία της σεξουαλικής ζωής και ολοκλήρωσής της. Είναι η ηλικία κατά την οποία ο κάθε νέος άνθρωπος διαμορφώνει την σεξουαλική του ταυτότητα και αρχίζει να αναζητά πληροφορίες έτσι ώστε να μπορέσει να συνειδητοποιήσει «ποιος πραγματικά είναι – και τι πραγματικά αναζητεί». Αυτές λοιπόν οι πληροφορίες θα ζητηθούν από το οικογενειακό περιβάλλον, το οποίο αποτελεί «μικρογραφία» της κοινωνίας. Αυτό που διερευνάται είναι το αν οι γονείς έχουν αυτή την ικανότητα να παρέχουν πληροφορίες στα έφηβα παιδιά τους.

Στο κεφάλαιο I (Ορισμοί Όρων), αναφέρονται αναλυτικά οι ορισμοί των όρων που χρησιμοποιούνται στο βιβλιογραφικό και μη υλικό της πτυχιακής.

Στο κεφάλαιο II (Εφηβεία), γίνεται ανάλυση για τον όρο της εφηβείας, τις φάσεις, τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά όπως βιοσωματικές – γνωστικές – κοινωνικές και συναισθηματικές αλλαγές που συμβαίνουν κατά τη διάρκεια αυτής της ηλικιακής φάσης. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στις φάσεις των σεξουαλικών σχέσεων, τη διαμόρφωση ταυτότητας και το σημαντικό ρόλο του παράγοντα – στερεότυπο – στη συμπεριφορά του έφηβου, την αρχή των σεξουαλικών συναισθημάτων και η πρώτη στάση των γονέων στις ερωτήσεις των παιδιών τους.

Στο κεφάλαιο III (Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση), γίνεται αναλυτική αναφορά στον ορισμό της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης και του όρου σεξ, στην παρούσα κατάσταση που υπάρχει στην

Ελλάδα. Επίσης στους φορείς και τους σκοπούς που εξυπηρετεί, τι περιλαμβάνει και ποιο το όφελός της.

Στο Κεφάλαιο IV (Οικογένεια – Γονείς), αναφέρονται οι λειτουργίες, τα χαρακτηριστικά, τη δομή της οικογένειας. Έπειτα γίνεται αναφορά στο θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης και γιατί θα πρέπει αυτό να απασχολεί τους γονείς, τι συναισθήματα εκφράζονται κατά την απασχόλησή τους με το θέμα αυτό και ποιά η σημασία του παράγοντα θρησκεία στην συμπεριφορά των γονέων απέναντι στο θέμα αυτό.

Στο Κεφάλαιο V (Άλλοι φορείς – ειδικότητες – προγράμματα), αναδεικνύεται ο ρόλος και οι δραστηριότητες που γίνονται από τους φορείς: α) σχολείο, β) βιβλία – μέσα μαζικής ενημέρωσης, γ) ο ιατρικός χώρος, δ) η πολιτεία και ε) άλλα όργανα.

Έπειτα επισημαίνεται ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στο θέμα αυτό, με ποιό τρόπο παρεμβαίνει και καθοδηγεί γονείς και έφηβους για την καλύτερη συνεργασία αυτών στο σημαντικό αυτό θέμα «σταθμό» της ζωής του έφηβου.

Τέλος, γίνεται περιγραφή της έρευνας, ανάλυση της μεθοδολογίας και των αποτελεσμάτων και παρατίθενται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις που προκύπτουν από την ανασκόπηση του βιβλιογραφικού υλικού και της έρευνας που πραγματοποιήθηκε.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία βασίζεται σε βιβλιογραφική μελέτη, πηγές διαδικτύου και περιγραφή μελέτης που πραγματοποιήθηκε για την εξυπηρέτηση της συγκεκριμένης πτυχιακής.

Το θέμα είναι: «Η στάση των γονέων απέναντι στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των εφήβων ηλικίας 15-18 ετών». Το ενδιαφέρον για το θέμα αυτό αναπηδά από την εφηβική – και όχι μόνο – ανάγκη να υπάρχει υποστηρικτικό οικογενειακό περιβάλλον στην διαδικασία διαμόρφωσης σεξουαλικής ταυτότητας και έναρξης της σεξουαλικής ζωής.

Παρ' όλο που και άλλοι φορείς προσπαθούν να συμβάλλουν στην διαδικασία ενημέρωσης των εφήβων πάνω στο θέμα αυτό, οι γονείς αναμφισβήτητα αποτελούν **τον κύριο φορέα ενημέρωσης των παιδιών τους**. Η ανάγκη ενημέρωσης και αναγνώρισης του θέματος της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης ξεκινά μετά από την εμφάνιση νόσων, σεξουαλικών παρεκτροπών, ανεπιθύμητων εγκυμοσύνων κ.ά., τα οποία έφεραν στο φως την ανάγκη ενασχόλησης με το θέμα αυτό.

Η εφηβεία αποτελεί την πιο κρίσιμη, κατά γενική ομολογία, φάση της ζωής. Σ' αυτήν διαμορφώνεται ο χαρακτήρας του παιδιού, υποχρεούται να κάνει επιλογές, ωριμάζει συναισθηματικά και σωματικά, δηλαδή με λίγα λόγια **α π ο κ τ ά τ α υ τ ό τ η τ α**.

Κατά τη διάρκεια λοιπόν αυτής της ηλικιακής φάσης αναζητά και τη σεξουαλική ταυτότητά του.

Σίγουρα η φύση έχει φροντίσει να καθοδηγεί με κάποιο τρόπο τον κάθε άνθρωπο στο να κάνει επιλογές, αλλά δημιουργούνται

ερωτηματικά και συγχύσεις στις οποίες ο νέος έφηβος θα αναζητήσει απαντήσεις.

Σ' αυτό ακριβώς το σημείο θα πρέπει να κάνουν αισθητή την παρουσία τους οι γονείς. Είναι κατανοητό ότι δεν είναι πάντα εύκολο για έναν γονέα να εκφράζεται με ευκολία για το θέμα αυτό. Η ανάγκη όμως να συμβάλλει στην σεξουαλική διαπαιδαγώγηση του παιδιού του θα μπορέσει να τον κάνει να ξεπεράσει τους φραγμούς που αισθάνεται και να συμμετέχει τελικά.

Ο κίνδυνος που υπάρχει είναι ο νέος έφηβος να αναζητήσει πληροφορίες από άλλα πρόσωπα τα οποία δεν θα του προσφέρουν, τις περισσότερες φορές, ασφαλείς και αληθινά τεκμηριωμένες απαντήσεις/πληροφορίες.

Η αρχική υπόθεση για το θέμα αυτό είναι ότι οι γονείς πράγματι δεν έχουν καταφέρει να υπερβούν τα δικά τους στερεότυπα και φραγμούς για να μπορέσουν να λύσουν τη σιωπή τους και να βοηθήσουν τα παιδιά τους να μιλούν μαζί τους για το θέμα αυτό. Αυτό θεωρείται ότι πηγάζει από τον τρόπο που οι ίδιοι μεγάλωσαν και τελικά ανακάλυψαν την σεξουαλική τους ταυτότητα.

Σκοπός λοιπόν αυτής της πτυχιακής είναι να αναδείξει τα συναισθήματα αυτά που υποχρεώνουν κατά κάποιο τρόπο τους γονείς να αποστασιοποιούνται από το θέμα αυτό. Την ανάγκη αισθητής παρουσίας τους στο θέμα αυτό και μέσα από την πραγματοποίηση της έρευνας την πραγματική κατάσταση που υφίσταται και την στάση που διατηρούν για το θέμα αυτό.

1) Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ

Ο έρωτας συνδέεται άμεσα με τη ζωή του ανθρώπου. Από βιολογική άποψη ταυτίζεται με την ίδια την ύπαρξή του, δεδομένου ότι το ένστικτο της αυτοσυντήρησης και το γενετήσιο ένστικτο (το σεξουαλικό) είναι στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη ζωή. Το ένα έχει σκοπό τη συντήρηση του σώματος και το άλλο στη διαίωνιση του ανθρώπινου είδους. Το σεξουαλικό ένστικτο λόγω της βιολογικής σπουδαιότητάς του είναι ισχυρότερο από το ένστικτο της αυτοσυντήρησης.

Σ' αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί ότι ο έρωτας δεν είναι αυτοσκοπός αλλά βιολογική λειτουργία, που υπηρετεί τη διαίωνιση του είδους. Για το λόγο αυτό χαρακτηρίζεται ως το «δόλωμα» της φύσης με το οποίο η τελευταία εισάγει τον άνθρωπο σε μια λειτουργία και διαδικασία δική της.

Ο έρωτας όμως δεν πρέπει να υπολογίζεται ως ένα απλό βιολογικό φαινόμενο, αλλά ως δυνατό συναίσθημα, που συγκλονίζει την ύπαρξη του ανθρώπου, εξευγενίζει το χαρακτήρα του και του φέρνει την ευτυχία. Ο ερωτευμένος δεν υπολογίζει εμπόδια και δυσκολίες, αντίθετα πιστεύει πως τα εμπόδια αυτά, ακόμη και οι θυσίες στις οποίες συχνά υποβάλλεται, δίνουν στη ζωή του νόημα και σκοπό. Έχει τη γνώμη ότι ο έρωτας γεμίζει τη ψυχή του και αισθάνεται πως πλέει σε πελάγη ευτυχίας. Ζει το μεγάλο όνειρο της ζωής του, το οποίο δε θέλει, σε καμιά περίπτωση, να χάσει. Πιστεύει πως, αν χάσει τον έρωτά του, χάνει και την ίδια τη ζωή. Την άποψη αυτή επιβεβαιώνει ο Γάλλος ακαδημαϊκός Μαρσέλ Πρεβό (Prévo, 1862-1941): «Δεν μπορεί κανείς να ζήσει χωρίς

έρωτα, δεν μπορεί να κάνει τη ζωή της πέτρας, του δένδρου, του φυτού».

Για όλους αυτούς τους λόγους ο έρωτας αποτελεί αναγκαιότητα στη ζωή του ανθρώπου, κίνητρο για την ψυχική και βιολογική του ολοκλήρωση.

(Ευ. Παπανούτσος, *Πρακτική Φιλοσοφία*, σελ. 93-96).

2) ΑΓΩΓΗ

Σκόπιμη και προγραμματισμένη κοινωνική λειτουργία, που οδηγεί στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ανθρώπου.

ΕΤΥΜ.: Η λέξει προέρχεται από το ρ. *άγω*, που σημαίνει οδηγώ (*άγω τι προς τι*: οδηγώ κάτι προς κάτι, προς κάποιο σκοπό ή κατεύθυνση). (Πρβλ. τις λέξεις *ευ-άγωγος*, *αν-άγωγος*).

Μορφές αγωγής

Οι σπουδαιότερες μορφές αγωγής είναι: α) *οικογενειακή αγωγή*, β) *σχολική αγωγή*, γ) *ηθική αγωγή*, δ) *φυσική ή σωματική αγωγή*, ε) *πολιτική αγωγή*, στ) *θρησκευτική αγωγή*, ζ) *κοινωνική αγωγή*, η) *αισθητική αγωγή*, θ) *εθνική αγωγή*.

Η έννοια της αγωγής

Η αγωγή θεωρήθηκε μορφωτικό αγαθό μεγάλης σπουδαιότητας και απασχόλησε την ανθρώπινη σκέψη από την αρχαία εποχή μέχρι σήμερα.

Σύμφωνα με το μεγάλο θεωρητικό της παιδαγωγικής Έρμπαρτ (Herbart, 1776-1841), «αγωγή είναι η συνειδητή και κατά σχέδιο προς έναν ορισμένο σκοπό κατευθυνόμενη επίδραση ενός ώριμου ανθρώπου σ' έναν αναπτυσσόμενο άνθρωπο.

Κατά τον καθηγητή Ι. Θεοδωρακόπουλο, «αγωγή είναι η μέριμνα, φυσική, ηθική και πνευματική, του ώριμου ανθρώπου για τον αγίνωτο και ανώριμο ακόμη άνθρωπο. Η αγωγή αυτή αρχίζει από τον ώριμο ευθύς ως γεννηθεί ο νέος άνθρωπος ... Οι γονείς πρώτα, το οικογενειακό περιβάλλον έπειτα και τέλος οι δάσκαλοι και το κοινωνικό περιβάλλον είναι οι πρώτοι και κύριοι συντελεστές της αγωγής του ανθρώπου».

Ο όρος «αγωγή» επικράτησε κυρίως στην παιδαγωγική επιστήμη και συσχετίστηκε με την παιδεία (βλ. λ.) και τη μόρφωση (βλ. λ.), χωρίς όμως να ταυτίζεται.

Η αγωγή όμως περιορίζεται στο ρόλο της διαπαιδαγώγησης που σημαίνει σωστή καθοδήγηση νέων ανθρώπων και δεν είναι ταυτόσημη με την παιδεία, καθώς η τελευταία επεκτείνεται σε όλα τα στάδια της ηλικίας του ανθρώπου και έχει το γενικότερο χαρακτήρα του μορφωτικού αγαθού.

Επίσης, η αγωγή διαφέρει από τη μόρφωση, γιατί η μόρφωση είναι ουσιαστικά το αποτέλεσμα τόσο της αγωγής όσο και της παιδείας, οι οποίες συμβάλλουν καθοριστικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας, στην πνευματική δηλαδή και ψυχική ολοκλήρωση του ανθρώπου.

Στην καθημερινή γλώσσα η μόρφωση ταυτίζεται με τις γνώσεις και την επιστημονική κατάρτιση. Οι γνώσεις όμως είναι συντελεστές της μόρφωσης και όχι μόρφωση.

Σκοποί της αγωγής

Το περιεχόμενο της αγωγής σχετίζεται άμεσα με τους σκοπούς της. Οι σκοποί της δεν είναι σταθεροί πάντοτε, αλλά αλλάζουν από εποχή σε εποχή. Είναι αναπόσπαστα δεμένοι με την κοσμοθεωρία κάθε εποχής, αλλά και με την πολιτική ιδεολογία κάθε λαού.

Ουσιαστικά, το μορφωτικό ιδεώδες του λαού προσδιορίζει το σκοπό της αγωγής.

Στην αρχαία Ελλάδα, οι Αθηναίοι είχαν ως σκοπό της αγωγής την αρμονική ανάπτυξη του σώματος, του πνεύματος και του ήθους, έτσι ώστε οι νέοι να γίνουν «καλοί καγαθοί», πρότυπα δηλαδή ανθρώπων και πολιτών.

Στη στρατοκρατική πολιτεία της αρχαίας Σπάρτης το παιδαγωγικό ιδεώδες ήταν ο καλός πολεμιστής. Στο Μεσαίωνα κυριαρχεί το παιδαγωγικό ιδεώδες του πιστού.

Στη σύγχρονη εποχή το παιδαγωγικό ιδεώδες αποβλέπει στην ανάπτυξη των ψυχοδιανοητικών δυνατοτήτων, σωματικών ικανοτήτων και επιδεξιότητων, στην καλλιέργεια του ελεύθερου φρονήματος και στην ανάπτυξη του πνεύματος και της συνεργασίας.

Τέλος, η αγωγή αποβλέπει στην προσαρμογή του ανθρώπου στο περιβάλλον του, στην κοινωνικοποίησή του και στην προετοιμασία του να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της ζωής.

Παράγοντες αγωγής

Η αγωγή δεν γνωρίζει τοπικά και χρονικά όρια. Καλύπτει όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας και διενεργείται, χωρίς διακοπή, καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου.

Οι δύο πόλοι της αγωγής είναι το άτομο και η κοινωνία, σε μία εναλλασσόμενη αλληλεπίδραση. Παρατηρείται λοιπόν μία αμφίδρομη κίνηση. Το άτομο δηλαδή είναι δυνατό να γίνει παιδαγωγός ενός άλλου ατόμου και της κοινωνίας, αλλά και η κοινωνία είναι δυνατό να παιδαγωγεί τα άτομα και την ίδια την κοινωνία. Επομένως στο χώρο της αγωγής επενεργούν διάφορες δυνάμεις ή παράγοντες.

Παράγοντες της αγωγής θεωρούνται όλες εκείνες οι επιδράσεις που δέχεται το νεαρό άτομο από το περιβάλλον του, το φυσικό, το κοινωνικό και το πολιτιστικό.

Το φυσικό περιβάλλον επιδρά με ανάλογες διακυμάνσεις στη βιολογική, πνευματική και ψυχική ζωή του ανθρώπου.

Θετικότερη επίδραση δέχεται το άτομο από το κοινωνικό περιβάλλον. Στο κοινωνικό περιβάλλον ανήκει και η οικογένεια, η οποία αποτελεί το πρώτο σχολείο για το νεαρό άτομο, ενώ οι γονείς γίνονται οι πρώτοι του δάσκαλοι. Η προσωπικότητα του παιδιού διαπλάθεται, στο μεγαλύτερο μέρος της, μέσα στην οικογένεια, ιδιαίτερα στα πρώτα πέντε παιδικά χρόνια.

Στο πολιτιστικό περιβάλλον ανήκουν όλοι οι φορείς της αγωγής που επιδρούν άμεσα στο νεαρό άτομο. Σ' αυτούς περιλαμβάνονται η πολιτεία, το σχολείο, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, η εκκλησία, οι εκπολιτιστικοί σύλλογοι, κ.ά.

Από τους παράγοντες αυτούς η σχολική αγωγή είναι η σπουδαιότερη μορφή αγωγής και η πολιτεία γίνεται ο σπουδαιότερος ρυθμιστής της.

Δίκαιο ο ηθικοφιλόσοφος Πλούταρχος (50-125 μ.Χ.) υποστηρίζει ότι η αγωγή των πολιτών είναι το μεγαλύτερο αγαθό για να ευτυχήσει μια πολιτεία («Αγωγή των πολιτών είναι το κυριώτατον και μέγιστον προς ευδαιμονίαν πόλεως». Πλούταρχος, *Περί παιδων αγωγής*, 8).

Μέσα αγωγής

Τα μέσα αγωγής διακρίνονται σε άμεσα και έμμεσα.

Άμεσα είναι εκείνα που ασκούν την επίδρασή τους με τη δύναμη της μίμησης (π.χ. γλώσσα, συμπεριφορά).

Έμμεσα είναι εκείνα που ασκούν την επίδρασή τους με προσχεδιασμένες ενέργειες, παιδαγωγικές. Τέτοια ενέργεια είναι του παιδαγωγού, που με την παιδαγωγική του και τις διδακτικές του αρχές (αγάπη, νουθεσία, αμοιβή) διδάσκει τους νέους.

3) ΕΦΗΒΕΙΑ

Περίοδος της ζωής του ανθρώπου, που τη χαρακτηρίζει η βαθμιαία μετάβαση από την παιδική ηλικία στο στάδιο της ωριμότητας.

ΕΤΥΜ.: Η λέξη προέρχεται από το ρήμα *εφηβεύω* (πρόθ. *επί* + ουσιαστ. *ήβη*), που σημαίνει γίνομαι έφηβος.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της εφηβείας

Η εφηβεία είναι η ουσιαστικότερη φάση της διαμόρφωσης του νέου. Θεωρητικά αρχίζει στα 15 χρόνια και τελειώνει στα 21.

Στην περίοδο αυτή ο έφηβος αναπτύσσεται σωματικά, πνευματικά και ψυχικά. Αναλυτικότερα:

α) *Σωματικά*. Στο στάδιο της εφηβείας ολοκληρώνεται η σωματική ανάπτυξη με τη βοήθεια των ενδοκρινών αδένων. Εξάλλου, το πιο εντυπωσιακό στοιχείο είναι η μεγάλη και γρήγορη ανάπτυξη του μήκους του σώματος. Παράλληλα, ο έφηβος αποκτά όλα τα χαρακτηριστικά του φύλου του.

β) *Πνευματικά*. Στην περίοδο της εφηβείας ο έφηβος παρουσιάζει, σε σχέση με το παιδί, μεγαλύτερη πνευματική ικανότητα. Αυτό οφείλεται στην ανάπτυξη του εγκεφάλου σε όγκο και σε βάρος, στην πείρα που αποκτάει σταδιακά, στην άσκηση των πνευματικών δυνατοτήτων και στην αφύπνιση των ενδιαφερόντων του. Επίσης, στο στάδιο αυτό έχει μεγαλύτερη ικανότητα μάθησης, ισχυρότερη μνήμη, ευκολότερη συγκέντρωση προσοχής και περισσότερη φαντασία ελεγχόμενη από τη λογική. Έχει τη

δυνατότητα της αφηρημένης σκέψης, για σοβαρά θέματα και προβλήματα της εποχής του.

γ) *Ψυχολογικά*. Από ψυχολογική και συναισθηματική άποψη, η εφηβεία είναι μια εξαιρετικά κρίσιμη περίοδος. Πρόκειται για μια μετάβαση από τον παιδικό κόσμο στον κόσμο των ωρίμων. Ο έφηβος αισθάνεται να χάνει την προστασία της οικογένειας και προσπαθεί με τις δικές του δυνάμεις να προστατέψει τον εαυτό του. Αναπτύσσει έντονο συναισθηματισμό, που εξαρτάται από την ιδιοσυγκρασία του και επηρεάζεται άμεσα από το επίπεδο της νοημοσύνης του, τις σχέσεις με το άλλο φύλο και τα κάθε είδους ερεθίσματα που δέχεται από το οικογενειακό και κοινωνικό του περιβάλλον.

Οι αλλαγές αυτές επιδρούν στο χαρακτήρα και στη συμπεριφορά. Κατά τον Αριστοτέλη, οι νέοι είναι «επιθυμητικοί», κατέχονται δηλαδή από επιθυμίες, «φιλότιμοι» και «μεγαλόψυχοι». Παράλληλα, όμως, είναι «οξύθυμοι» (ευερέθιστοι), «εύπιστοι» (ευκολόπιστοι) και «ευτράπελοι» (αστείοι). (Αριστοτέλης, *Ρητορική*, Β, 11).

Το εννοιολογικό περιεχόμενο του όρου

Με τον όρο αυτό νοούνται όλα τα προβλήματα που έχουν σχέση με τις βιολογικές, ψυχοσωματικές μεταβολές του νέου (βλ. λ. *εφηβεία*), καθώς και με το περιβάλλον του, ιδιαίτερα με τις επιδράσεις που δέχεται στο κοινωνικοπολιτικό σύστημα μέσα στο οποίο ζει.

Ειδικότερα, το κοινωνικό περιβάλλον, με όλες τις παραμέτρους του, αποκτά για κάθε νέο ιδιαίτερη *σημασία*, δεδομένου ότι μέσα σ' αυτό οφείλει να ενταχθεί, ν' αναπτύξει όλες τις ψυχοπνευματικές

του δυνάμεις, να χαράζει μια δημιουργική πορεία και να καταξιωθεί.

4) ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ομάδα ατόμων που συνδέονται μεταξύ τους με δεσμούς αίματος ή αγχιστείας και ζουν κατά κανόνα κάτω από την ίδια στέγη.

ΕΤΥΜ.: Η λέξη προέρχεται από το αρχαίο επίθετο *οικογενής* (*οίκος* + *γένος*), που σημαίνει αυτός που γεννιέται στον οίκο.

ΣΥΝΩΝ.: γένος, πατριά, φαμίλια, σόι, οίκος, σπιτικό, εστία.

Ο λειτουργικός ρόλος της οικογένειας

Μέσα στην οικογένεια ο άνθρωπος βρίσκει τα μέσα να αναπτύξει τις δύο φύσεις του, την *υλική* και την *πνευματική*. Η υλική προστασία, η διατροφή, η στέγαση και οι λοιπές βιοτικές ανάγκες εξασφαλίζονται από την οικογένεια. Αλλά και η πνευματική ανάπτυξη εξασφαλίζεται με την ενεργοποίηση της νόησης, την καλλιέργεια της γλώσσας και της κρίσης του νέου ανθρώπου μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον.

Παράλληλα, η *ηθική* διαμόρφωση του ατόμου μέσα στους κόλπους της οικογένειας γίνεται ευκολότερη. Η πρώτη προσπάθεια προσέγγισης των ηθικών ιδεών και η επιδίωξη πραγμάτωσής τους υλοποιούνται από τα νεαρά άτομα μέσα στην οικογένεια. Μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον ο νέος διδάσκεται τις βασικές πολιτικές, θρησκευτικές, πολιτιστικές αξίες. Ειδικότερα, καλλιεργείται η αγάπη του νέου για την πατρίδα, τη θρησκεία, την ιστορία, την παιδεία, την παράδοση, την τέχνη. Επίσης, θεμελιώνεται το πολιτικοϊδεολογικό του υπόβαθρο.

Μέσα στην οικογένεια, που θεωρείται πρωτογενής φορέας κοινωνικοποίησης, συντελείται, άλλωστε, και η αληθινή *κοινωνική αγωγή*, που θα βοηθήσει τον άνθρωπο να εναρμονίσει τις σχέσεις του με το σύνολο και να συνειδητοποιήσει την αξία των κοινωνικών αρετών. Ο σεβασμός, η φιλεργία, η δικαιοσύνη, η φιλανθρωπία, η πειθαρχία, η ειλικρίνεια και όλες οι αρετές καλλιεργούνται και εφαρμόζονται μέσα στα πλαίσια της οικογένειας.

Γι' αυτό επιβάλλεται η οικογένεια να είναι φορέας των ηθικών στάσεων, των ευγενών ιδεωδών, των υψηλών στόχων. Οφείλει να δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την πνευματική, υλική και ηθική εξύψωση του ανθρώπου. Με τον τρόπο αυτό γίνεται η βάση και η αφετηρία του πολιτισμού. Και η δημιουργία της είναι όχι μόνο κοινωνική εκδήλωση, αλλά και καθήκον του κάθε ανθρώπου.

(Πλούταρχος, *Περί Παίδων Αγωγής*, 20.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι: ΕΦΗΒΕΙΑ

1. ΓΕΝΙΚΑ

Η εφηβεία είναι μία εξελικτική κατάσταση την οποία ο έφηβος αντιλαμβάνεται ακαθόριστα πολλές φορές και με μεγάλο ενδιαφέρον. Στη χρονική αυτή περίοδο ο έφηβος δεν είναι ούτε παιδί ούτε άντρας/γυναίκα, αλλά βρίσκεται σε μία πραγματική μεταβατική περίοδο. (Κρεατσάς, 1989).

Φαίνεται να εκδηλώνεται ξαφνικά. Στην πραγματικότητα συμβαίνει εντελώς βαθμιαία. Παίρνει το εύλωτο παιδί και μας δίνει κάποιο νέο άτομο που μοιάζει να έχει γίνει ενήλικας. (Narier, 1997).

Η εφηβική περίοδος, μία περίοδος εφηβικής κρίσεως, αποτελεί αποφασιστική καμπή για τον μετέπειτα προσανατολισμό της ορμής και τη συγκρότηση της προσωπικότητας του ατόμου. Σ' αυτό βαρύνουν αποφασιστικά οι διάφορες μεταμορφώσεις τω παιδικών παρορμήσεων, η ισχύς και η καταπίεσή τους και ιδιαίτερα ο τρόπος, με τον οποίο λύθηκε το οιδιπόδειο σύμπλεγμα. Ο Freud δεν παρέλειψε να το επισημάνει: «Κατά την περίοδο αυτή το άτομο βρίσκεται μπροστά στο μεγάλο καθήκον να τερματίσει την εξάρτησή του από τους γονείς. Μόνο μετά την εκπλήρωση του καθήκοντος αυτού θα πάψει να είναι παιδί και θα γίνει μέλος της κοινωνικής ομάδας» (Παπαγεωργίου 1975).

Η εφηβεία είναι σαν κάτι καινούργιο στο οικογενειακό περιβάλλον, αλλά και στο κοινωνικό σύνολο, αποτελεί πολλές φορές ένα έντονο stress και υποχρεώνει την οικογένεια να αλλάξει ή να διευρύνει τις δομές της.

Η ετοιμασία του ψυχοσεξουαλικού εξοπλισμού έχει ολοκληρωθεί έτσι, ώστε και φαντασματοποίηση και η ανάγκη για

έρωτα και ερωτισμό μπορεί πια να πραγματοποιηθεί. Στην ηλικία αυτή η έννοια του έρωτα και της σεξουαλικής επαφής είναι σημαντική και μπορεί να χαρακτηριστεί σαν το παιχνίδι του τύπου «υπάρχεις-υπάρχω» (Κρεατσάς, 1989).

2. ΦΑΣΕΙΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

Η εφηβική ηλικία καλύπτει αναπτυξιακά φαινόμενα που συμβαίνουν στη 2^η δεκαετία της ζωής του ατόμου σε ένα διάστημα διάρκειας 7-8 ετών, το οποίο αρχίζει στο 11^ο έτος για τα κορίτσια και στο 13^ο έτος για τα αγόρια, χωρίς ασφαλώς να παραγνωρίζουμε το γεγονός ότι τα φαινόμενα αυτά είναι δυνατό να αρχίσουν να εκτυλίσσονται νωρίτερα ή να συνεχίζουν να υπάρχουν και πέρα από αυτά τα χρονικά όρια.

Τα αναπτυξιακά αυτά φαινόμενα της εφηβείας πραγματοποιούνται σε δύο επιμέρους φάσεις:

α) στην κυρίως εφηβεία (από το 11^ο έως το 16^ο έτος) όπου εμφανίζονται και διαμορφώνονται όλες οι νέες βασικές βιοσωματικές αλλαγές και οι νέες γνωστικές δομές που μετασχηματίζουν το παιδί σε ενήλικο.

β) στην εφηβική νεότητα (από το 16^ο έως το 20^ο έτος) όπου το άτομο προσπαθεί να προσαρμοστεί στο νέο του βιοσωματικό και γνωστικό εαυτό και στην νέα κοινωνική πραγματικότητα της εφηβικής ζωής και βαθμιαία να ενταχθεί στην κοινωνία των ενηλίκων. (Παρασκευόπουλος, 1985).

3. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Η εφηβεία είναι, όπως είπαμε παραπάνω, μία περίοδος διάρκειας 7-8 ετών και περιλαμβάνει τις αλλαγές που συμβαίνουν και στους τέσσερις βασικούς τομείς της ανάπτυξης:

το βιοσωματικό, το γνωστικό, το συναισθηματικό και τον κοινωνικό τομέες. Σημαντικό ρόλο σε όλους αυτούς τους τομείς παίζει η προγενέστερη διαμόρφωση στερεοτύπων για τον ρόλο των φύλων και της προσωπικότητας (Κακαβούλης, 1995).

3.1 Βιοσωματικές αλλαγές

Στη χρονική αυτή περίοδο επιτελείται η φυσική ωρίμανση που περιλαμβάνει τη σωματική ανάπτυξη, την ανάπτυξη των γονάδων και των δευτερογενών χαρακτηριστικών του φύλου ώστε το άτομο να είναι ικανό για αναπαραγωγή.

Οι μεταβολές στην κατά μήκος αύξηση δείχνουν μια σταθερή ανοδική πορεία από την αρχή μέχρι το τέλος της εφηβείας. Η αύξηση του όγκου του σώματος είναι μεγάλη και συγκριτικά πολύ μεγαλύτερη στα αγόρια απ' ό τι στα κορίτσια. Η εναπόθεση λίπους αυξάνει και στα δύο φύλα. Στο τέλος της εφηβείας όμως τα κορίτσια έχουν διπλάσιο λίπος απ' όσο στα αγόρια

Όλα τα όργανα (καρδιά, πνεύμονες, ήπαρ, σπλήνας, νεφροί, γονάδες κ.τ.λ.) διπλασιάζονται κατά την εφηβεία.

Τα άκρα του σώματος (χέρια, πόδια) όπως και μερικά μέρη του σώματος (μύτη, σαγόι) συχνά αυξάνουν ανομοιόμορφα και έτσι ο έφηβος αισθάνεται περίεργα σε σχέση με το σώμα του.

Στο δέρμα συνήθως εμφανίζεται ακμή που συχνά επιδεινώνεται με την εσφαλμένη αντιμετώπισή της από τον έφηβο.

Και τα αγόρια και τα κορίτσια αποκτούν το τελικό του ύψος σε αυτή την περίοδο της ζωής τους. Τα κορίτσια ψηλώνουν νωρίτερα απ' ό τι τα αγόρια, αλλά τελικά ψηλώνουν περισσότερο τα αγόρια.

Η εφηβεία είναι μια περίοδος της ζωής του ανθρώπου που χαρακτηρίζεται από μεγάλες διακυμάνσεις τόσο μεταξύ των εφήβων όσο και σ' αυτόν τον ίδιο τον έφηβο.

Και στα δύο φύλα εμφανίζονται τα δευτερογενή χαρακτηριστικά του φύλου (αύξηση μαστών, εμφάνιση τριχών, γενιού, ανάπτυξη όρχεων) και αναπτύσσονται οι γονάδες.

Η ηλικία εμφάνισης των σταδίων της εφηβείας δεν είναι σταθερή σε όλους τους εφήβους και εμφανίζονται σε άλλους αργότερα και σε άλλους νωρίτερα (Αντωνιάδου-Κουμάτου, Νάκου, 1998).

Οι αλλαγές στον τομέα αυτό είναι τόσο καθοριστικές, ώστε ο Ζαν Ζακ Ρουσώ ονομάζει την εφηβεία «Δεύτερη γέννηση». Ο χρόνος και η διάρκεια των σωματικών μεταβολών στην εφηβεία, παρουσιάζει διακυμάνσεις χρονικά. Αρχίζει και προχωρεί με μεγάλα περιθώρια και ακόμη σε διαφορετικές ηλικίες ανά φύλλο (Δούκα, 1995).

3.2 Γνωστικές αλλαγές

Οι περισσότεροι έφηβοι κατακτούν μια καινούργια ικανότητα για αφηρημένη σκέψη, μπορούν πλέον να σκέπτονται περισσότερο λογικά. Είναι σε θέση να λαμβάνουν υπόψη τους και να αξιολογούν μια μεγάλη ποικιλία δηλώσεων και ιδεών, καθώς μπορούν να προχωρούν πέρα από το πραγματικό και συγκεκριμένο στη σκέψη τους και να κατανοούν επίσης το πιθανό και το θεωρητικό.

Επίσης έχουν επίγνωση ότι υπάρχουν συνήθως περισσότεροι τρόποι για να βλέπουν τα πράγματα. Η συνειδητοποίηση αυτή, μερικές φορές, τους οδηγεί να ρωτούν επανειλημμένα τους γονείς τους για διάφορα θέματα. (Tucker, 1999).

3.3 Κοινωνικές αλλαγές

Στον κοινωνικό τομέα, η τάση για ανεξαρτητοποίηση από τους ενηλίκους και για συμμόρφωση προς την ομάδα των συνομηλίκων φθάνει στο αποκορύφωμά της. Ο έφηβος νιώθει έντονη την επιθυμία να κόψει τον ψυχολογικό «ομφάλιο λώρο» και να ανεξαρτητοποιηθεί από την οικογένεια. Η έντονη αυτή η τάση του εφήβου για αυτονομία και αυτοδιαχείριση, συχνά γίνεται η αιτία προστριβών και διακοπής της επικοινωνίας μεταξύ των γονέων και παιδιού, ιδίως στις αυταρχικές οικογένειες. Παράλληλα, η επιθυμία του εφήβου για κοινωνική αποδοχή οδηγεί στην δουλική συμμόρφωση και υποταγή του στην ομάδα των συνομηλίκων.

Οι εφηβικές ομάδες αποτελούν είδος «κλειστής κοινωνίας», με δικό τους κώδικα επικοινωνίας και με εξειδικευμένες μορφές συμπεριφοράς για τα μέλη τους (εφηβική κουλτούρα). Ο έφηβος υιοθετεί τα πρότυπα αυτά συμπεριφοράς, ακόμη και τις ιδιορρυθμίες και τις συμβατικότητες της ομάδας (ενδυμασία, argot γλώσσα). Σημαντική διαφοροποίηση υφίστανται οι διαπροσωπικές σχέσεις του εφήβου όχι μόνο προς του ενηλίκους, αλλά και προς τους συνομηλίκους, με κορυφαία εκδήλωση την ετερόφυλη σεξουαλική συμπεριφορά (Παρασκευόπουλος, 1985).

3.4 Συναισθηματικές αλλαγές

Οι έφηβοι συνήθως παίρνουν πολύ σοβαρά τον εαυτό τους και περιμένουν και από τους άλλους να κάνουν το ίδιο. Ωστόσο, τα προβλήματα τα οποία μοιάζουν εξαιρετικά δυσεπίλυτα την περίοδο αυτή, είναι συχνά πιο εύκολο να τα χειριστεί ο έφηβος από την

στιγμή που συνειδητοποιεί ότι και οι άλλοι γύρω του βιώνουν τα ίδια συναισθήματα με αυτόν.

Οι έφηβοι είναι δυνατό να βιώσουν κάποια συναισθήματα κατάθλιψης τα οποία περιστασιακά συνδέονται με φόβο για το μέλλον τους. Τέτοιου είδους επεισόδια γενικής κατάθλιψης είναι συχνά καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής και δε χαρακτηρίζουν μόνο την εφηβεία. Σε λίγες όμως περιπτώσεις, όμως, οι έφηβοι εμφανίζουν αρκετά σοβαρές διαταραχές. Είναι πιθανό ότι οι ορμονικές αλλαγές καθιστούν κάποιους από αυτούς περισσότερο σε διάφορα είδη κατάθλιψης. Κατά την περίοδο αυτή, υπάρχει επίσης μια αύξηση των κρουσμάτων σχιζοφρένειας, αλλά και πάλι εμφανίζεται σε μικρό αριθμό εφήβων. Οι εσωστρεφείς έφηβοι που φτάνουν να βιώνουν κατάθλιψη δυσκολεύονται συνήθως να χειριστούν τα συναισθήματά τους. Η διάλυση της οικογένειας τους, η αλλαγή σχολείου ή μια ασθένεια δυσχεραίνουν επίσης τη ζωή τους. Σε ακραίες περιπτώσεις, ένας δυστυχισμένος έφηβος είναι δυνατό να αποπειραθεί να αυτοκτονήσει. (Tucker, 1999).

4. ΦΑΣΕΙΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Οι φάσεις των σεξουαλικών σχέσεων είναι οι παρακάτω:

α) Πρώτη εφηβική φάση: Εξιδανίκευση και ρομαντισμός (10-13 ετών).

Τα αγόρια αρχίζουν να κοιτάζουν τα κορίτσια και το αντίθετο, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις δεν τολμούν να πλησιάσουν ο ένας τον άλλο, ούτε να μιλήσουν. Στην περίπτωση αυτή, η φαντασία αποτελεί ένα καταφύγιο όπου ο έφηβος αισθάνεται προστατευμένος από το φόβο ή την απόρριψη. Επιπλέον αποτελεί γι' αυτόν ένα είδος εξάσκησης. Βλέπει τον εαυτό του σε καταστάσεις που ίσως αργότερα ζήσει.

Το αγόρι φαντάζεται τον εαυτό του σαν ήρωα που όλοι τον θαυμάζουν και ζητούν τη βοήθεια του, ενώ το κορίτσι φαντάζεται ότι είναι η πιο ελκυστική απ' όλες ή είναι η πιο καλή φίλη των αγοριών.

Πολύ συχνά ο νέος εστιάζει την προσοχή του σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Ονειρεύεται πλατωνικά ένα ή μια ηθοποιό, ένα καθηγητή. Δεν έχει πρόβλημα να συζητήσει με τους φίλους του για το αντικείμενο του πάθους του και επειδή δεν μπορεί να έχει πραγματική σωματική επαφή με το είδωλο του καταφεύγει στον αυνανισμό.

β) Μέση εφηβική φάση: Προσέγγιση του αντίθετου φύλου, φλερτ και « εφήμεροι δεσμοί» (13 - 15 ετών).

Κατά την διάρκεια της φάσης αυτής γίνονται οι πρώτες προσπάθειες προσέγγισης προσώπων του αντίθετου φύλου. Αγόρια και κορίτσια οργανώνουν ομαδικές εκδηλώσεις: εκδρομές, πάρτι κ.τ.λ. Οι σχέσεις μεταξύ τους είναι επιφανειακές. Τα πρώτα ραντεβού είναι πολύ σημαντικά. Πρέπει να εντυπωσιάσουν με κάθε τρόπο για να μπορέσουν να επιβεβαιωθούν και να σιγουρευτούν ότι πράγματι μετράνε». Η σωματική επαφή σ' αυτή τη φάση περιορίζεται συνήθως στα φιλήματα, στις αγκαλιές, στα χάρδια. Η σχέση έχει περισσότερο διερευνητικό χαρακτήρα και δεν αποσκοπεί τόσο στην ευχαρίστηση.

γ) Όψιμη εφηβική ηλικία: Έρωτας (15-18 ετών)

Η φάση αυτή ακολουθεί τη φάση των εφήμερων δεσμών. Σιγά-σιγά η σχέση με ένα άτομο του αντίθετου φύλου γίνεται όλο πιο απαιτητική και επιλεκτική. Οι έφηβοι μαγεύονται από τον έρωτα. Μερικοί ερωτεύονται διαρκώς, ενώ οι άλλοι δεν ερωτεύονται αν και το θέλουν. Ερωτεύεται συνέχεια, συνήθως ο

ευάλωτος και ανασφαλής νέος, που θέλει να επιβεβαιωθεί μέσα από τα ερεθίσματα που του προσφέρουν οι άλλοι. Αυτοί που δυσκολεύονται, είναι γιατί δεν καταφέρνουν να βρουν κάποιον με τον οποίο να μπορούν να μοιραστούν τις ανησυχίες και τις ιδέες τους.

Σ' αυτή τη φάση, η σωματική επαφή μπορεί να είναι είτε χάρδια, φιλιά που δημιουργούν σεξουαλικό ερεθισμό ή η ολοκληρωμένη σεξουαλική πράξη. Το πιο συνηθισμένο είναι να γίνει στα 17-18. Την πρώτη φορά, πολύ συχνά, το κορίτσι φοβάται ή δεν αισθάνεται καμία επιθυμία, αλλά μη γνωρίζοντας να πουν «όχι» στο σύντροφό τους ή από φόβο μήπως τον πληγώσουν, υποκύπτουν.

δ) Μετεφηβική περίοδος: Μόνιμος δεσμός (από τα 18 και μετά).

Η περίοδος μετά την εφηβεία είναι η φάση των μόνιμων σχέσεων όπου οι νέοι αισθάνονται την ανάγκη για έρωτα (με την εύρεση έννοια της λέξης), κατανόηση, συντροφικότητα και σεξουαλική ικανοποίηση. Σ' αυτό το είδος της σχέσης θεωρείται πολύ σημαντική η πίστη και η αμοιβαία εμπιστοσύνη. (d.m - trilof.thess - sch.gr/sxom.GIONEON.htm)

5. ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ/ΤΑ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Σύμφωνα με τον E. Erickson (1968) η αναζήτηση της ταυτότητας αποτελεί στοιχείο-κλειδί της εφηβείας. Μια πλήρως εξατομικευμένη ταυτότητα περιλαμβάνει έναν αριθμό εξατομικευμένων παραγόντων.

Η κοινωνική ταυτότητα, αποκτάται μέσω της αλληλεπίδρασης με τους φίλους.

Η επαγγελματική ταυτότητα, αποκτάται από τη στιγμή που το άτομο έχει επιλέξει και αποφασίσει να ακολουθήσει ένα συγκεκριμένο επάγγελμα.

Μια ασφαλής **σεξουαλική ταυτότητα**, αποκτάται όταν ο έφηβος κατορθώσει να δεχθεί τις αλλαγές που συμβαίνουν στο ίδιο του το σώμα.

Στην εφηβική ηλικία το παιδί βρίσκεται σε μία αστάθεια, ενώ προσπαθεί να δημιουργήσει τη δική του ταυτότητα, ανάλογα με τα μηνύματα και τις προσλαμβάνουσες παραστάσεις, που παίρνει από το περιβάλλον και κυρίως από τους γονείς του. Η σεξουαλικότητα που υπάρχει από την πρώτη ημέρα της ζωής γίνεται πιο ουσιαστική στην εφηβεία. (Γεωργίου, 1989).

Σύμφωνα με τον Ασκητή, η ταυτότητα φύλου είναι η βαθύτερη αναγνώριση του φυλετικού ρόλου, που μέσα απ' αυτόν εκφράζεται κοινωνικά η φυλετική ταυτότητα και ο τρόπος ζωής του ατόμου.

Τα βασικότερα γνωρίσματα των διαταραχών της ταυτότητας του φύλου είναι η επίμονη και έντονη δυσφορία του εφήβου σχετικά με το ανατομικό φύλο, την επιθυμία του αλλά και την επιμονή του να ανήκει στο άλλο φύλο.

Στα πρώτα χρόνια της εφηβείας ο έφηβος εξακολουθεί να είναι ασταθής, παλινδρομώντας πολλές φορές προς την παιδική ηλικία και μόνο προς το μέσο ή το τέλος της εφηβείας αρχίζει να καλλιεργεί σωστές σχέσεις με συνομήλικους του και να γίνεται κοινωνικός. Αργότερα ο έφηβος αποκτά μια πιο ολοκληρωμένη αντίληψη σχετικά με το άτομό του και είναι σε θέση να αναπτύξει κάποιο δεσμό ή ολοκληρωμένη σεξουαλική σχέση με το άλλο φύλο. (Γεωργίου, 1989).

Πιο συγκεκριμένα, θα λέγαμε ότι το αγόρι εκφράζει έντονη την επιθυμία να είναι κορίτσι με ενασχόληση με τις γυναικείες

δραστηριότητες, με το ντύσιμο με ρούχα του αντίθετου φύλου, με διάθεση συμμετοχής στα παιχνίδια και τις διασκεδάσεις των κοριτσιών και με τάσεων αγορίστικων παιχνιδιών και δραστηριοτήτων. Αντίστοιχα και στο κορίτσι που εμφανίζει φυλετική διαταραχή, παρατηρούμε την έντονη δυσφορία προς το φύλο του, εκδηλούμενη με την επιθυμία να είναι αγόρι, με επίμονη άρνηση στην κοριτσίστικη ενδυμασία και με τη διάθεση να φοράει ανδρικά ρούχα, όπως εσώρουχα, παντελόνια και άλλα ανδρικά είδη. (Ασκητής, 1997).

5.1 ΤΑ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

α) Σημαντικός τομές της ψυχολογικής ανάπτυξης του παιδιού είναι η εμφάνιση και η ενσωμάτωση στην προσωπικότητα και τη συμπεριφορά του των κοινωνικών στερεοτύπων και του ρόλου του φύλου του. **Ως στερεότυπα ορίζονται οι σταθερές (στέρεε) κοινωνικές αντιλήψεις για τα μόνιμα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και συμπεριφοράς που είναι φυσικό ή αναμένεται να έχουν οι άνδρες και οι γυναίκες σε μία κοινωνία.**

Ως ρόλος του φύλου ορίζεται το σύνολο των σταθερών τυπικών μορφών συμπεριφοράς και δράσης που πιστεύεται σε μια κοινωνία ότι πρέπει να χαρακτηρίζουν το ανδρικό ή γυναικείο φύλο και διαμορφώνεται στο άτομο από την επίδραση των στερεοτυπικών αντιλήψεων και επιδράσεων του κοινωνικού περιβάλλοντος.

β) Από τη στιγμή της σύλληψης του παιδιού και την πληροφορία για τον αν είναι αγόρι ή κορίτσι δημιουργείται ένα **διαφορετικό κλίμα** υποδοχής και προσδοκιών από τη πλευρά των γονέων ανάλογα με το φύλο του. Μετά τη γέννηση και κατά τη βρεφική ηλικία υπάρχουν στα παιδιά βιολογικές διαφορές στις προτιμήσεις

τους, χωρίς αυτές να αποτελούν στερεοτυπικές επιδράσεις του περιβάλλοντος.

γ) Από το δεύτερο έτος και κατά τη νηπιακή ηλικία τα παιδιά αρχίζουν να αποκτούν στη συμπεριφορά τους στοιχεία που προέρχονται από τις στερεοτυπικές αντιλήψεις και τη συμπεριφορά των μεγαλύτερων προσώπων του περιβάλλοντος. Αναπτύσσουν σαφείς **στερεοτυπικές έννοιες** για συγκεκριμένες πλευρές του ρόλου του φύλου τους, όπως είναι δραστηριότητες, αντικείμενα παιχνιδιού και επαγγέλματα.

δ) Κατά την παιδική και εφηβική τέλος ηλικία αναπτύσσονται πιο αφηρημένες διαστάσεις των στερεοτυπικών γνωρισμάτων των φύλων, όπως είναι τα χαρακτηριστικά της **προσωπικότητας**, οι **γνωστικές επιδόσεις** και τα **επαγγέλματα**. Παράλληλα όμως αναπτύσσεται μια πιο ευέλικτη αντίληψη για τους στερεοτυπικούς ρόλους των φύλων και για την προέλευσή τους, η οποία πλέον τοποθετείται στις κοινωνικές επιδράσεις και όχι στη βιολογική σύσταση των φύλων.

Ε) Η έρευνα έχει τελικά διαπιστώσει ότι υπάρχει ποικιλία ατομικών και ιδιαίτερα **διαφυλικών διαφορών** ως προς τη γνωστική πλευρά των στερεότυπων του φύλου και σημαντική σχέση μεταξύ των συγκεκριμένων στερεότυπων του κοινωνικού περιβάλλοντος και της στερεοτυπικής συμπεριφοράς των παιδιών.

6. Η ΑΡΧΗ ΤΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΩΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ – ΠΡΩΤΗ ΣΤΑΣΗ ΓΟΝΕΩΝ

Κατά τη διάρκεια της εφηβείας η σεξουαλική ζωή, παίρνει μια πιο σοβαρή μορφή. Αυτό που άλλοτε δεν ήταν παρά εφήμερη σχέση και περιοριζόταν σε αμοιβαίες ψηλαφήσεις με το χέρι ή

αποσκοπούσε σε μια ανολοκλήρωτη σεξουαλική πράξη, μεταβάλλεται λίγο-λίγο σε διαρκές πάθος, σε σοβαρή επιθυμία.

Αυτό που διακρίνει ουσιαστικά την ηλικία αυτή από την προηγούμενη ηλικία είναι η προσωπική προτίμηση και η τάση για σταθερούς δεσμούς. Ο νέος θέλει να εξασφαλίσει την **πιστότητα** και την **αποκλειστικότητα**. Αλλά αυτή η τάση δεν είναι αρκετά ισχυρή για να επιβάλλει την ιδέα μιας μοναδικής και αποκλειστικής ερωτικής σχέσης. ()

Αυτή η φάση της εφηβείας προκαλεί συνήθως δύο διαφορετικές τάσεις αντιμετώπισης:

α) **την ενθάρρυνση** του γενετήσιου έρωτα με την παραχώρηση διευκολύνσεων, η οποία αποτελεί έκφραση μιας θετικής αντιμετώπισης της σεξουαλικότητας της κοινωνίας (γεγονός που ξεπερνάει κατά πολύ την απλή ανοχή) και

β) **η αδιαφορία ή η έκδηλη εχθρότητα** απέναντι σε καθετί που διευκολύνει τις σεξουαλικές σχέσεις των νέων, που εκφράζουν την κοινωνική άρνηση της σεξουαλικότητας.

Και οι δύο τρόποι έχουν φυσικά διαφορετική επίδραση στους έφηβους. Ενώ δηλαδή η θετική αντιμετώπιση ευνοεί την σεξουαλική υγεία των νέων, η άρνηση της σεξουαλικότητας επιφέρει το μαρασμό και το χαλάρωμα της σεξουαλικής ζωής στην κοινωνία μας: οι σεξουαλικές σχέσεις – που η αρνητική αντιμετώπιση είναι ανίκανη να καταργήσει – εκπληρώνονται. ()

Αυτοί οι τρόποι αντιμετώπισης φαίνεται ότι υπάρχουν εδώ και αιώνες. Μέσα από τη βιβλιογραφία και την αναφορά σε πρωτόγονες και περασμένων αιώνων ενασχόλησης με το θέμα της έναρξης της σεξουαλικής ζωής των εφήβων, ανέκαθεν ήταν ένα θέμα που απασχολούσε κυρίως τους γονείς και ο τρόπος που το

αντιμετώπιζαν φαίνεται ότι δεν διαφέρει από εποχή σε εποχή: π.χ. είτε υπήρχε τιμωρία είτε ακολουθούσε εορτασμός για την πραγματοποίηση έναρξης της σεξουαλικής ζωής.

Οι νέοι έφηβοι στην αρχή δυσκολεύονται να καταλάβουν αυτή τη στάση. Στη συνέχεια όμως φαίνεται ότι δείχνουν περισσότερη κατανόηση. Αυτό συμβαίνει αφού εν τω μεταξύ οι ίδιοι έχουν αποκτήσει εμπειρία στο θέμα της σεξουαλικής τους ζωής. Είναι ολοφάνερο ότι ο έφηβος βρίσκει τρόπο να βρει απαντήσεις στα αναπάντητα ερωτήματά του και καταφέρνει να αποκτήσει τελικά σεξουαλική ταυτότητα. Κανείς όμως ωστόσο δεν μπορεί να αρνηθεί ότι αυτό είναι ριψοκίνδυνο, γιατί πολλές φορές οι επιλογές και οι συνέπειές τους είναι ολέθριες για τον ίδιο τον έφηβο.

Ο έφηβος κατακλύζεται από ερωτήματα και απορίες. Προσπαθεί να βρει απαντήσεις μέσα από το οικογενειακό περιβάλλον. Όταν όμως δεν υπάρχει το κατάλληλο αυτό περιβάλλον και οι γονείς υψώνουν ένα «τείχος» απέναντι σ' αυτές τις απορίες των παιδιών, τότε εκείνα με τη σειρά τους αναζητούν πληροφορίες από άλλα πρόσωπα εκτός των γονέων.

Αυτό, όπως είναι φυσικό, είναι επικίνδυνο, αφού πολλές φορές δίνονται «λάθος» πληροφορίες και έτσι η εικόνα που σχηματίζεται στον εκάστοτε έφηβο μπορεί να παρεκκλίνει πολύ από την πραγματική.

Είναι σημαντικό να καταλάβουν οι γονείς ότι είναι ανάγκη να βρουν τρόπο να ξεπεράσουν τα «ταμπού» τους και να βρουν μια οδό για να μπορέσουν να παρέχουν τις πληροφορίες στα παιδιά τους για το θέμα αυτό. Άλλωστε, ήταν, είναι και θα είναι τα πιο σημαντικά πρόσωπα στη ζωή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II: ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ

Η σεξουαλική ζωή δεν είναι όλη η ζωή. Αποτελεί όμως ένα τόσο σημαντικό τμήμα της δεύτερης, που η ατροφία της οδηγεί στη διατάραξη της ισορροπίας ολόκληρης της ζωής. Γεγονός που δεν προκαλεί την παραμικρή έκπληξη σ' όσους γνωρίζουν ότι το σεξουαλικό ένστικτο είναι το μόνο που είναι ισχυρότερο από εκείνο της αυτοσυντήρησης.

Οι δυσκολίες έχουν κοινή την πηγή τους, που πρέπει ν' αναζητηθεί στο γεγονός ότι στα πιότερα σεξουαλικά προβλήματα έχουν δωθεί λαθεμένες λύσεις απ' τον ίδιο τον ενήλικο. Μια και είχε ανατραφεί σεξουαλικά κατά τρόπο ελλειπή, – (κι' αν ακόμα θα του είχε γίνει η σχετική διδασκαλία!), – προσαρμόσθηκε αργότερα εμπειρικά στην πραγματικότητα αυτή με μεγαλύτερη ή μικρότερη επιτυχία. Κι η σεξουαλική πράξη παρέμεινε γι' αυτόν, συνειδητή ή ασυνείδητα, είδος «αμαρτήματος επιτρεπτού μονάχα στη συζυγική σχέση». Απ' τη στιγμή όμως αυτή είναι λογικό να συμπεράνουμε ότι είναι αδύνατο να μιλήσει σχετικά με το σεξουαλικό θέμα, χωρίς να γεννηθούν στο μυαλό του συμπλέγματα ιδεών που τα θεωρεί ανομολόγητα και που του κλείνουν το στόμα, γιατί του προκαλούν την εντύπωση ότι κινδυνεύει να λερώσει την αγνότητα του παιδιού του.

Οι εντυπώσεις της παιδικής ηλικίας έχουν πάντα μια περίεργη δύναμη. Ακόμα κι όταν η λογική τις έχει κριτικάρει και καταδικάσει, ασκούν στο ευαίσθητο είναι μας επίδραση απ' την οποία μας είναι τόσο πιο δύσκολο ν' απελευθερωθούμε όσο, σε σημαντικό βαθμό, παραμένει υποσυνείδητη.

Ο ενήλικος που διαφύλαξε απ' τα παιδικά του χρόνια την εντύπωση ότι ο σεξουαλικός τομέας είναι ο τομέας των

ανομολόγητων πραγμάτων κι ότι η πράξη που μεταβιβάζει τη ζωή είναι άσεμνη ενέργεια, μπορεί να μιλάει μονάχα με δυσφορία για όλα αυτά. Σήμερα έχει γίνει κατανοητό ότι ο σεξουαλικός τομέας της ζωής είναι σεμνός και ηθικός. Ελάχιστοι όμως είναι εκείνοι που κατόρθωσαν ν' αποβάλλουν ολοκληρωτικά τις εντυπώσεις της παιδικής ηλικίας. Το εντύπωμα διατηρεί τη δύναμη επιβολής του στον ψυχικό μας κόσμο, παρά την κριτική και την καταδίκη του απ' το πνεύμα μας. Ωστόσο διαθέτουμε απέναντι στους προγόνους μας το μεγάλο πλεονέκτημα να έχουμε αποκτήσει πλήρη συνείδηση αυτής της σύγκρουσης, γεγονός που θα μας επιστρέψει ν' αποτρέψουμε την επανάληψή της στους απογόνους μας, όπως μας έχει κιόλας δώσει τη δυνατότητα να μη φοβούμαστε τις ερωτήσεις των παιδιών μας.

Υπάρχει ακόμα κάτι που επιβάλλεται σήμερα όλοι μας να το νιώσουμε: Κάτω απ' τα μυστήρια και την προσποιητή μυστικότητα με τα οποία περιβάλλονταν στο παρελθόν ο σεξουαλικός τομέας της ζωής, κρύβονταν μια λαθεμένη εκτίμηση, που αποκαλύφθηκε ολοκληρωμένα από τον Φρόιντ. Η ακόλουθη: Το σεξουαλικό ένστικτο είναι απείρως ισχυρότερο απ' όσο θέλησαν ως τα σήμερα να το παραδεχθούν και δεν μπορούμε να το καταπνίξουμε ολοκληρωτικά χωρίς να προκαλέσουμε μεγάλες βλάβες.

Με βάση τη διαπίστωση αυτή η σεξουαλική πράξη χάνει την υπερβολική της σημασία, τη θέση ταμπού που κατείχε ως τα τώρα, αφού είναι αναπόφευκτη φυσιολογικά.

Η αναγνώριση της δύναμης του σεξουαλικού ενστίκτου συνεπάγεται

λογικά τη μείωση της αξίας της σεξουαλικής πράξης, τοποθετεί, δια μιας, τον ανθρώπινο έρωτα σε υψηλότερο επίπεδο, στο οποίο η στοργή, η εμπιστοσύνη, η αφοσίωση αποκτούν το προβάδισμα απέναντι στην αποκλειστική σαρκική νομή.

Συμπερασματικά: Ο τρόπος ανατροφής των παιδιών από τους γονείς, συνδυασμένος με το συνειρμό των ιδεών που συνεπάγεται, – όπως λάθη στη θρησκευτική ερμηνεία, κακά εννοούμενη αιδώ και τέλος αλληλοδιαδεχόμενες εσωτερικές συγκρούσεις ανάμεσα στο σεξουαλικό ένστικτο και τον κοινωνικό και ηθικό πειθαναγκασμό, – αποτελούν τους κυρίους παράγοντες που καθορίζουν τη τακτική της σιωπής που εφαρμόζουν η πλειοψηφία των γονέων και των παιδαγωγών απέναντι στα παιδιά και για ότι σχετίζεται με το σεξουαλικό. Αν θα θέλαμε μια απόδειξη, – πως πραγματικά οι λόγοι αυτοί καθορίζουν αυτή τη σιωπή, κι ότι δεν πρέπει να τους αναζητήσουμε σ' ένα οποιοδήποτε «ταμπού» συμφυές με την ίδια τη σεξουαλική λειτουργία, – τη έχουμε στο γεγονός ότι κατά γενικό κανόνα το φυτικό βασίλειο διέφυγε τη σιωπηλή αυτή καταδίκη των σεξουαλικών λειτουργιών.

Και το πράγμα αυτό είναι τόσο πιο φυσικό όσο, σημαντικό μέρος των ψυχικών αντιδράσεων που περιγράψαμε, παραμένουν στα πότερα άτομα όχι συνειδητές και ιδιαίτερα στους μη καλλιεργημένους κύκλους. Για να μπορέσεις όμως ν' αναλύσεις ένα οποιοδήποτε συναίσθημα, πρέπει να είναι συνειδητό. Όσο δεν υποπτεύεται την ύπαρξή του, εκείνος που το δοκιμάζει ή παρουσιάζει τις πιο πάνω αντιδράσεις, θα παραμένει ανυπεράσπιστος απέναντι στην παρόρμηση ή τη απαγόρευση

(τροχοπέδηση, παρεμπόδιση) που θα πηγάζει κάθε φορά απ' αυτό. Θα είναι στη θέση ανθρώπου που τα γεγονότα ξετυλίγονται πίσω απ' τις πλάτες του. Για τον ίδιο λόγο πολλοί γονείς, όταν τους συμβουλεύουμε να διδάξουν στα παιδιά τους, τους νόμους της ζωής, απαντάνε με κάθε ειλικρίνεια: «Δεν ξέρω γιατί, μα δεν το κατορθώνω».

Το παιδί δεν υποτάσσεται για πολύ χρονικό διάστημα στην άγνοιά του κι ότι δεν αργεί ν' αναζητήσει άλλους μύστες, όταν απωθείται από εκείνους απ' τους οποίους δικαιολογημένα περιμένει διευκρινήσεις.

Οι γονείς υποσκάπτουν, χωρίς α το καλοσκεφτούν, τα αισθήματα εμπιστοσύνης και σεβασμού που τρέφουν φυσιολογικά τα παιδιά απέναντί τους, είτε αν περιορίζονται να υπεκφεύγουν τις ερωτήσεις κατατοπισμού που τους υποβάλλει το παιδί τους, είτε, όπως πολύ συχνά συμβαίνει, αν απαντούν με ψέματα. Όλοι διαθέτουμε την ολοκληρωτική εμπιστοσύνη των μικρών μας και τη μέρα που τη χάνουμε το σφάλμα είναι δικό μας.

Πρέπει να γίνεται αποκλειστικά από τους γονείς η σεξουαλική αυτή διδασκαλία και ανατροφή που διαπιστώσαμε την επείγουσα αναγκαιότητά της; Είναι αναμφισβήτητο ότι επιβάλλεται, τουλάχιστον για όλα τα παιδιά που έχουν οικογένεια. Αποτελεί επιτακτικό καθήκον του πατέρα και κυρίως της μητέρας ν' αναλάβουν αυτήν την ευθύνη. Κανένα άλλο πρόσωπο δεν μπορεί καλύτερα απ' αυτήν να παρακολουθήσει το ξύπνημα μέρα με τη μέρα της περιέργειας του παιδιού και ν' απαντήσει στις ερωτήσεις του, όπως αρχίζει να τις βάζει βαθμηδόν. Ο τρόπος αυτός ενέργειας αποτελεί το ιδανικό δρόμο, γιατί επιτρέπει να δίνεται απάντηση σε κάθε ερώτηση, ακριβώς τη στιγμή που το παιδί είναι διατεθειμένο να δεχθεί αυτήν την απάντηση και είναι ικανό να την καταλάβει.

Εξάλλου αν οι γονείς συνηθίσουν τα παιδιά τους να θεωρούν το σεξουαλικό τομέα σαν θέμα για το οποίο συζητάνε μονάχα με τους γονείς τους, μπορούν οι τελευταίοι να είναι βέβαιοι ότι τα παιδιά τους θ' αποφύγουν τις βρωμερές μήσεις στο ζήτημα αυτό. Η μύηση απ' τους γονείς επιτρέπει ακόμα ένα νωρίτερο κατατοπισμό απ' τον οποιοδήποτε άλλον που θα μπορούσαμε να πετύχουμε από άλλους δρόμους. Κι αυτό αποτελεί ένα ακόμα πλεονέκτημα, γιατί όσο γρηγορότερα κατατοπισθεί το παιδί, σε τόσο μεγαλύτερο βαθμό θα είναι μπολιασμένο κατά των ηθικών μολύνσεων που συνεπάγεται η διαφώτιση στο σχολείο ή στο δρόμο.

Υπάρχουν γονείς με λίγη μόρφωση που ενώ αναλαμβάνουν ευχαρίστως αυτό το καθήκον ως την εφηβεία του παιδιού τους, φοβούνται ότι δεν είναι οι κατάλληλοι για να συνεχίσουν τη μύηση πέρα απ' αυτό το όριο. Αντιλαμβάνονται, περισσότερο ή λιγότερο συνειδητά, ότι για το μικρό παιδί επρόκειτο για έναν αντικειμενικό τομέα, όπως εκείνον της ιστορίας ή της γεωγραφίας, ενώ για τον έφηβο ο παράγοντας της στοργής, της συγκίνησης ξεπερνιέται ξαφνικά και δίνει στο θέμα έναν προσωπικό χαρακτήρα που δεν τον είχε προηγούμενα.

Στην ηλικία που έχουν αρχίσει να ξυπνούν στο παιδί οι σεξουαλικές συγκινήσεις, πρέπει η μόρφωσή του σ' αυτόν τον τομέα να είναι αυστηρά αντικειμενική και απαιτεί, κατά την έκφραση του Στάνλεϋ Χάλλ «κάποιο βαθμό σκληρής και ενεργού ορθοφροσύνης». Είναι ένας παραπάνω λόγος για να μην περιορίσουμε το παιδί στ' αναγνώσματα «της ηλικίας του» και να τ' αφήσουμε ελεύθερο να διαβάσει όλα τα βιβλία που θα ενδιέφεραν έναν καθαυτό ενήλικο και σύγχρονα έξυπνο άνθρωπο. Μονάχο του θα εγκαταλείψει κάθε τι που ξεπερνάει τα ενδιαφέροντά του, και αποτέλεσμα αυτής της ελευθερίας θα είναι να ελαττωθεί για το

παιδί το θέλητρο και σύγχρονα ο κίνδυνος παρανόμων και επιβλαβών αναγνωσμάτων.

Είπαμε ήδη ότι οι γονείς θα ήσαν οι ιδεώδεις μνητές, είπαμε όμως επίσης ότι ένας πολύ μεγάλος αριθμός απ' αυτούς αρνούνται να εκπληρώσουν το μέρος αυτό απ' τα καθήκοντά τους, ενώ σύγχρονα δεν έχουν την παραμικρή αντίρρηση κάποιος άλλος να το αναλάβει. Συχνά μάλιστα είναι ευγνώμονες γι' αυτό.

Το σχολείο λοιπόν; Η συλλογική διδασκαλία; Δεν αποτελεί το ιδεώδη τρόπο. Όμως και ο δρόμος αυτός αξίζει πολύ περισσότερο απ' την άγνοια κι αποτελεί το καλύτερο μέσο με τη βοήθεια του οποίου μπορούν να μορφωθούν εκείνα τα παιδιά που οι γονείς τους αρνούνται να τα κατατοπίσουν.

Για να μπορέσει όμως το διδακτικό προσωπικό ν' αναλάβει αυτό το καθήκον μ' όλη την ελευθερία που απαιτείται, είναι ανάγκη να νιώθει ότι επιδοκιμάζεται, υποστηρίζεται και βοηθιέται από τους γονείς των μαθητών του και ότι θα είναι κατοχυρωμένο από κάθε κριτική. Δυστυχώς δεν έχουμε ακόμα φτάσει σ' αυτό το επίπεδο. Θαυμάσια φροντιστήρια σεξουαλικής μόρφωσης υπάρχουν σ' ορισμένα απ' τα πρωτοβάθμια σχολεία μας, γίνονται όμως από αντιπροσώπους του ιατρικού σώματος, ενώ θα ήταν ξεχωριστά τα πλεονεκτήματα αν η διδασκαλία αυτή θα προσφέρονταν από πρόσωπο που γνωρίζει καλά τα παιδιά στα οποία απευθύνεται και βρίσκεται καθημερινά σ' επαφή μαζί τους.

Τη σημερινή εποχή τη χαρακτηρίζει το μεγάλο πλήθος των γνώσεων, η εξέλιξη και η διεύρυνση των επιστημών και τέλος η ταχύτητα της διάδοσης των πληροφοριών, λόγω της ανάπτυξης των μαζικών μέσων ενημέρωσης. Αυτή η πνευματική και πολιτισμική εξέλιξη, επέδρασε και στην «καθόλου» αγωγή του παιδιού, η οποία επεκτάθηκε σ' όλες τις καταστάσεις της ζωής και σ' όλα τα

προβλήματα (σωματικά, πνευματικά, ψυχικά, κ.λ.π.) που απασχολούν αυτό.

Ένα από τα βασικά προβλήματα που απασχόλησαν την αγωγή του παιδιού ήταν η Σεξουαλική Διαπαιδαγώγησή του (Σ.Δ.), γιατί σε άλλες εποχές για λόγους ηθικής και κοινωνικής απαγόρευσης παρέμενε στο περιθώριο. Σήμερα όμως έχει κυρίαρχη θέση, λόγω τηλεόρασης, κυκλοφορίας εντύπων, αύξησης των γνώσεων και ταχείας διάδοσης αυτών. Κρίνουμε σκόπιμο να ομιλούμε για «Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση», χωρίς ν' απορρίπτουμε τον όρο «Σεξουαλική Αγωγή», γιατί τον θεωρούμε πιο ολοκληρωμένο και ευρύτερο.

Σήμερα, πολύ περισσότερο απ' το παρελθόν, γονείς και εκπαιδευτικοί έρχονται γρήγορα «πρόσωπο με πρόσωπο» με το πρόβλημα της Σ.Δ., γιατί το παιδί «βλέπει», «ακούει», «ρωτάει», «προβληματίζεται» και «αφουγκράζεται» πολλά γύρω απ' το όλο θέμα και περιμένει μια βοήθεια, μια ενημέρωση. Έτσι προβληματίζει όλους το θέμα, που το χαρακτηρίζει μια πολυπλοκότητα όσον αφορά τις γνώσεις που έχει ο καθένας, τις ερωτήσεις του παιδιού και ιδίως τον τρόπο εφαρμογής της Σ.Δ., γιατί όλοι προερχόμαστε από γενιές, όπου οι συζητήσεις γύρω από τα σεξουαλικά ζητήματα ήταν «ταμπού» (κάτι απαγορευμένο και απλησίαστο).

Γονείς και εκπαιδευτικοί επιζητούν τη σωστή αντιμετώπιση του όλου προβλήματος, γιατί αυτό θα έχει σαν συνέπεια τη φυσιολογική ανάπτυξη του παιδιού για την τελική του ευτυχία. Απαίτηση, λοιπόν, της εποχής μας είναι μια σωστή γνώση του αντικειμένου από γονείς και εκπαιδευτικούς και μια αξιόπιστη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, που θα διεξαχθεί έγκαιρα και αποτελεσματικά, ώστε

το παιδί να γνωρίσει σωστά το όλο θέμα και να επιτύχει μια φυσιολογική ανάπτυξη.

Πίνακας 1: Το μάθημα της σεξουαλικής αγωγής σε διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες. Ταξινόμηση με βάση την αποδοχή της και τη νομική της κάλυψη.

Σεξουαλική αγωγή	Χώρες
i) Υποχρεωτική σε όλα τα σχολεία	Δανία, Γερμανία, Τσεχία, Σλοβακία
ii) Αποδεκτή και καλυμμένη νομοθετικά	Πολωνία, Γιουγκοσλαβία, Γαλλία, Ελβετία, Ιταλία, Βουλγαρία
iii) Επίσημα αποδεκτή, αλλά χωρίς ειδικούς νόμους	Μεγάλη Βρετανία, Πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, Κάτω Χώρες
iv) Όχι απαγορευμένη, αλλά πρακτικά δεν γίνεται	Ελλάδα, Τουρκία

ΠΗΓΗ: Μελέτη που έγινε στην Αγγλία (Γεωργίου, 1989)

Παρατηρείται ότι οι πρώτες γνώσεις των εφήβων σε θέματα σεξουαλικότητας, λαμβάνονται:

1. Από άλλα παιδιά, της ίδιας ηλικίας ή μεγαλύτερης ηλικίας, που κι αυτά συνήθως με τον ίδιο τρόπο και από παρόμοιες πηγές απόκτησαν τις γνώσεις τους.
2. Από τους γονείς, που συχνά οι προσπάθειές τους είναι άτεχνες και άκαιρες, γιατί πολλές φορές όχι μόνο δεν ξέρουν οι ίδιοι αρκετά αλλά ούτε πως ή πότε πρέπει να πουν όσα ξέρουν.

3. Από βιβλία ή άλλα έντυπα που δεν περιέχουν κατά ανάγκη υπεύθυνες πληροφορίες.
4. Από την παρακολούθηση της σεξουαλικής ζωής των ζώων στην ύπαιθρο και από τα άπειρα άμεσα και έμμεσα, λεκτικά ή άλλα μηνύματα, που εκπέμπει ο γύρω κόσμος. (Οικονόμου – Μαύρου, 1981).

Σύμφωνα με την Γεωργίου – Κίντη «η πορεία της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης ακολούθησε τα παρακάτω στάδια:

Πρώτο στάδιο η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση με ρόλο **συμβουλευτικό**.

Δεύτερο στάδιο η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση με σκοπό την **πρόληψη των προβλημάτων**.

Τρίτο στάδιο η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση σαν **γενικό ανθρώπινο δικαίωμα** που αφορά γνώσεις σε θέματα σημαντικά για την **ατομική υγεία, προσωπική ανάπτυξη και ευημερία**». (Παρασκευόπουλος, 1995).

Όσον αφορά τη στάση των γονέων και γενικά του κοινού απέναντι στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, δεν ξέρουμε αν υπάρχουν στοιχεία βασισμένα στη διερεύνηση του θέματος στη χώρα μας. Είναι όμως λογικό να δεχτούμε πως η έλλειψη συστηματικής διαπαιδαγώγησης αφήνει το μέσο Έλληνα στην άγνοια ή την ημιμάθεια, διαιωνίζει τους φόβους και τις προκαταλήψεις τους, και τον δυσκολεύει να πάρει ξεκάθαρη θέση για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση.

Όλα αυτά φυσικά τον δυσκολεύουν να παίξουν το ρόλο του στη σεξουαλική αγωγή των παιδιών του μέσα στα πλαίσια της γενικής ανατροφής που τους δίνει και μάλιστα πολύ πριν φθάσουν στο σχολείο, τότε που ο γονιός είναι σχεδόν αναντικατάστατος ως παιδαγωγός. Μπορεί να τον παρακινήσουν να ζητήσει τη συνδρομή

ειδικών ή αντίθετα να τον κάνουν φανατικό πόλεμο της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στο σχολείο ή αλλού, γιατί ίσως τη συγχέει με το πορνολογία και τη πορνογραφία ή φοβάται μήπως ενθαρρύνει με τη σεξουαλική ενημέρωση τη πρώιμη ανώμαλη σεξουαλική δραστηριότητα. Από τον ίδιο φόβο άλλωστε συχνά φθάνει π.χ. στη δημιουργία του άγχους, της εγκυμοσύνης, άγχους και ενοχής για τον αυνανισμό ή στην ενθάρρυνση πολύ πρώιμης σεξουαλικής δραστηριότητας του αγοριού, γιατί νομίζει ότι έτσι εξασφαλίζει πως θα πάρει το φυσιολογικό της δρόμο η σεξουαλική του ζωή, κ.ο.κ. (Οικονόμου-Μαύρου Κ., 1981).

Ο Freud ήταν ο πρώτος ψυχολόγος που πρόσεξε τον ρόλο που παίζει η σεξουαλική ορμή σε τομείς της ψυχολογικής ζωής (που δεν αναγνωρίζονται πάντα ως συνδεδεμένοι με αυτή) όπως είναι η επιθετικότητα, η κυριαρχικότητα, η φιλοδοξία και η δημιουργικότητα. Το μικρό παιδί συχνά διδάσκεται τη σεξουαλική ηδονή με αισθήματα ενοχής και ντροπής. Σε πολλές κοινωνίες ολόκληρο το θέμα περικυκλώνεται με ταμπού, λογοκρισία και παρανοήσεις. Αυτό οδηγεί σε άγνοια, σύγχυση και δυστυχία τους νέους και μπορεί να συμβάλει στη συχνότητα των ανεπιθύμητων κυήσεων και πιο μακροπρόθεσμα σε αντικοινωνική σεξουαλική συμπεριφορά (Fontana, 1996).

1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ

Με τον όρο σεξουαλική αγωγή εννοούμε το σύνολο των παιδαγωγικών ενεργειών που αποβλέπουν στην υπεύθυνη ενημέρωση του παιδιού για τη φυσιολογία και την υγιεινή του ανθρώπινου σώματος και ιδιαίτερα για τα όργανα και τους μηχανισμούς αναπαραγωγής των δύο φύλλων, καθώς και για τις σχέσεις ανάμεσα σε άτομα του αντίθετου φύλου και την ηθική και

την κοινωνική ηθική που σχετίζεται με τη γενετήσια συμπεριφορά (Παιδαγωγική ψυχολογική εγκυκλοπαίδεια-λεξικό, 1989).

Σύμφωνα με τους Farrell και Morton η γενετήσια αγωγή αναφέρεται στις αρχές, σύμφωνα με τις οποίες γίνεται ενημέρωση του παιδιού και του εφήβου πάνω στα θέματα των γενετικών λειτουργιών και η διαφώτισή του, ως προς την στάση που πρέπει να τηρείται πάνω στις παρορμήσεις του γενετικού ενστίκτου.

Η γενετήσια αγωγή αναφέρεται επίσης και σαν σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. Η λέξη σεξουαλισμός είναι λατινική (sexualismus), διεθνώς όμως ο όρος έχει επικρατήσει, έτσι ώστε στις περισσότερες γλώσσες η λέξη «sex» (φύλο του ατόμου) και τα παράγωγά της να καλύπτουν θέματα που αναφέρονται στις γενετησιακές σχέσεις (Γεωργίου, 1989). Η ευαισθησία γονέων και παιδιών και μερικές φορές οι αντίθετες απόψεις μεταξύ κράτους, κοινωνίας και θρησκείας προκαλούν τη μεγαλύτερη δυσκολία στην επιμόρφωση της νεολαίας σε θέματα γενετησιακής αγωγής. (Γεωργακόπουλος, 1985).

2. ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Επίσημη, οργανωμένη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση δεν γίνεται στη χώρα μας. Αν και δεν απαγορεύεται, δεν γίνεται ούτε καν υπεύθυνη σεξουαλική διαφώτιση, και οι περισσότεροι Έλληνες, ακόμα και σήμερα ενημερώνονται και διαμορφώνουν τη στάση της, τις απόψεις του για τη σεξουαλική ζωή, ανεπίσημα περίπου όπως και όποτε τύχει και με λίγες εξαιρέσεις – από πρόσωπα που δεν είναι υπεύθυνα ούτε αρμόδια. Τα παιδιά αργά ή γρήγορα αντλούν τις όποιες γνώσεις τους και διαμορφώνουν τη στάση τους απέναντι στη σεξουαλική ζωή. Από μελέτη που πραγματοποιήθηκε στην Αγγλία, δείχνει ότι η σεξουαλική αγωγή στην Ελλάδα αν και δεν

απαγορεύεται πρακτικά, δεν γίνεται και έτσι κατατάσσεται στην IV και τελευταία κατά σειρά βαθμίδα απ' όλες τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες μαζί με την Τουρκία.

Στις περισσότερες χώρες του κόσμου έχει αναγνωριστεί η ανάγκη για εκπαίδευση των νέων πάνω σε θέματα που αφορούν τη γενετησιακή αγωγή. Σήμερα έχει πια γίνει αποδεκτό απ' όλους ότι η εκπαίδευση αυτή πρέπει να αρχίζει από την παιδική ηλικία. Δεν θα ήταν υπερβολή να πει κανείς ότι τα πρώτα βήματα της αγωγής τα παίρνει ο άνθρωπος από τη νεογνική ηλικία και επεκτείνεται ηλικιακά μέχρι και την εφηβεία (Γεωργίου 1989).

3. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΣΕΞ; ΥΠΑΡΧΕΙ ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟ ΣΕΞ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΡΩΤΑ;

Η στενή ερμηνεία της λέξης σεξ στην Αγγλοσαξονική ιατρική ορολογία περιορίζεται στο φύλο του ατόμου. Με τον όρο όμως σεξ ο κόσμος σήμερα αναφέρεται στο ευρύ φάσμα των γενετησιακών σχέσεων. Έτσι η λέξη αυτή χρησιμοποιείται πολύ συχνά και έχει επικρατήσει διεθνώς.

Σύμφωνα με τη γενική εγκυκλοπαίδεια σύγχρονων γνώσεων «σεξ είναι το γενετήσιο σύστημα που αφορά το σύνολο των γενετικών χαρακτηριστικών και φαινομένων. Αυτό αποτελεί αντικείμενο έρευνας και μελέτης ειδικής επιστήμης, της σεξολογίας η οποία και το εξετάζει από άποψη βιολογική, κοινωνικοϊστορική και ψυχολογική. Το σεξ καταλήγει στη φυσιολογική γενετήσια ομιλία, συχνά παρουσιάζει, από αίτια παθολογικά ή και φυσιολογικά, διάφορες παρεκκλίσεις, οπότε έχουμε τις λεγόμενες σεξουαλικές διαταραχές, οι οποίες προσκρούουν, κατά κανόνα, στις τρέχουσες κοινωνικές αντιλήψεις, ιδιαίτερα δε, όταν πρόκειται για ομοφυλοφιλική σχέση, καθότι θεωρείται πως η φυσιολογική

έκφραση του σεξ είναι μεταξύ ατόμων διαφορετικού φύλου. Εξάλλου, το σεξουαλικό ένστικτο, του οποίου πρώτος μεγάλος μελετητής υπήρξε ο Freud, συχνά εμπλέκεται με ποικίλα προβλήματα που αφορούν στη σεξουαλικότητα, δηλαδή την ορμή και ικανότητα για σεξ, στη σεξουαλική δραστηριότητα, τη σεξουαλική συμπεριφορά, διάφορες εκτροπές, την καθυστέρηση ανάπτυξης των εσωτερικών και εξωτερικών σεξουαλικών οργάνων». (Υδρία-Cambridge-Ήλιος, 1992).

Η λέξη «σεξ» σημαίνει «έλξη του φύλου», την έλξη που υπάρχει ανάμεσα στο αρσενικό και το θηλυκό, την επικοινωνία κι όλες τις διαδικασίες που εξαρτώνται από το αποτέλεσμα αυτών των ανθρώπινων σχέσεων. ().

Ο έρωτας όμως αποτελεί, χωρίς καμία αμφιβολία, ένα μεγάλο κομμάτι της ζωής του ανθρώπου, που συνδέεται με την τρυφερότητα, τη στοργή, την εμπιστοσύνη και το θαυμασμό, λόγια που μπορεί ίσως να προσδιοριστούν με τον χαρακτηρισμό αγάπη. Οι σχέσεις που αρχίζουν μόνο με το σεξ είναι συνήθως απρόσωπες, προσωρινές, τυχαίες ή περιοδικές. Αντίθετα, ο έρωτας συνδέει τους ανθρώπους επώνυμα και τους διαφοροποιεί προς τα πάνω (Γεωργίου, 1989).

Χαρακτηριστικά ο Σοπενάουερ αναφέρει: «Ο έρωτας στην πραγματικότητα έχει τις ρίζες του στο σεξουαλικό ένστικτο, που στον άνθρωπο είναι καθορισμένο, εξειδικευμένο και εξατομικευμένο».

Η μελέτη της ανθρώπινης σεξουαλικότητας και το επιστημονικό ενδιαφέρον γι' αυτή οδήγησαν στον ορισμό της σεξουαλικής υγείας. Έτσι, η σεξουαλική υγεία ορίστηκε επίσημα σύμφωνα με τις εργασίες που έγιναν υπό την αιγίδα της παγκόσμιας οργάνωσης υγείας (1974) ως «η ολοκλήρωση της σωματικής, συναισθηματικής,

διανοητικής και κοινωνικής υπόστασης του όντος, το οποίο καθορίζεται με ένα από τα δύο φύλα, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται ο εμπλουτισμός και η ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας, της επικοινωνίας και της αγάπης». (Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα, 1992).

4. ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣ

Η Σ.Δ. έχει δύο παραμέτρους. Αφενός μεν τη σωστή γνώση του αντικειμένου απ' αυτόν που την πραγματοποιεί, αφετέρου δε τη σωστή ενημέρωση αυτού που τη δέχεται, δηλαδή του παιδιού. Η σημασία της είναι πάρα πολύ μεγάλη, γιατί το παιδί σ' όλες τις φάσεις της εξέλιξης που προβληματίζεται από τα σεξουαλικά θέματα κι επιζητεί γνώσεις και λύσεις των προβλημάτων αυτών. Η έγκαιρη, λοιπόν, η σωστή και αποτελεσματική Σ.Δ. αυτού, το βοηθάει να επιλύσει ή να γνωρίσει τα σεξουαλικά ζητήματα που το απασχολούν, ν' αποφύγει κινδύνους στους οποίους εκτίθεται καθημερινά στον κοινωνικό του περίγυρο, αλλά και ν' αποφύγει επιπτώσεις στον πνευματικό, στο συναισθηματικό και ψυχικό τομέα και τέλος ν' αποφύγει, στο μέλλον, συναισθήματα ενοχής. Οι σκοποί της Σ.Δ., συνοπτικά, μπορούμε ν' αναφέρουμε ότι είναι οι ακόλουθοι:

α. Να βοηθήσει το παιδί ν' αποκτήσει σωστή γνώση γύρω από τη σεξουαλική συμπεριφορά, με αναφορά στο πολιτισμικό περιβάλλον που ζει μόνιμα.

β. Η προαγωγή της σωματικής και ψυχοκοινωνικής υγείας του παιδιού.

γ. Να βοηθήσει το παιδί ν' αναπτύξει την προσωπικότητά του, με στόχο να έχει μια ευτυχισμένη και δημιουργική ζωή.

Οι σκοποί της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης είναι οι ακόλουθοι:

- α) Ευρύτητα αντιλήψεως και ειλικρίνεια.
- β) Συναισθηματική ανασφάλεια.
- γ) Μετάδοση γνώσεων.

Σκοπός της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης είναι να βοηθήσει τα παιδιά να αντιληφθούν τη σχέση μεταξύ της σεξουαλικής ζωής, του έρωτα και των ανθρωπίνων σχέσεων και να τα απελευθερώσει από φόβους, ντροπές, ενοχές. Επίσης, σκοπός της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης είναι να δώσει τη δυνατότητα στους νέους να υιοθετήσουν θέσεις και απόψεις για τη σεξουαλική ζωή, οι οποίες βρίσκονται σε αρμονία με τη δική τους προσωπικότητα. (Παρασκευόπουλος, 1995).

Να προωθήσει, επομένως, την αυτογνωσία και να βοηθήσει το νέο άτομο να ενσωματώσει τη σεξουαλικότητά του μέσα σε μια ολιστική και απαρτιωμένη προσωπικότητα. (Fontana, 1996).

Αν μπορέσουμε να προφυλάξουμε το παιδί από τον κίνδυνο να δει τη σεξουαλικότητα σαν κάτι κακό, τότε θα αναπτυχθεί σε ηθικό άνθρωπο-όχι ηθικολόγο. (Νηλ, 1972).

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση δεν έχει, στο κάτω-κάτω, σαν σκοπό την ευτυχία των ατόμων, των ζευγαριών και των παιδιών που θα γεννηθούν απ' αυτά τα ζευγάρια; (Μπερζ).

Βασικός παράγοντας ολοκληρωμένης σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης είναι η σωστή γνώση του αντικειμένου από αυτούς που μπορούν να θεωρηθούν ως φορείς σεξ διαπαιδαγώγησης και σε δεύτερη φάση η δυνατότητα παρουσίασης θεμάτων σχετικών με την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα παιδιά.

Η «μεθοδολογία» της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης είναι ένας βασικός παράγοντας που δεν πρέπει να υποτιμάται, αλλά

απεναντίας η ενημέρωση των φορέων σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στον τομέα αυτό πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα.

5. ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗΣ

Στη πολυπληροφορική εποχή μας ο τρόπος παροχής πληροφόρησης επηρεάζει το κοινωνικό γίνεσθαι. Αυτό αφορά και τη σεξουαλικότητα. Η πληροφόρηση κάθε είδους και ειδικότερα σε αυτό τον τομέα-ταμπού, μπορεί να φτάσει στο άτομο-αποδέκτη ελλιπής ή διαστρεβλωμένη. Προβάλλει λοιπόν η αναγκαιότητα της σωστής ενημέρωσης ειδικότερα των νέων, πάνω σε θέματα σεξολογίας. Το πρόβλημα της ενημέρωσης επικεντρώνεται βασικά σε δύο (2) σημεία: 1) τι είδους πληροφόρηση πρέπει να γίνει και 2) ποιός θα αναλάβει το λεπτό αυτό έργο (Ταντανάσης, Ταμπακούδης, Μαντελάκης, 1998).

Ορισμένες από τις αρχές που πρέπει να διέπουν την παροχή πληροφοριών είναι 1) ο σεβασμός της αλήθειας, 2) η απάντηση να μην υπερβαίνει την ερώτηση και 3) η κλιμάκωση της πληροφορίας, δηλαδή η προοδευτική συστηματοποίησή της ανάλογα με την ηλικία.

Οι φορείς λοιπόν της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, έτσι όπως προκύπτουν από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας είναι:

- α) Από το σχολείο.
- β) Από όλα όργανα της εξωσχολικής αγωγής και της λαϊκής επιμόρφωσης.
- γ) Από βιβλία και μέσα μαζικής ενημέρωσης.
- δ) Από τον ιατρικό χώρο.
- ε) Από την οικογένεια (Οικονόμου – Μαύρου, 1981).

6. ΤΟ ΟΦΕΛΟΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ

Το όφελος της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης που ταυτόχρονα αποτελεί και απώτερο σκοπό της, είναι να προφυλάξει το άτομο από κινδύνους αφροδίσιων νοσημάτων και τραυματικών ψυχολογικών εμπειριών στις σχέσεις του με το άλλο φύλο, να το βοηθήσει να αποκτήσει κοινωνικά αποδεκτές στάσεις απέναντι στο φαινόμενο της σεξουαλικότητας και γενικά να το καταστήσει ικανό να συμβιώσει χωρίς σοβαρά προβλήματα με τα άλλα μέλη του κοινωνικού περιβάλλοντος.

Η σεξουαλική αγωγή, ως συνειδητή, υπεύθυνη και σκόπιμη πληροφόρηση και επίδραση, αποτελεί μια μακρά διαδικασία που (πρέπει) να αρχίζει από την οικογένεια και το σπίτι και να συνεχίζεται συστηματικότερα και με βάση ειδικά προγράμματα στο σχολείο. (Παιδαγωγική ψυχολογική εγκυκλοπαίδεια-λεξικό, 1989).

Όπως διαπιστώνεται, όταν το παιδί είναι ενημερωμένο πάνω στα θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης αποφεύγονται δυσάρεστα προβλήματα και τα παιδιά μαθαίνουν να εμπιστεύονται τα σωστά άτομα (Γεωργίου, 1989).

7. ΤΙ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση περιλαμβάνει τα εξής:

1. Τρόποι εξέτασης του γεννητικού συστήματος.
2. Την περίοδο και τις διαταραχές της.
3. Την σεξουαλική δραστηριότητα των εφήβων.
4. Την πρώτη σεξουαλική επαφή.
5. Τη γονιμοποίηση.
6. Τη διαφοροποίηση του φύλου.

7. Την κύηση, τον τοκετό και τη λοχεία.
8. Τα αφροδίσια νοσήματα.
9. Την αντισύλληψη.
10. Την έκτρωση και τις επιπλοκές της.
11. Την στέρωση.
12. Τα ψυχολογικά και κοινωνικά προβλήματα των νέων.
13. Εξετάζονται οι κοινωνικές, ψυχολογικές και ηθικές προεκτάσεις των σεξουαλικών σχέσεων.
14. Προετοιμασία για υπεύθυνη σεξουαλική και αναπαραγωγική ζωή. (Παρασκευόπουλος, 1995).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ: ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ – ΓΟΝΕΙΣ

Οικογένεια είναι μια ομάδα ανθρώπων που τους ενώνει ο γάμος, το αίμα ή η υιοθεσία, αποτελούν ένα νοικοκυριό, αλληλεπιδρούν και επικοινωνούν μεταξύ τους μέσω των αντίστοιχων ρόλων του πατέρα και της μητέρας, συζύγων, γιου και κόρης, αδελφού και αδελφής και δημιουργούν και διατηρούν έναν κοινό πολιτισμό. (Μαλικιώση – Λοΐζου, 1998).

Πρόκειται, δηλαδή, για μια κοινωνική ομάδα – ένα συγκροτημένο σύνολο προσώπων, τα οποία συνδέονται με ισχυρούς, αμοιβαίους και συναισθηματικούς (κατά κύριο λόγο) δεσμούς. Οι δεσμοί αυτοί θεμελιώνουν, εκφράζουν και αναπαράγουν τη συνείδηση ομαδικής υπόστασης, την ταυτότητα των προσώπων ως μελών της (συγκεκριμένης) οικογένειας.

Η αναφορά στη συγκροτηση της οικογενειακής ομάδας υπονοεί δύο πράγματα: πρώτον, ότι η ομάδα έχει σκοπούς να επιτελέσει – και οργανώνεται προκειμένου να επιτύχει τους σκοπούς αυτούς και δεύτερον, ότι η ομάδα έχει μια συγκεκριμένη δομή. Η οικογένεια είναι μια θεσμοποιημένη κοινωνική ομάδα, γιατί η συγκρότησή της υπαγορεύεται και προσδιορίζεται κοινωνικά και όχι ατομικά. (Παρασκευόπουλος, 1995).

Οι γονείς είναι τα πρόσωπα που περισσότερο από κάθε άλλον βρίσκονται κοντά στα παιδιά και τους νέους.

1. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η οικογένεια ως κοινωνική ομάδα έχει να επιτελέσει και διάφορες λειτουργίες. Σύμφωνα με τη Λ.Μ. Μουσούρου οι λειτουργίες αυτές μπορούν να συνοψισθούν στις ακόλουθες τέσσερις κατηγορίες:

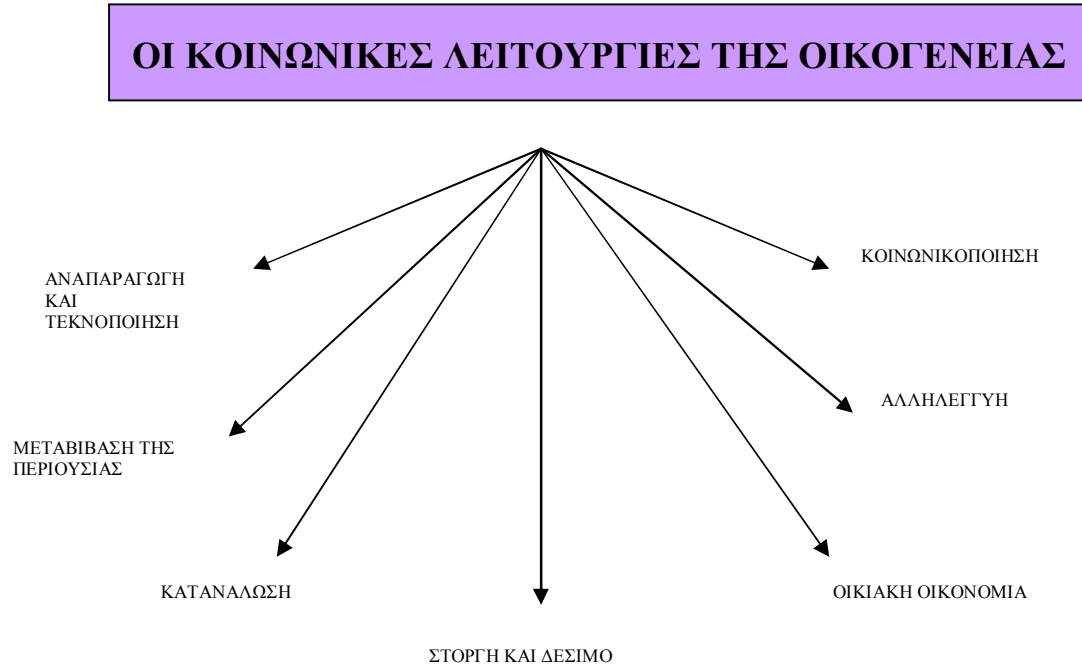
α) Αναπαραγωγική λειτουργία.
β) Οικονομικές λειτουργίες.
γ) Εκπαιδευτικές λειτουργίες, όπου η κατηγορία αυτή μπορεί να διακριθεί σε δύο υποκατηγορίες:

1. Λειτουργίες που αποβλέπουν στην απόκτηση γνώσεων και ικανοτήτων οι οποίες είναι απαραίτητες στην παραγωγή και
2. Λειτουργία της κοινωνικοποίησης.

δ) Ψυχολογικές λειτουργίες. (Μουσούρου, 2002).

Σύμφωνα με τους Βίθυνο Μ., Παπαμαύρου Ε., Σπηλιώτη Κ., η οικογένεια έχει κοινωνικές λειτουργίες, όπως φαίνονται στον παρακάτω πίνακα 1, που πηγάζουν από το ρόλο της στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

2. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Τα χαρακτηριστικά της οικογένειας είναι:

1. Η διαμόρφωση σχέσεων ανάμεσα στα μέλη της, σχέσεων συναισθηματικών, σχέσεων εξουσίας, οικονομικών σχέσεων, αλληλεγγύης, αλληλεπίδρασης.
 2. Η αίσθηση ασφάλειας που προσφέρει στα μέλη της.
 3. Ο πρωτογενής χώρος της διαμόρφωσης της προσωπικότητας του ατόμου.
 4. Η ταύτιση του παιδιού με τα μοντέλα του πατέρα και της μητέρας.
 5. Η ανάληψη ενδοοικογενειακών ρόλων.
 6. Ο κοινωνικός ρόλος της οικογένειας.
- (Βιθυνός, Παπαμαύρου, Σπηλιώτης, 1999).

3. ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η οικογένεια, ως κοινωνική ομάδα, έχει δομή. Αυτή συνιστάται σε ένα σταθερό πλέγμα κοινωνικών θέσεων και κοινωνικών ρόλων, σε ένα δίκτυο σχέσεων μεταξύ κοινωνικών θέσεων και κοινωνικών ρόλων.

Η δομή της οικογένειας και η δυναμική της προσδιορίζονται σε αναφορά προς τέσσερις κυρίως παράγοντες:

1. Τον αριθμό και τη ηλικία των παιδιών.
2. Το εκπαιδευτικό επίπεδο των συζύγων.
3. Την απασχόληση των συζύγων.
4. Τη διαφορά εισοδήματος μεταξύ των συζύγων.

(Μουσούρου, 2002).

Σύμφωνα με τους παράγοντες αυτούς και σε συνδυασμό με τις καθημερινές συνθήκες, έκαναν την εμφάνισή τους διάφορα σχήματα οικογενειών. Τα σχήματα αυτά είναι:

1. Η μοναχικότητα.
2. Μονογονεϊκή οικογένεια.
3. Άτεκνα ζευγάρια.
4. Οικογένειες που δημιουργούνται από το δεύτερο γάμο του ενός ή και των δύο συζύγων.
5. Οικογένειες διπλής σταδιοδρομίας.
6. «Χωλές» οικογένειες.
7. Κοινόβιο.
8. Σχήματα μη συμβατικής συζυγικής σχέσης.
9. Ομοφυλόφιλα ζευγάρια.

Η οικογένεια είναι ένα ψυχοκοινωνικό σύστημα με κανόνες, στόχους, δομή, σχέσεις, δυναμικές αλληλεπιδράσεις και διεργασίες.

Αυτό το σύστημα αποτελείται από υποσυστήματα. Ένα από αυτά είναι το γονεϊκό υποσύστημα που αναλαμβάνει την ευθύνη για τη φροντίδα, την ανατροφή, την πειθαρχία και την καθοδήγηση των νεαρών μελών της οικογένειας.

(Ζαφείρης, Ζαφείρη, Μουζακίτης, 1999).

4. ΤΥΠΟΙ ΓΟΝΕΪΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Ένα από τα πιο χρήσιμα μοντέλα για την ταξινόμηση των γονεϊκών στυλ που περιγράφεται από τους Μακόμπι και Μάρτιν. Το συγκεκριμένο μοντέλο καλύπτει το φάσμα των φυσιολογικών, μη καταχρηστικών γονεϊκών συμπεριφορών και διακρίνει δύο συμπεριφοριακές τάσεις, από τη μια την απαιτητική / εξουσιαστική με απέναντι τη μη απαιτητική / μη εξουσιαστική και από την άλλη την αποδεκτική / εκδηλωτική / [παιδοκεντρική με απέναντι την απορριπτική / ψυχρή / γονεοκεντρική. Αυτές οι δύο διαστάσεις

συνδυαζόμενες μεταξύ τους μας δίνουν τέσσερα διαφορετικά σχήματα ανατροφής του παιδιού, όπως φαίνεται στον πίνακα 2.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

	ΑΠΟΔΕΚΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΤΙΚΗ ΠΑΙΔΟΚΕΝΤΡΙΚΗ	ΑΠΟΡΡΙΠΤΙΚΗ ΨΥΧΡΗ ΓΟΝΕΟΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΑΠΑΙΤΗΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ	ΚΥΡΙΑΡΧΙΚΗ	ΑΥΤΑΡΧΙΚΗ
ΜΗ ΑΠΑΙΤΗΤΙΚΗ ΜΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ	ΕΠΙΕΙΚΗΣ	ΠΑΡΑΜΕΛΗΤΙΚΗ

α) Η ανάγκη παιδιών και εφήβων να έχουν γονείς που τους αγαπούν, τους φροντίζουν, είναι αξιόπιστοι και προσφέρουν ασφάλεια. Έχει ο έφηβος αποδειχθεί με ξεκάθαρες ενδείξεις της γονεϊκής αγάπης ότι ο έφηβος έχει λίγες πιθανότητες να αναπτύξει αυτοεκτίμηση, επικοινωνιακές και ικανοποιητικές σχέσεις με τους άλλους και μια σίγουρη αίσθηση ταυτότητας. Με την πραγματική ζεστασιά και φροντίδα των γονιών οι νέοι μπορούν να υπερπηδήσουν εμπόδια που φαίνονται αζεπέραστα. Η εχθρότητα, η απόρριψη και η παραμέληση των γονιών είναι συστηματικά πιο συχνή από τη παραδοχή, την αγάπη και την εμπιστοσύνη σε οικογένειες παιδιών με κάθε είδους προβλήματα, από τις νοητικές και μαθησιακές δυσκολίες και τις ανεπαρκείς κοινωνικές σχέσεις με συνομήλικους μέχρι τις νευρώσεις, τις ψυχοσωματικές διαταραχές και τις διαταραχές της προσωπικότητας, όπως η εγκληματικότητα.

β) Για να αντιμετωπίσουν με επιτυχία οι έφηβοι το σημερινό κόσμο χρειάζονται πειθαρχία. Αλλά χρειάζονται και ανεξαρτησία, αυτάρκεια, προσαρμοστικότητα και μια ισχυρή αίσθηση των δικών τους αξιών. Οι έρευνες έδειξαν ότι αυτά τα προτερήματα

προωθούνται καλύτερα από γονείς που σέβονται τα παιδιά τους, που τα αφήνουν να παίρνουν μέρος στις οικογενειακές υποθέσεις και αποφάσεις και ενθαρρύνουν την κατάλληλη για την ηλικία του παιδιού ανεξαρτησία, ενώ παράλληλα γεμάτα εμπιστοσύνη αναλαμβάνουν την τελική ευθύνη. Οι γονείς αυτοί είναι υπεύθυνοι χωρίς να είναι αυταρχικοί. Εκτιμούν την αυτόνομη θέληση και την πειθαρχημένη συμπεριφορά, ενθαρρύνουν τη λεκτική συναλλαγή και όταν ασκούν τη γονεϊκή εξουσία – απαιτήσεις ή απαγορεύσεις – εξηγούν τους λόγους.

Σε αντίθεση με τον υπεύθυνο είναι ο αυταρχικός γονιός, που λέει στον έφηβο τι να κάνει, χωρίς να αισθάνεται καμία υποχρέωση να εξηγεί τους λόγους. Αυτοί οι γονείς θεωρούν την υπακοή σαν απόλυτη αρετή και αντιμετωπίζουν κάθε προσπάθεια διαμαρτυρίας με επιβολή και τιμωρίες. Μερικοί γονείς παίρνουν αυτή τη στάση από ένα αίσθημα εχθρότητας ή γιατί δεν «σκοτίζονται». Άλλοι φέρονται έτσι γιατί πιστεύουν πως θα δημιουργήσουν σεβασμό προς την εξουσία. Πολλά παιδιά αυταρχικών γονιών επειδή δεν τους δόθηκε ποτέ η ευκαιρία να εφαρμόσουν τις δικές τους ιδέες ή να πάρουν ανεξάρτητα ευθύνες και επειδή τα αντιμετωπίζουν ως ανάξια λόγου, «βγαίνουν» από την εφηβεία χωρίς αυτοπεποίθηση, αυτοεκτίμηση και αυτάρκεια στο να δράσουν ανεξάρτητα ή να σκεφθούν για τον εαυτό τους.

Σαν έφηβοι τα παιδιά των αυταρχικών γονιών είναι πιθανόν να αισθάνονται ότι δεν τα αγαπούν. Ωστόσο είναι ακόμη πιο πιθανό να έχουν, ως έφηβοι και «νέοι» ενήλικες, μια ασθενικά ανεπτυγμένη και ασταθή συνείδηση – βασισμένη περισσότερο με εξωτερικές αμοιβές και τιμωρίες – παρά μια ώριμη συνείδηση βασισμένη σε εσωτερικευμένες, ανεξάρτητες ηθικές αξίες.

3) Ακόμη και οι γονείς που αφήνουν τα παιδιά τους τελείως ελεύθερα ή που υιοθετούν μια ψεύτικη και υπερβολική «ισότητα» προσφέρουν το είδος της συμπαράστασης που χρειάζεται ο σημερινός νέος. Σε αρκετές πρόσφατες μελέτες αστών εφήβων η επικίνδυνη χρήση ναρκωτικών και άλλες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς, ήταν πιο συχνές ανάμεσα σε παιδιά που οι γονείς υποστήριζαν ανοιχτά κάποιες αξίες, όπως η ατομικότητα, η αυτοκατανόηση και η ανάγκη ίσης μεταχείρισης μέσα στην οικογένεια, αλλά που χρησιμοποιούσαν αυτές τις αξίες ως δικαιολογία για να αποφύγουν τις ευθύνες τους.

Δημιουργώντας μια ψευδοδημοκρατία στην οικογένεια αυτοί οι γονείς μπορούν να παραιτηθούν από τη δύναμή τους, να παίρνουν αποφάσεις, ευθύνες και άνισο κύρος. Οι έφηβοι στην πραγματικότητα θέλουν και τους χρειάζεται να έχουν γονείς φιλικούς και με κατανόηση, αλλά πάνω απ' όλα γονείς - πρότυπα ενήλικης συμπεριφοράς, καθώς όλ' αυτά είναι εναρμονισμένα με τις απαιτήσεις του σημερινού κόσμου.

Το κύριο βάρος της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης πρέπει να επωμίζονται οι γονείς. Καλούνται, να απαντήσουν στα πρώτα ερωτήματα του παιδιού, που αφορούν σε συνήθη θέματα της σωματικής τους ανάπτυξης, των ανατομικών διαφορών των φύλων ή σημαντικών γεγονότων της ζωής, όπως η γέννηση.

Η πρώτη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση πραγματοποιείται από τους γονείς μέσα στην οικογενειακή εστία, ενσυνείδητα και ορθολογικά οργανωμένη, ανάλογα βέβαια με τη μόρφωση και τις σχετικές με το θέμα αυτό εμπειρίες τους.

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στη σημερινή οικογένεια πρέπει να οργανώνεται και να πραγματοποιείται σε δύο φάσεις:

- Ø Στη πρώτη φάση θα πρέπει να γίνεται υπεύθυνη ενημέρωση και καθοδήγηση κάθε νέου ζευγαριού σε θέματα που σχετίζονται με την οικογενειακή και σεξουαλική ζωή, με την ψυχική υγιεινή της οικογένειας, τις ενδοοικογενειακές σχέσεις, τους παιδαγωγικούς ρόλους των γονέων, κ.τ.λ.
- Ø Στη δεύτερη φάση θα πρέπει να οργανώνεται και να πραγματοποιείται, σε επίπεδο συμβουλευτικό – καθοδηγητικό, το κύριο έργο της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης του νέου ανθρώπου (Παρασκευόπουλος).

Είναι φανερό ότι για να υπάρξει σωστή διαπαιδαγώγηση νέων πρέπει πρώτα απ' όλα να είναι σωστά ενημερωμένοι οι γονείς. Κυρίως η μητέρα, μια και αυτή έχει τη μεγαλύτερη επαφή με το παιδί, πρέπει να είναι ενημερωμένη στα θέματα της σεξουαλικότητας. Αλλά και ο ρόλος του πατέρα δεν είναι μικρότερος, μια κι απ' αυτόν το παιδί θα πάρει σωστές συμβουλές σχετικά με τη συμπεριφορά του προς τους συνανθρώπους του και την κοινωνία γενικότερα.

Στη συνέχεια οι δάσκαλοι και οι καθηγητές δεν πρέπει να χάνουν καμία ευκαιρία, για να συμβουλευθούν τους έφηβους, άσχετα με το αν το μάθημα της σεξουαλικής αγωγής διδάσκεται ή όχι ακόμα στο σχολείο. Δυστυχώς υπάρχουν ακόμα γονείς ή εκπαιδευτικοί που αρνούνται να παραδεχτούν την πραγματικότητα αυτή. Έτσι το παιδί καταφεύγει σε άλλες πηγές πληροφόρησης που αποτελεί παραπληροφόρηση. (Γεωργίου, 1989).

Παρ' όλη, όμως, την αναγκαιότητα της σεξουαλικής ενημέρωσης, υπάρχουν πολλοί γονείς που είτε συναντούν δυσκολίες είτε είναι αντίθετοι με αυτή την άποψη.

Πολλοί είναι οι λόγοι που εμποδίζουν τους γονείς να συζητήσουν με τα παιδιά τους γι' αυτό το θέμα. Αρκετοί γονείς πιστεύουν ότι η ανθρώπινη σεξουαλικότητα είναι ένα απλό φαινόμενο, που μαθαίνεται τελείως φυσικά. Αυτοί οι γονείς φοβούνται ότι η επιστημονική γνώση καταστρέφει το «μυστήριο» και την ιερότητα του σεξ και περιορίζει έτσι τη μελλοντική απόλαυση. (Σταύρου Μ., 1992).

Τα παιδιά σήμερα ζουν αναγκαστικά σε περιβάλλον καθόλου πρόσφορο για μια υγιή αγωγή. Θεάματα στους δρόμους, τους κινηματογράφους, αναγνώσματα, συζητήσεις με φίλους, απειλούν να τα διαφθείρουν πολύ γρήγορα εάν δεν σπεύσει η οικογένεια για να προσφέρει το αντίβαρο μιας πλήρους και ρεαλιστικής αγωγής.

«Το παιδί μου δεν ενδιαφέρεται γι' αυτά τα θέματα». Είναι ένας από τους καλύτερους τρόπους για να απαλλαγούν οι γονείς από κάθε υποχρέωση. Πόσο σφάλουν όμως τις περισσότερες φορές;

Τα παιδιά φαίνεται ότι δεν απασχολούνται με αυτά τα θέματα αλλά στην πραγματικότητα φαίνεται μόνο. Η αλήθεια είναι ότι θάβουν την περιέργειά τους, είτε την αποκρούουν με τη θέλησή τους, είτε την απωθούν. Όλα τα παιδιά έχουν ερωτηματικά. Οι γονείς οφείλουν με τη σειρά τους να είναι λιγότερο αφελείς.

«Δεν μας ρωτά». Αλλά όταν τα παιδιά δεν θέτουν ερωτήσεις για ορισμένα θέματα, αυτό συμβαίνει συνήθως γιατί οι ενήλικοι χωρίς μάλιστα να το συνειδητοποιούν, κάποια στιγμή αρνήθηκαν να απαντήσουν ή απέφυγαν να απαντήσουν.

Μπροστά λοιπόν σ' αυτή την αντιμετώπιση δημιουργείται στα παιδιά το αίσθημα του απαγορευμένου και θεωρούν ότι δεν πρέπει να συζητούν γι' αυτό με τους μεγάλους και να μην τους εμπιστεύονται. Αντίθετα θεωρούν ότι πρέπει να τους αποκρύπτουν με προσοχή όσες πληροφορίες λαμβάνουν από άλλες πηγές.

Αυτή η λύση είναι μη ικανοποιητική και πολύ βλαβερή από την άποψη της ψυχικής υγείας.

Τα αποτελέσματα συνήθως αυτής της κατάστασης είναι να αισθανθεί το παιδί ενοχή και ντροπή και θα το αποτρέψει να κάνει οποιαδήποτε συζήτηση για το θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης.

Πολλοί από τους γονείς λένε: «Δεν θα μπορούσα». Αυτό αποτελεί ένα πολύ σοβαρό επιχείρημα. Το θέμα φυσικά είναι λεπτό και ικανό να φέρει σε πολύ δύσκολη θέση τους γονείς. Όπως έχουν σήμερα τα πράγματα πολλοί λίγοι γονείς έχουν τη δυνατότητα να χειρισθούν με τη λεπτότητα που απαιτείται τη μύηση των παιδιών τους στο γενετήσιο πρόβλημα. Υπάρχει πράγματι σε μεγάλο βαθμό άγνοια των θεμάτων από την πλευρά των γονέων ιδιαίτερα στις βαθύτερες αντιδράσεις των παιδιών. Εν τούτοις, εάν δεχθούν πρώτα τη σοβαρότητα του προβλήματος και εάν παραμερίσουν τη φυσική ενόχληση και αμηχανία που νιώθουν, σήμερα βρίσκονται στη διάθεσή τους πολλά μέσα που θα τους βοηθήσουν να ανταποκριθούν στην ανάγκη αυτή. Βιβλία, διαλέξεις, σύμβουλοι, κατάλογοι βιβλίων, ξένων κυρίως, κατάλληλων να προσφέρουν βοήθεια στους γονείς.

Η μητρική και πατρική δεν είναι πάντοτε αρκετή το έργο του παιδαγωγού μαθαίνεται όπως όλα τα άλλα και για να ανταποκριθούν οι γονείς την σήμερα ημέρα στις ανάγκες και υποχρεώσεις τους χρειάζονται βοήθεια.

Πολλοί γονείς θεωρούν ότι αν μιλήσουν στα παιδιά τους για το θέμα αυτό θα χάσουν το κύρος και το γόητρό τους. Δεν είναι όμως αυτό η πολιτική της στρουθοκαμήλου; Δεν θα το πληροφορηθεί κάποτε ο νέος ή η νέα; Είναι βέβαιο ότι η ευθεία και ειλικρινής εξήγηση, η οποία έχει ως κεντρικό σημείο την αξία και το σεβασμό

της ανθρώπινης ζωής, με όλες τις συνέπειες της σχετικής διαπαιδαγώγησης, και ο σοβαρός τρόπος με τον οποίο απευθύνεται ο γονιός στο παιδί συσφίγγουν καταπληκτικά τους δεσμούς στοργής και εμπιστοσύνης που τους συνδέουν.

Ο Seelman αναφέρει ότι: «... οπωσδήποτε το παιδί κάποτε θα μάθει και ας φαίνεται αδιανόητο σε κάποιους γονείς ότι όταν εκείνο θα μάθε θα συμπεριληφθούν και εκείνοι στην ομάδα ατόμων που γνωρίζουν την σεξουαλική πράξη στο μυαλό του.»

«Με τους γονείς δεν μιλούν γι' αυτά τα θέματα» πιστεύουν κάποιοι. Αυτοί θα είναι εκείνοι που θα πέσουν από τα σύννεφα όταν θα διαπιστώσουν ότι κάποιος άλλος είναι αυτός που έχει αναλάβει της «διαφώτιση» του παιδιού τους.

Η δειλία που αισθάνονται οι περισσότεροι γονείς είναι το κεντρικό πρόβλημα. Αυτή προέρχεται από την απουσία καθαρών ιδεών και βαθειάς πεποιθήσεως για το θέμα, προέρχεται από την αγωγή που δέχθηκαν οι ίδιοι μάλλον παρά από τη δική τους εμπειρία. Και αυτή η δειλία τους θα έχει ως άμεση συνέπεια την περαιτέρω δειλία των παιδιών τους.

Και αυτό αποτελεί την αληθινή όψη του προβλήματος. Χρειάζεται οι γονείς να λάβουν προσωπική θέση, είναι ανάγκη να τολμήσουν.

Σύμφωνα με τονοι γονείς έχουν αρνητική στάση απέναντι στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση οφείλεται στο ότι δεν μπορούν να κάνουν διαφορετικά. Γιατί έχουν διαπαιδαγωγηθεί με αυτόν τον τρόπο, με μια δηλαδή εχθρότητα προς τα θέματα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Πριν από χρόνια οι άνθρωποι είχαν τελείως διαφορετικές απόψεις. Επικρατούσε η άποψη, πως κάθε τι που είχε σχέση με το σεξ ήταν το «ζώδες» στον άνθρωπο, που έπρεπε να καταπολεμηθεί. Η παράβαση της 6^{ης} εντολής θεωρούνταν

ένα από τα πιο βαριά αμαρτήματα. Αυτό είχε σαν συνέπεια να μη μιλάει κανείς όσο ήταν δυνατό, γι' αυτά τα πράγματα. Προσπαθούσαν να κρατήσουν τα παιδιά μακριά από κάθε τέτοια εμπειρία. Αποφασιστική σημασία έχει η εσωτερική τοποθέτηση, η μη συνειδητή συμπεριφορά. Μερικές φορές δεν βοηθούν καθόλου η καλύτερη θέληση και οι γνώσεις. Άνθρωποι που έχουν ανατραφεί σ' αυτό το κλίμα εχθρότητας προς την σεξουαλικότητα μπορούν να ελευθερωθούν μόνο με πολλή δυσκολία και με πολύ αργό ρυθμό.

Παρ' όλο που φαίνεται ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις σχέσεις που αναπτύσσονται στα μέλη της οικογένειας, σε όλο το βιβλιογραφικό υλικό δίνεται περισσότερη βαρύτητα στο ρόλο της μητέρας παρά σε εκείνον του πατέρα. Φαίνεται ότι και το θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης η μητέρα είναι εκείνη που θα «πρέπει» να έχει τις κατάλληλες γνώσεις και τους κατάλληλους τρόπους αντιμετώπισης για να προετοιμάσει το παιδί.

5. ΓΙΑΤΙ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΝΑ ΑΣΧΟΛΟΥΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗΣ

Η διαπαιδαγώγηση των παιδιών σε όλους τους τομείς εμφανίζει πρακτικές δυσκολίες γιατί πάντα προτείνονται διαφορετικές απόψεις, θεωρίες και μέθοδοι. Ειδικά για την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση υπεισέρχονται και θρησκευτικές, ηθικές, φιλοσοφικές και ψυχαναλυτικές θεωρίες και προσωπικά πιστεύω τόσο των εκπαιδευτών όσο και των εκπαιδευομένων. Ακόμη, σημαντικό, αλλά συνήθως αρνητικό, ρόλο παίζουν και τα Μ.Μ.Ε. και κυρίως η τηλεόραση. Τα αποτελέσματα από την διδασκαλία της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στις χώρες που εφαρμόζεται ήδη από πολλών ετών, δεν έχουν επιφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Δεν έχουν ελαττώσει ούτε τα σεξουαλικά

μεταδιδόμενα νοσήματα, ούτε τις εκτρώσεις ούτε τις γεννήσεις ανεπιθύμητων παιδιών. Αντιθέτως έχουν αυξηθεί πάρα πολύ τα ποσοστά νέων ανθρώπων με ψυχολογικά και σεξουαλικά προβλήματα, που ουσιαστικά ταυτίζονται σε πολύ μεγάλη συχνότητα. Η οποιαδήποτε «εκπαίδευση» καλή ή κακή αποδίδει τα μέγιστα αν αρχίζει από την παιδική ηλικία και δη από τη γέννηση. Οι πιο κατάλληλοι «εκπαιδευτές» επομένως είναι οι γονείς (εάν έχουν εκπαιδευτεί καταλλήλως) και οι παιδίατροι, αφού είναι οι πρώτοι σύμβουλοι της οικογένειας.

Η συζήτηση των γονέων με τα παιδιά τους, εμπλουτίζει τα παιδιά με γνώσεις και με όλα εκείνα τα στοιχεία, με τα οποία διαμορφώνουν τα αισθήματα και τη συμπεριφορά που συνδέονται με το φύλλο και τη σεξουαλικότητά τους. Επίσης ανοίγει τις πόρτες επικοινωνίας μεταξύ τους. Για τις απορίες, ανησυχίες, δυσκολίες, μπροστά σε μεγάλα ή μικρά προβλήματα δεν θ' αυτοσχεδιάσουν ούτε θα καταφύγουν στους φίλους. Με λίγα λόγια οι συμβουλές που παίρνουν τα παιδιά από τους γονείς δεν θα είναι μόνο σωστές, αλλά συνοδεύονται από αγάπη, ψυχική και ηθική υποστήριξη, που πολλές φορές έχουν μεγαλύτερη αξία από τις συμβουλές.

«Ποτέ ψέματα, ποτέ μισές αλήθειες στο παιδί»

Σωστή, αντικειμενική πληροφόρηση για ό,τι οι γονείς νομίζουν ότι μπορεί και πρέπει να μάθει το παιδί και για ό,τι είναι σε θέση οι ίδιοι να το ενημερώσουν. Αυτό που θα πρέπει να προσέξουν οι γονείς είναι ότι δεν θα πρέπει να συζητούν με τα παιδιά τη σεξουαλική τους ζωή. Έτσι θα μπορέσουν να τους μεταβιβάσουν ότι η σεξουαλική ζωή είναι αυστηρά προσωπική υπόθεση.(N. Ματσανιώτης)

Τα γεγονότα αυτά αποτελούν μια απόδειξη ότι η άγνοια γύρω από την ανθρώπινη σεξουαλικότητα οδηγεί σε δυστυχία.

Για να είμαστε ικανοί να διαπαιδαγωγήσουμε σωστά τα παιδιά μας, πρέπει να φροντίζουμε να είμαστε οι ίδιοι σωστά ενημερωμένοι, να παραδεχόμαστε τι δεν ξέρουμε, να διδάσκουμε γεγονότα και όχι μύθους, να είμαστε αντικειμενικοί και τέλος, να έχουμε σαν στόχο τη γνώση και όχι τις συναισθηματικές προκαταλήψεις. Είναι ένας στόχος πραγματικά δύσκολος, γιατί οι περισσότεροι άνθρωποι μεγάλωσαν σ' ένα κόσμο όπου επικρατούσε η άγνοια και η δυσπροσαρμοστικότητα στη σεξουαλική ζωή, με συχνά αρνητικές στάσεις απέναντι στον έρωτα.

Όμως, η σπουδαιότητα της σεξουαλικής ενημέρωσης δεν παύει να είναι μια πραγματικότητα, που απαιτεί από τον κάθε γονιό να συζητάει αυτά τα θέματα με το παιδί του. Αν την αποφύγει, το παιδί μπορεί να αποκτήσει την ιδέα ότι τα θέματα αυτά είναι απαγορευμένα ή απαράδεκτα. Πρέπει ν' αναλάβουν οι γονείς την πρωτοβουλία και την ευθύνη να προσφέρουν τις πληροφορίες αυτές, γιατί έτσι έχουν την ευκαιρία να μαθαίνουν τι γνωρίζει το παιδί και να ξεκαθαρίζουν οποιεσδήποτε συγκεχυμένες ιδέες μπορεί να έχει. Ίσως, λοιπόν, ένας ακόμα σοβαρός λόγος, για τον οποίο πρέπει οι γονείς να αποτελούν την πρώτη πηγή των πληροφοριών του παιδιού, βρίσκεται στο γεγονός ότι έτσι ελέγχουν καλύτερα το είδος των πληροφοριών που παίρνει το παιδί. Ο οποιοσδήποτε άλλος δεν έχει – κατά πάσα πιθανότητα – την ίδια ευαισθησία απέναντι στο παιδί και είναι πολύ πιο πιθανό ότι ο πατέρας ή η μητέρα μπορεί να μεταδώσει το σχετικό μήνυμα προς το παιδί πολύ πιο σωστά.

Η ενημέρωση γύρω από την αναπαραγωγή και το σεξ, θα πρέπει να είναι ένας συνεχής διάλογος, μόνιμα ανοιχτός και να αρχίζει από πολύ νωρίς. Συνήθως, με τη μητέρα που βρίσκεται περισσότερο χρόνο με το παιδί – ιδίως όταν είναι μικρό οι πιθανότητες να

αναλάβει αυτή το έργο αυτό είναι μεγαλύτερες. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι και οι δυο γονείς δεν έχουν την αρμοδιότητα και την ευθύνη να απαντούν στα ερωτήματα του παιδιού.

Η λαθεμένη πληροφόρηση και η άγνοια δημιουργούν συνήθως αρνητικές πεποιθήσεις και στάσεις απέναντι στο σεξ, που μπορεί να προκαλέσουν ακόμη και σεξουαλικές δυσλειτουργίες. Και είναι αλήθεια ότι η σωστή ενημέρωση προλαβαίνει, προστατεύει και βοηθάει. Τα καλύτερα και έγκαιρα ενημερωμένα παιδιά γύρω από την ανθρώπινη σεξουαλικότητα, έχουν μεγάλες πιθανότητες να ζήσουν μια ευτυχισμένη, υπεύθυνη σεξουαλική ζωή.

Η λαθεμένη πληροφόρηση και η άγνοια δημιουργούν συνήθως αρνητικές πεποιθήσεις και στάσεις απέναντι στο σεξ, που μπορεί να προκαλέσουν ακόμη και σεξουαλικές δυσλειτουργίες. Και είναι αλήθεια ότι η σωστή ενημέρωση προλαβαίνει, προστατεύει και βοηθάει. Τα καλύτερα και έγκαιρα ενημερωμένα παιδιά, γύρω από την ανθρώπινη σεξουαλικότητα, έχουν μεγάλες πιθανότητες να ζήσουν μια ευτυχισμένη, υπεύθυνη σεξουαλική ζωή.

Τα γεγονότα αυτά αποτελούν μια απόδειξη ότι η άγνοια γύρω από την ανθρώπινη σεξουαλικότητα οδηγεί σε δυστυχία.

Για να είμαστε ικανοί να διαπαιδαγωγήσουμε σεξουαλικά τα παιδιά μας, πρέπει να φροντίζουμε να είμαστε οι ίδιοι σωστά ενημερωμένοι, να παραδεχόμαστε τι δεν ξέρουμε, να διδάσκουμε γεγονότα και όχι μύθους, να είμαστε αντικειμενικοί και, τέλος, να έχουμε σαν στόχο τη γνώση και όχι τις συναισθηματικές προκαταλήψεις. Είναι ένας στόχος πραγματικά δάσκαλος, γιατί οι περισσότεροι άνθρωποι μεγάλωσαν σ' ένα κόσμο όπου επικρατούσε η άγνοια και η δυσπροσαρμοστικότητα στη σεξουαλική ζωή, με συχνά αρνητικές στάσεις απέναντι στον έρωτα.

Όμως, η σπουδαιότητα της σεξουαλικής ενημέρωσης δεν παύει να είναι μια πραγματικότητα, που απαιτεί από τον κάθε γονιό να συζητάει αυτά τα θέματα με το παιδί του. Πρέπει να αναλάβουν οι γονείς την πρωτοβουλία και την ευθύνη να προσφέρουν τις πληροφορίες αυτές, γιατί έτσι έχουν την ευκαιρία να μαθαίνουν τι γνωρίζει το παιδί και να ξεκαθαρίσουν οποιεσδήποτε συγκεκριμένες ιδέες μπορεί να έχει. Ίσως, λοιπόν, ένας ακόμα σοβαρός λόγος, για τον οποίο πρέπει οι γονείς να αποτελούν την πρώτη πηγή των πληροφοριών του παιδιού, βρίσκεται στο γεγονός ότι έτσι ελέγχουν καλύτερα το είδος των πληροφοριών που παίρνει το παιδί.

Η ενημέρωση γύρω από την αναπαραγωγή και το σεξ, θα πρέπει να είναι ένας συνεχής διάλογος, μόνιμα ανοιχτός και να αρχίζει από πολύ νωρίς. Συνήθως, με τη μητέρα που βρίσκεται περισσότερο χρόνο με το παιδί – ιδίως όταν είναι μικρό οι πιθανότητες να αναλάβει αυτή το έργο αυτό είναι μεγαλύτερες. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι και οι δύο γονείς δεν έχουν την αρμοδιότητα και την ευθύνη να απαντούν στα ερωτήματα του παιδιού.

6. ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΓΟΝΕΩΝ

Οι γονείς συνήθως ή μάλλον πάντοτε έρχονται αντιμέτωποι με ερωτήσεις που αφορούν τη σεξουαλική πράξη, όταν βρίσκονται ήδη σε μικρή ηλικία. Οι απαντήσεις των γονέων και ειδικά ο τρόπος με τον οποίο θα απαντήσουν παίζουν σημαντικό ρόλο για την μετέπειτα εξέλιξη των παιδιών.

Σύμφωνα με τον οι απαντήσεις των γονέων ποικίλουν. Ορισμένοι γονείς έδιναν με φιλικό τόνο τις απαραίτητες πληροφορίες, άλλοι σιωπούσαν και δεν έδιναν καμιά πληροφορία ενώ άλλοι θύμωναν με τις ερωτήσεις αυτές. Οι συνέπειες όπως είναι λογικό στο παιδί, ήταν διαφορετικές από περίπτωση σε περίπτωση.

Το παιδί το οποίο έπαιρνε απαίτηση από τους γονείς είχε τη δυνατότητα να αναπτύξει τις σκέψεις του και να του δημιουργηθούν περισσότερες απορίες, τις οποίες βέβαια πιστεύει ότι θα έχει την ευκαιρία να λύσει στο μέλλον.

Αντίθετα όταν δεν δίνεται απάντηση στο ερώτημά του και υπάρχει μια «εχθρική» αντιμετώπιση από τους γονείς, δεν βρίσκει απάντηση στο ερώτημά του και προσπαθεί να λύσει τις απορίες του, ψάχνοντας σε πηγές έξω από την οικογένεια.

Δυστυχώς στις μέρες μας η οικογένεια αρνείται συνήθως να συμμετέχει στην παιδαγωγική διαδικασία της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, παρ' όλο που αναγνωρίζει την αναγκαιότητα και την σπουδαιότητά της. Αυτό συμβαίνει, επειδή οι γονείς νιώθουν ανίκανοι και ανέτοιμοι, ενώ ταυτόχρονα πιέζονται από τα συναισθήματά τους.

Το ότι το παιδί θα δεχτεί τις πληροφορίες σχετικά με το σεξ και θα τις θέσει αμέσως σε εφαρμογή, αποτελεί πλήρη παρεξήγηση. Η παρεξήγηση αυτή επικρατεί γιατί οι ενήλικες έχουν την τάση να προβάλλουν τα δικά τους συναισθήματα στο παιδί. Οι ερωτήσεις του παιδιού προέρχονται από πνευματική περιέργεια. Γιατί θέλει να καταλάβει τον κόσμο καλύτερα. Η γνώση για το σεξ δεν επηρεάζει το βαθμό πειραματισμού, όταν η γνώση αυτή αρχίζει μέσα στη φυσιολογική διαδρομή της συγκινησιακής ανάπτυξης του παιδιού.

Υπάρχει, όμως και μια άλλη μερίδα γονιών που ενώ παραδέχονται την ανάγκη της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, παρ' όλα αυτά αισθάνονται πολύ δύσκολα, άσχημα, αμήχανα και απροετοίμαστα γι' αυτόν το ρόλο. Δυστυχώς η ανησυχία τους δεν είναι αδικαιολόγητη

Σύμφωνα με έρευνα της Παναγιωτοπούλου – Γκόλτσιου (1985), βρέθηκαν τα εξής: Περισσότεροι από 80% ανέφεραν τη δυσκολία

που είχαν σαν γονείς να ενημερώσουν τα παιδιά τους σχετικά με το σεξουαλικό θέμα. (Γκόλτσιου, 1985).

Οι ενήλικες έχουν την τάση να προβάλουν τα δικά τους συναισθήματα στο παιδί. Η γνώση για το σεξ επηρεάζει το βαθμό πειραματισμού, όταν η γνώση αυτή αρχίζει μέσα στη φυσιολογική διαδρομή της συγκινησιακής ανάπτυξης του παιδιού. (Σταύρου Μ., 1992)

Παρακάτω αναφέρω ορισμένα από τα συναισθήματα που «εμποδίζουν» τους γονείς να μιλούν στα παιδιά τους για το σεξ.

Ø Σεμνότητα.

Ø Φόβος, που προέρχεται από την ανησυχία ότι κάποιος άλλος, όχι κατάλληλος, θα μιλήσει στο παιδί τους και αυτό τους οδηγεί να αναζητούν λύσεις όπως: κάποιος γιατρός ή άλλος ειδικός.

Ø Αμφιβολία, σχετικά με τη σκοπιμότητα ενημέρωσής τους.

Ø Αποφυγή, γιατί έτσι πιστεύουν 'ότι θα τους κρατήσουν μακριά από το σεξ.

Ø Προκατάληψη. Η προκατάληψη έχει να κάνει με αξίες και απόψεις που έχουν οι γονείς καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Δημιουργούν σ' αυτούς «ταμπού» που θεωρούν σκόπιμο και αυτονόητο να μεταφερθούν και στα παιδιά τους.

Ø Άγχος και αμηχανία. (Ν. Ματσανιώτης)

Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφέρουμε ότι ένας παράγοντας που επηρεάζει τη στάση των γονέων είναι σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο: η αρνητική στάση των νέων απέναντι στους γονείς. Όπως όμως και να έχει η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, θεωρούν οι γονείς ότι θα πρέπει να γίνεται από άτομα, ειδικούς στο

θέμα, με άριστη επαγγελματική κατάρτιση, αγάπη και ευαισθησία για τα παιδιά. Και αυτό γιατί όπως κάποιος γονιός είπε:

«Πάνω απ' όλα ό,τι αφορά σχέσεις αγάπης, πρέπει να γίνεται μέσα σε κλίμα αγάπης.»

7. Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΡΡΟΗ ΠΟΥ ΑΣΚΕΙ ΣΤΗΝ ΣΤΑΣΗ ΠΟΥ ΔΙΑΤΗΡΟΥΝ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΜΑ ΑΥΤΟ

Η θρησκεία έχει παίξει πολύ σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση του θέματος αυτού αρνητικά. Αυτό συμβαίνει γιατί κάθε άνθρωπος που θέλει να ενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο θεωρεί ότι θα πρέπει να πιστεύει και να ακολουθεί μία θρησκεία.

Παρατηρείται ότι: από τη στιγμή που η εκκλησία διεξήγαγε ότι η παρθενία και η συγκράτηση των σεξουαλικών ορμών είναι αρετή, διαπιστώθηκε ότι το θέμα της σεξουαλικότητας άρχισε να μένει κρυφό και θεωρείτο άσεμνο ακόμη και να συζητάς γι' αυτό.

Στην ελληνο-ρωμαϊκή εποχή δεν απέκρυπταν στο παραμικρό τις πραγματικότητες της ζωής και ασφαλώς τα παιδιά δεν ανατρέφονταν με την άγνοια. Οι λαοί αυτοί τουλάχιστο κατά τα τέλη της ιστορικής τους ύπαρξης μάλλον αμάρτησαν απ' την ολότελα αντίθετη πλευρά (τοιχογραφίες Πομπηίας). Μια ματιά στους διάφορους λαούς της γήινης σφαίρας μας δείχνει ότι, αυτό το «επαίσχυντο μυστήριο» με το οποίο περιβάλλουν τις δημιουργικές λειτουργίες της σεξουαλικής πράξης, είναι αποκλειστικό σχεδόν κληρονόμημα των λαών με το χριστιανικό πολιτισμό. Ως τόσο σε κανένα από τα τέσσερα ευαγγέλια δεν υπάρχει έστω μία γραμμή που να μπορεί να στηρίζει μια τέτοια στάση ή να τη δικαιολογήσει. Στη θεία Του διδασκαλία, που πλημμυρίζει από φως και αλήθεια, ο Χριστός μιλάει για τις συζυγικές σχέσεις, όπως θα εκφράζονταν για κάτι το ιερό: «ώστε ουκέτι εισί δύο, αλλά σάρξ μία» λέει στους

γύρω Του. Δυστυχώς, πολύ γρήγορα, στη χριστιανική παράδοση αρχίζουν να παρατίθενται ανθρώπινες προσθήκες στο θείο δόγμα.

Ο Havelock – Ellis, που συγκαταλέγεται ανάμεσα στους καλύτερους μελετητές του θέματος, προσθέτει: «Η αντίληψη της φυσικής αρετής της παρθενίας υποβίβασε την αντίληψη της πνευματικής αρετής της αγνότητας. Το αρχέγονο χριστιανικό ιδεώδες άσκησε υποβιβαστική επιρροή όχι μονάχα στην εκτίμηση της ίδιας της σεξουαλικής επιθυμίας, μα απέβλεψε να εξευτελίσει γενικά την αξιοπρέπεια των σεξουαλικών σχέσεων». «Παρά τις καλές προθέσεις της να αναπτύξει τη θεολογική ηθική που είχε οικοδομηθεί σε ασκητική βάση, η Εκκλησία κατέστρεψε μ' αυτόν τον τρόπο τα θεμέλια αυτής ακόμα της μορφής των σεξουαλικών σχέσεων, που καθαγίαζε μ' ένα απ' τα μυστήριά της.»

Φαίνεται λοιπόν ότι η πρωταρχική πηγή του αισθήματος ενοχής και ντροπής που είναι συνδεδεμένο με τη σεξουαλική λειτουργία, κι όπως διατηρείται και σε εμάς βρίσκεται στην εβραϊκή και χριστιανική θρησκεία. Είναι καρπός αμυντικής αντίδρασης των θρησκείων αυτών απέναντι στο κοινωνικό τους περιβάλλον και προσθήκης ανθρωπίνων αρχών στο ευαγγελικό δόγμα.

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι τα θρησκευτικά «πιστεύω» επηρεάζουν σημαντικά τη στάση των ανθρώπων απέναντι στο θέμα της σεξουαλικής πράξης. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μην υπάρχουν περιθώρια ούτε καν συζήτησης για το θέμα αυτό.

Οι γονείς είναι τα πρόσωπα που περισσότερο από κάθε άλλον βρίσκονται κοντά στα παιδιά και τους νέους και αντιμετωπίζουν καθημερινά τα προβλήματα που παρουσιάζει η ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη και αγωγή τους σε όλες τις ηλικίες, από τη γέννηση μέχρι την εφηβεία. Από τις δικές τους αντιλήψεις και στάσεις εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και η επίδραση που ασκούν στα παιδιά για την

τελική διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους ως προς τη σεξουαλική ζωή και συμπεριφορά.

1. ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Δεν υπάρχει καμιά νομική ή άλλη κάλυψη για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των μαθητών και είναι κοινό μυστικό ότι δεν υπάρχει ελληνικά σχολεία της στοιχειώδους και της μέσης εκπαίδευσης σχετικό πρόγραμμα μαθημάτων, είτε ειδικών, είτε ενσωματωμένων σε άλλα μαθήματα.

Οι μαθητές του δημοτικού σχολείου βέβαια μαθαίνουν για την αναπαραγωγή των φυτών και των ζώων, συνήθως των κατωτέρων, αλλά σπάνια συσχετίζονται όσα μαθαίνουν με την αναπαραγωγή του ανθρώπου, άρα δεν χρησιμεύουν για τη λύση των αποριών που έχουν οι μαθητές για τη σεξουαλική ζωή του ανθρώπου. Ο μέσος δάσκαλος δεν είναι σε θέση να απαντά σωστά, φυσικά και αβίαστα στα ερωτήματα έστω και των μαθητών των πρώτων τάξεων, μ' όλο που τα ερωτήματά τους σ' αυτή την ηλικία είναι απλά και χωρίς τη «φόρτιση» που έχουν σε μεγαλύτερη ηλικία. Ακόμα και σε μοντέρνα, υψηλής στάθμης ιδιωτικά σχολεία, υπάρχει συνήθως σαφής απροθυμία του διδακτικού προσωπικού να αναλάβει έστω και σποραδική σεξουαλική ενημέρωση των μαθητών, ακόμα και σε περίπτωση που το ζητούν οι γονείς.

Ούτε στη μέση εκπαίδευση υπάρχει πρόγραμμα σεξουαλικής ενημέρωσης ή διαπαιδαγώγησης. Στα βιβλία της Ανθρωπολογίας, το αναπαραγωγικό σύστημα περιγράφεται σ' ένα από τα τελευταία κεφάλαια και ο καθηγητής σπάνια προφταίνει να το διδάξει. Τα βιβλία της Υγιεινής ελάχιστα αναφέρονται, αν αναφέρονται, σε θέματα σχετικά με τη σεξουαλική ζωή. Το σημερινό, γενικά ωραίο, βιβλίο της Βιολογίας των τελειοφοίτων του Λυκείου περιγράφει με

σαφήνεια την κυτταρική διαίρεση, το μόριο του DNA, τους νόμους της κληρονομικότητας, αλλά δεν περιέχει τίποτα για την αναπαραγωγή εκτός από τη γονιμοποίηση του ωαρίου από το σπερματοζωάριο.

Είναι αλήθεια ότι στο μάθημα της Χριστιανικής Ηθικής των τελειοφίτων του Λυκείου γίνεται ανάλυση του χριστιανικού γάμου, της σημασίας της οικογένειας, της συμβολής των δύο γονέων και των οικογενειακών υποχρεώσεων των παιδιών. Γίνεται και λόγος για την κρίση της σύγχρονης οικογένειας. Ούτε όμως σ' αυτή την τελευταία τάξη της μέσης εκπαίδευσης καταβάλλεται καμιά προσπάθεια να μην εγκαταλείψουν οι νέοι τα θρανία χωρίς να έχουν ακούσει τίποτα υπεύθυνο για καυτά προβλήματα της εποχής μας που πηγάζουν από τη σεξουαλική ζωή: τα προβλήματα της άγαμης μητέρας και του εξώγαμου παιδιού, το θεσμό της υιοθεσίας και της ανάδοχης οικογένειας, τη ρύθμιση της γονιμότητας, κ.ο.κ.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η έλλειψη συστηματικής σεξουαλικής διαφώτισης ή διαπαιδαγώγησης των μαθητών συνδέεται και με την έλλειψη σχετικής προετοιμασίας του διδακτικού προσωπικού στις παιδαγωγικές ακαδημίες και στο πανεπιστήμιο. Ο συνδυασμός των ανεπαρκώς σχετικών γνώσεων του διδακτικού προσωπικού και της έλλειψης συστηματικής σεξουαλικής διαφώτισης στα σχολεία καμιά φορά οδηγεί σε οξύμωρες καταστάσεις, π.χ. στη σποραδική οργάνωση μαθημάτων για τη σεξουαλική ζωή για τους μαθητές των τελευταίων τάξεων του δημοτικού και στην παράλληλη αποδοκιμασία μαθητή άλλης τάξης, π.χ. του λυκείου, γιατί διάλεξε για την έκθεση ιδεών θέμα όπως «Τα σεξουαλικά προβλήματα των νέων» και την επίσης παράλληλη διαβεβαίωση άλλης μαθητικής ομάδας ότι ο αυνανισμός είναι αιτία ψυχικών νόσων και διανοητικής έκπτωσης.

2. ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΑΠΟ ΑΛΛΑ ΟΡΓΑΝΑ

Εκτός βέβαια από το σχολείο, ευθύνη για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση έχουν και άλλα όργανα της εξωσχολικής αγωγής και της λαϊκής επιμόρφωσης (των ενηλίκων) και θεσμοί που από τη φύση τους ασκούν γενικότερα έργο αγωγής. Οι πληροφορίες που έχουμε δεν μας επιτρέπουν να εκθέσουμε με πληρότητα τις δραστηριότητες πάνω σ' αυτό το θέμα των ποικίλων θεσμών, οργανώσεων, οργανισμών, κινήσεων και ενώσεων. Ελπίζουμε ότι η παρουσία στο Συμπόσιο των εκπροσώπων της Πολιτείας και της Εκκλησίας, των Δήμων, των χριστιανικών οργανώσεων, κινήσεων και ενώσεων, του Προσκοπισμού, της Σχολής Γονέων, της Κινήσεως Δημοκρατικών Γυναικών, κλπ, θα επιτρέψει τη συμπλήρωση των στοιχείων και τη συγκρότηση πραγματικής εικόνας για το εύρος των πρωτοβουλιών που έχουν αναλάβει στον τομέα αυτό.

Μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η Εκκλησία με τους λειτουργούς της, τα όργανά της και τις διαδικασίες της, άσκησε και ασκεί σεξουαλική διαπαιδαγώγηση σε ατομική ή ομαδική βάση, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η διαπαιδαγώγηση αυτή εντάσσεται σ' ένα συγκεκριμένο τύπο, περιεχόμενο και μορφή. Την απασχολεί πάντως η διαπαιδαγώγηση της γενετήσιας ορμής και η προετοιμασία των νέων για το γάμο και την οικογενειακή ζωή.

Χώρος όπου γίνεται κάτι τέτοιο είναι μεταξύ άλλων τα Κατηχητικά Σχολεία, οι χριστιανικές νεανικές κινήσεις, το μυστήριο της ιεράς εξομολόγησης και, γενικά, αυτό που καλούμε «εξωσχολική θρησκευτική αγωγή». Για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση που ασκείται στα πλαίσια αυτά, παραπέμπουμε σε στοιχεία από σχετική έρευνα (διδασκτορική διατριβή) του Αρχιμανδρίτη Θεοχάρη Χρόνη, που ορισμένες σελίδες της

καταχωρούμε στο Παράρτημα (σ. 257-260). Η ανάλυσή του βοηθάει να προσεγγίσουμε το πνεύμα αυτής της αγωγής. Θα ήταν όμως παράλειψη αν δεν αναφέραμε και την περίπτωση Ιεράρχου (του αποβιώσαντος Μητροπολίτου Περιστερίου Αλεξάνδρου) που ο ίδιος μίλησε στα σχολεία για τη σεξουαλική αγωγή και τον ελεύθερο έρωτα (Βλ. *Πολιτικά θέματα*, 1.4. και 18.2.1978). Το κείμενο της πρώτης ομιλίας περιλαμβάνεται στο Παράρτημα σ. 261-263).

Στη Χ.Α.Ν. Αθηνών, αλλά και επαρχιακών πόλεων, θίγονται ασφαλώς θέματα που εισέρχονται στον ευρύτερο χώρο της ζωής των φύλων, της οικογένειας και του γάμου. Οι πληροφορίες μας αναφέρουν ότι, στα πλαίσια των εκδηλώσεων της Χ.Ε.Ν. στα Γιάννενα, έγιναν ομιλίες και μαθήματα που αποσκοπούσαν να διαφωτίσουν τους κατοίκους της πόλης σε θέματα σεξουαλικής αγωγής. Οι ερωτήσεις του κοινού έδειξαν το μεγάλο ενδιαφέρον που υπάρχει για σωστή και υπεύθυνη ενημέρωση (*Απογευματινή* 24.1.1978).

Στη συνέχεια θα ήταν δυνατό να αναφέρουμε και τις προσπάθειες για σεξουαλική διαπαιδαγώγηση που γίνονται στα πλαίσια της ιδιωτικής πράξεως «συμβουλευτικής γάμου και οικογένειας» που ασκείται στην Ελλάδα από ειδικευμένους ψυχολόγους. Όταν αναφύονται ανάλογα προβλήματα, ο ψυχολόγος – αλλά και ο ψυχίατρος – αντιμετωπίζει το ενδεχόμενο της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Αυτή όμως παραμένει σε επίπεδο διαπροσωπικό ανάμεσα στο σύμβουλο και το συμβουλευόμενο άτομο ή ζεύγος.

Πιο φανερά, η ανάγκη για σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα πλαίσια συμβουλευτικής γάμου φάνηκε στο «Κέντρο Μελλονύμφων και Εγγάμων» της Ελληνικής Εταιρείας Ευγονικής,

που λειτούργησε κανονικά επί 30 μήνες στα εξωτερικά ιατρεία του Μαιευτηρίου Αλεξάνδρα με πρωτοβουλία και διεύθυνση του υφηγητού Ι. Δανέζη (από το Φεβρουάριο του 1966 μέχρι τον Ιούλιο του 1968). Η καρτέλα που συμπλήρωναν οι επισκέπτες του Κέντρου αναφερόταν σε ορισμένο σημείο κατά τη λήψη του ιστορικού, στα σεξουαλικά προβλήματα που τυχόν αντιμετώπιζαν ή σε πτυχές της σεξουαλικής τους ζωής για τις οποίες θα ήθελαν να είχαν συγκεκριμένες πληροφορίες. Αρκετοί ήσαν εκείνοι που ζητούσαν πληροφορίες και επιζητούσαν τη λύση αποριών τους.

3. ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Επίσημα, πρότυπα βιβλία, άλλα έντυπα ή βοηθήματα (διαφάνειες, ταινίες, κλπ) για τη σεξουαλική ενημέρωση, φυσικά δεν υπάρχουν ακόμα. Τα τελευταία όμως χρόνια κυκλοφορούν, τουλάχιστον στην Αθήνα, αρκετά βιβλία και για μικρά και για μεγάλα παιδιά και για ενήλικους. Τα περισσότερα είναι μεταφράσεις ξένων βιβλίων και δεν έχουμε τη δυνατότητα να εκτιμήσουμε ούτε πόση κυκλοφορία έχουν ούτε πόση απήχηση. Μερικά βιβλία για μικρά παιδιά μοιάζει να είναι πιο χρήσιμα ως βοηθήματα των γονέων ή των παιδαγωγών. Θα γίνει προσπάθεια να εκτεθούν μερικά απ' αυτά τα βιβλία στο συμπόσιο.

Στον ημερήσιο και τον περιοδικό τύπο έχουν δημοσιευθεί επανειλημμένα τα τελευταία χρόνια άρθρα, κυρίως για την ανάγκη της σεξουαλικής διαφώτισης. Συνήθως είναι μεταφράσεις άρθρων του ξένου τύπου και δεν είναι πάντα υπεύθυνα.

Στο ραδιόφωνο και την τηλεόραση δεν έχει γίνει ως τώρα σχεδόν ποτέ λόγος για σεξουαλική ενημέρωση ή διαπαιδαγώγηση. Έχουν μάλιστα απορριφθεί επανειλημμένες προτάσεις παιδιάτρων για λιγότερες ραδιοφωνικές συνεντεύξεις με θέμα είτε τη σεξουαλική

διαπαιδαγώγηση είτε τον οικογενειακό προγραμματισμό. Δεν είναι βέβαιο αντικατοπτρίζει αυτή η ενέργεια πάγια επίσημη πολιτική της ελληνικής ραδιοφωνίας, ή την προσωπική απροθυμία ορισμένων δημοσιογράφων να αναλάβουν την ευθύνη της προβολής θεμάτων που φοβούνται μήπως θεωρηθούν ακατάλληλα. Η τηλεόραση έχει ασχοληθεί πολλές φορές τον τελευταίο καιρό με τον οικογενειακό προγραμματισμό, αλλά η σεξουαλική διαφώτιση δεν έχει φθάσει ως την τηλεοπτική οθόνη, μ' όλο που ανήκει στις δραστηριότητες του οικογενειακού προγραμματισμού.

4. ΜΕΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟΝ ΙΑΤΡΙΚΟ ΧΩΡΟ

Μ' όλες τις γνώσεις του για την ανατομία και τη φυσιολογία του γεννητικού συστήματος, ο Έλληνας γιατρός – εκτός από τον ψυχίατρο – σπάνια ξέρει αρκετά για τη σεξουαλικότητα του ανθρώπου. Η πτυχιακή και η μεταπτυχιακή του εκπαίδευση δεν συντελεί στην απελευθέρωσή του από τους φόβους, τα αισθήματα ενοχής και τις αναστολές που έχουν οι περισσότεροι ενήλικοι για το σεξ και αν δεν είναι ψυχίατρος, ο γιατρός σπάνια αποκτά την ικανότητα να μιλάει με φυσικότητα για θέματα που ανάγονται στη σεξουαλική σφαίρα και να αντιμετωπίζει με άνεση σχετικά προβλήματα. Δεν έχει λοιπόν τα προσόντα για να παίξει τον αναντικατάστατο ρόλο του στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, π.χ. με τη συμμετοχή του στην εκπαίδευση των εκπαιδευτών, στη διαφώτιση και την εκπαίδευση των γονέων, την άμεση ή έμμεση διαπαιδαγώγηση των παιδιών και των εφήβων..

Τα τελευταία όμως χρόνια εγκαινιάστηκαν στον ιατρικό χώρο, με την πρωτοβουλία κυρίως των παιδιάτρων και των ψυχιάτρων,

μερικές δραστηριότητες που ασφαλώς άρχισαν να ευαισθητοποιούν τουλάχιστον μέρος του ιατρικού κόσμου:

- Η ανάγκη σεξουαλικής διαφώτισης και διαπαιδαγώγησης και η ρύθμιση της γονιμότητας (αντισυλληπτικά) άρχισαν να θίγονται στα μαθήματα των φοιτητών της Ιατρικής και των σπουδαστών της Υγειονομικής Σχολής Αθηνών. Επίσης γίνεται περισσότερος λόγος και για θέματα που είναι συνυφασμένα με τη σεξουαλικότητα (εξώγαμες σχέσεις, υιοθεσία, κλπ).

- Το 1976 και το 1978 οργανώθηκαν συζητήσεις «στρογγυλής τραπέζης» με θέμα τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση.

Η πρώτη έγινε στα πλαίσια μιας εκδήλωσης, γνωστής σ' ολόκληρο τον ελληνικό παιδιατρικό κόσμο ως ετήσια Παιδιατρική Θεραπευτική Ενημέρωση που οργανώνεται από την Α΄ Παιδιατρική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών και συζητήθηκαν πολλές πλευρές του θέματος: αν χρειάζεται, αν ανήκει στα πλαίσια της γενικής ανατροφής του παιδιού, ποιοι πρέπει να είναι οι φορείς, τι γίνεται σε προηγμένες χώρες κ.ο.κ.

Η δεύτερη συζήτηση οργανώθηκε, με πρωτοβουλία της ίδιας παιδιατρικής κλινικής, από φοιτητές για φοιτητές του 5^{ου} έτους της Ιατρικής.

Τέλος έγινε, το Μάιο του 1987, στο 4^ο Ετήσιο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο, συζήτηση «στρογγυλής τραπέζης» με θέμα «σύγχρονος προβληματισμός της σεξουαλικής συμπεριφοράς», στην οποία πήραν μέρος ψυχίατροι και γιατροί άλλων ειδικοτήτων.

5. Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Η στάση της Πολιτείας ούτε ενθαρρυντική είναι ούτε απαγορευτική. Μάλλον πρέπει να θεωρηθεί στάση σιωπηρής ανοχής, μια που δεν εμπόδισε τις λιγιστές προσπάθειες

σεξουαλικής διαφώτισης ή διαπαιδαγώγησης στα σχολεία ή σε άλλα πλαίσια. Υπάρχουν μάλιστα ενδείξεις πως δεν αποκλείεται να γίνει η στάση της ενθαρρυντική στο μέλλον, αν βέβαια υπάρξουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις.

Για τη στάση των γονέων και γενικά του κοινού δεν ξέρουμε να υπάρχουν στοιχεία βασισμένα στη διερεύνηση του θέματος στη χώρα μας. Είναι όμως λογικό να δεχθούμε πως η έλλειψη συστηματικής διαπαιδαγώγησης αφήνει το μέσο Έλληνα στην άγνοια ή την ημιμάθεια, διαιώνίζει τους φόβους και τις προκαταλήψεις του και τον δυσκολεύει να πάρει ξεκάθαρη θέση για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση.

Όλα αυτά φυσικά τον δυσκολεύουν να παίξει το ρόλο του στη σεξουαλική αγωγή των παιδιών του μέσα στα πλαίσια της γενικής ανατροφής που τους δίνει και μάλιστα πολύ πριν να φθάσουν στο σχολείο, τότε που ο γονιός είναι σχεδόν αναντικατάστατος ως παιδαγωγός. Μπορεί να τον παρακινήσουν να ζητήσει την συνδρομή ειδικών ή αντίθετα να τον κάνουν φανατικό πολέμιο της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στο σχολείο ή αλλού, γιατί ίσως τη συγχέει με την πορνολογία και την πορνογραφία ή φοβάται μήπως ενθαρρυνθεί με τη σεξουαλική ενημέρωση ή πρώιμη ανώμαλη σεξουαλική δραστηριότητα. Από τον ίδιο φόβο άλλωστε συχνά φτάνει π.χ. στη δημιουργία του άγχους της εγκυμοσύνης, άγχους και ενοχής για τον αυνανισμό ή στην ενθάρρυνση πολύ πρώιμης σεξουαλικής δραστηριότητας του αγοριού, γιατί νομίζει ότι έτσι εξασφαλίζει πως θα πάρει το φυσιολογικό της δρόμο ή σεξουαλική του ζωή, κ.ο.κ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στο θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης είναι διπλός και εξαιρετικά δύσκολος. Η μία ομάδα εστίασης είναι οι γονείς και η άλλη οι έφηβοι. Η εργασία με οικογένειες δεν είναι ευρεία διαδεδομένη στην χώρα μας. Αυτό απορρέει από την κουλτούρα του λαού μας όπου ο θεσμός της οικογενείας παραμένει μια θα λέγαμε κλειστή και άκρως προσωπική υπόθεση. Αν και ίσως αυτό να ακούγεται υπερβολικό στατιστικές δείχνουν πόσο δύσκολο είναι για τους κοινωνικούς λειτουργούς της χώρας μας να πείσουν οικογένειες με δυσλειτουργικές σχέσεις να εργαστούν μαζί τους για την επίλυση τους. (Δοξιάδης, 1995)

Ο κοινωνικός λειτουργός ξεκινώντας λοιπόν να εργαστεί με οικογένειες γνωρίζει ότι παρ' όλο που η οικογένεια είναι ένας παγκόσμιος θεσμός που έχει στόχο την κοινωνικοποίηση και εκπαίδευση των νέων στο θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης φαίνεται ότι απέχει σημαντικά. Γι' αυτό το λόγο και όσοι από τους κοινωνικούς λειτουργούς και άλλους επαγγελματίες ασχολήθηκαν με το θέμα διαπίστωσαν ότι οι γονείς «αρνούνται» να συζητούν για το θέμα αυτό.

Ξεκινώντας την ενασχόληση με το θέμα αυτό λοιπόν ο κοινωνικός λειτουργός έχει υπ' όψιν του τη στάση των γονέων απέναντι στο θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης των παιδιών τους. Η μόνη διαφορά με τα προηγούμενα χρόνια είναι ότι οι γονείς έχουν κατανοήσει την αναγκαιότητα ύπαρξης της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης.

Πολλοί επαγγελματίες θεώρησαν ότι η δημιουργία Σχολών Επιμόρφωσης Γονέων θα βοηθούσε στην εκπαίδευση τρόπων χειρισμού αυτού και άλλων θεμάτων που απασχολούσαν τους γονείς για τα νεαρά παιδιά τους. Η εργασία ξεκίνησε προσπαθώντας να πείσουν τους γονείς να εκφραστούν και να αναδείξουν τα συναισθήματά τους, να δουλέψουν

πρώτα την άρνηση τους να συζητούν για κάποια θέματα με τα παιδιά τους και στη συνέχεια να μιλήσουν μαζί τους. Και αυτό άλλωστε είναι και το μεγάλο ζητούμενο. Οι περισσότεροι από τους γονείς έχουν μεγαλώσει κατά αυτόν τον τρόπο και γι' αυτό το λόγο δεν γνωρίζουν πολλές φορές πώς να μιλήσουν στα παιδιά τους. Η πρώτη συμβουλή που δίνεται στους γονείς είναι ορισμένες αρχές που διέπουν την παροχή πληροφοριών:

1)ο σεβασμός της αλήθειας,

2)η απάντηση να μην υπερβαίνει την ερώτηση

3)η κλιμάκωση της πληροφορίας δηλαδή η προοδευτική συστηματοποίησή της ανάλογα με την ηλικία.

Σύμφωνα με τους κοινωνικούς λειτουργούς τα βήματα που θα πρέπει να ακολουθηθούν στην εργασία με γονείς είναι εκτός από την έκφραση των συναισθημάτων τους και την πηγή τους, θα πρέπει να εστιαστεί η προσοχή τους στον τρόπο επικοινωνίας τους με τα παιδιά μια και θεωρείται ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες έλλειψης επικοινωνίας με τα παιδιά τους.

Όταν λοιπόν τα παιδιά ρωτούν η απάντηση πρέπει να περιορίζεται ακριβώς στην ερώτηση, να είναι λιτή χωρίς προεκτάσεις. Οι γονείς πολλές φορές σφάλουν όταν ερωτώνται και σωπαίνουν. Η σιωπή δεν βοηθά ούτε τους ίδιους και πολύ περισσότερο τα παιδιά τους. Ο κοινωνικός λειτουργός δεν παραλείπει καθ' όλη την διάρκεια της εργασίας του με ομάδες γονέων να τους υπενθυμίζει την αναγκαιότητα να απαντούν στις ερωτήσεις των παιδιών τους.

Δυστυχώς όμως σήμερα η επιμόρφωση των Γονέων στο να γίνουν σωστοί παιδαγωγοί και να καταφέρουν να διαπαιδαγωγήσουν και τα παιδιά τους έχει εγκαταλειφθεί. Η σεξουαλική εκπαίδευση των παιδιών έχει αφηθεί στην τύχη της. (Χουρδάκη, 1992).

Από την πλευρά των εφήβων θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα πράγματα είναι πιο εύκολα για τους επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς. Αυτό συμβαίνει γιατί οι έφηβοι έχουν εκφράσει την θέλησή τους για ενημέρωση και επιμόρφωσή τους στο θέμα αυτό. Η εποχή στην οποία περνούν από το στάδιο της εφηβείας στην ενηλικίωσή τους, τούς έχει δείξει ότι οι κίνδυνοι και οι λάθος επιλογές μπορεί να στιγματίσουν ολόκληρη την πορεία της ζωής τους. Έτσι κατά την διάρκεια αυτής της ηλικιακής τους φάσης ψάχνουν πηγές για να εκμαιεύσουν απαντήσεις στα κρίσιμα ερωτήματά τους.

Εδώ λοιπόν είναι το σημείο παρέμβασης του κοινωνικού λειτουργού. Και αυτό δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να «παίξει» εκείνος τον ρόλο του γονέα παιδαγωγού αλλά πώς θα καταφέρει να πείσει τους νεαρούς έφηβους να βρουν μια δίοδο επικοινωνίας με τους γονείς τους. Η εργασία με τους έφηβους έχει δείξει ότι υπάρχει προθυμία από την πλευρά των παιδιών αλλά πολλές φορές η σιωπή των γονέων τους οδηγούν σε αναζήτηση πληροφοριών έξω από το οικογενειακό περιβάλλον.

Οι ειδικοί που ασχολούνται με το θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης θεωρούν ότι το κύριο βάρος θα πρέπει να το επωμίζονται οι γονείς, οι καλούμενοι ως φυσικοί παιδαγωγοί. Οι κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται με τους γονείς τους επισημαίνουν ότι τα πρώτα ερωτήματα των παιδιών τους θα κλιθούν να τα απαντήσουν εκείνοι. Οι συνήθεις υπεκφυγές τους δεν θα λειτουργήσουν θετικά και το μόνο που θα καταφέρουν θα είναι να στρέψουν τα παιδιά τους σε άλλες πηγές πληροφόρησης μη ελεγχόμενες από εκείνους.

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση από τους κοινωνικούς λειτουργούς γίνεται σε **δύο φάσεις**:

A) Θα πρέπει να γίνεται **υπεύθυνη ενημέρωση και καθοδήγηση κάθε νέου ζευγαριού** σε θέματα που σχετίζονται με την οικογενειακή και σεξουαλική ζωή, με την ψυχική υγιεινή της οικογένειας, τις

ενδοοικογενειακές σχέσεις, τους παιδαγωγικούς ρόλους. Έτσι οι γονείς θα είναι προετοιμασμένοι από την αρχή της προσπάθειας τους για την δημιουργία οικογένειας, για θέματα που θα τους απασχολήσουν στο μέλλον. Βαρύτητα λοιπόν στην πρόληψη.

Β) Έπειτα θα πρέπει οι γονείς να λειτουργήσουν ως **σύμβουλοι και καθοδηγητές** για τα παιδιά τους. Με αυτόν τον τρόπο θα καταφέρουν να κερδίσουν την εμπιστοσύνη τους και θα αναδείξουν στα παιδιά τους ότι εκείνοι είναι κοντά τους για να τα βοηθήσουν να λύσουν κάθε τους απορία.(Piret, 1973-Poissonnier, 1978)

Η ευαισθησία λοιπόν που θα απορρέει από τους γονείς θα τους οδηγήσει σε καλύτερες σχέσεις με τα παιδιά τους και ταυτόχρονα θα βοηθήσουν τα παιδιά τους στις σημαντικές επιλογές που έχουν να κάνουν κατά την διάρκεια της εφηβείας.

Δυστυχώς όμως η οργάνωση Σχολών Γονέων και άλλων προγραμμάτων, όπως επιμορφωτικών σεμιναρίων, ξεκινούσαν με συμμετοχή και τελικά κατέληγαν σε «ναυάγιο». Αυτό φαίνεται ότι οφείλονταν σε ποικίλους παράγοντες που πολλές φορές παρέμεναν άγνωστοι.

Η εργασία από την πλευρά των εφήβων είναι εξίσου δύσκολη. Τα παιδιά σε αυτήν την ηλικία ξεκινούν την διαδικασία επιλογών και την δημιουργία ταυτότητας. Είναι μία ηλικία που το παιδί θέλει να πάψει να είναι παιδί και ενηλικιώνεται. Σημαντικό σ' αυτήν την ηλικία οι κοινωνικοί λειτουργοί θεωρούν την ικανότητα να **ακούς** τον έφηβο. Η νέοι φτάνοντας στην εφηβική ηλικία προσπαθούν να δημιουργήσουν χαρακτήρα και προσωπικότητα. Οι βιολογικές τους λειτουργίες διαφοροποιούνται και καταλαβαίνουν ότι υπάρχουν πράγματα τα οποία δεν γνωρίζουν και ότι κάποιος θα πρέπει να τους βοηθήσει.

Κοινωνικοί λειτουργοί δημιούργησαν ομάδες νέων εφήβων με σκοπό την συζήτηση και εκμάθηση θεμάτων σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Διαπίστωσαν ότι οι έφηβοι είναι πιο ανοιχτοί στο να ενημερωθούν και να συζητήσουν για το θέμα αυτό. Στο θέμα της οικογένειας οι νέοι δυσκολεύονταν να κατανοήσουν την στάση των γονέων. Γι' αυτό και πολλές φορές στην προσπάθεια των κοινωνικών λειτουργών να τους πείσουν να συζητήσουν με τους γονείς τους τις απορίες τους ήταν αρνητικοί.

Αυτό ακριβώς συμβαίνει γιατί οι έφηβοι έχουν λάβει τα μηνύματα αυτά από τους ίδιους τους γονείς. Η ταυτόχρονη και παράλληλη εργασία με γονείς και έφηβους είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για να προαχθεί το θέμα αυτό και να δημιουργηθεί μια «γέφυρα» επικοινωνίας μεταξύ των δύο αυτών ομάδων.

Η ενασχόληση με το θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης τόσο από τους κοινωνικούς λειτουργούς όσο και από άλλους ειδικούς, τους έδειξε ότι η ουσία και η πηγή του προβλήματος έγκειται στην **έλλειψη πρόληψης**. Γι' αυτό θα ήταν σκόπιμο να βοηθηθούν οι ανωτέρω ειδικοί από φορείς έτσι ώστε να επιτυγχάνονται τα αναζητούμενα αποτελέσματα χωρίς να αφήνεται στην τύχη η διαπαιδαγώγηση του κάθε νέου.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Ερευνητική Διαδικασία

Ø Οι στόχοι της έρευνας είναι:

α) Να γνωρίσουμε αν σήμερα οι γονείς των εφήβων ηλικίας 15-18 ετών, συζητούν μαζί τους για θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης.

Αν, δηλαδή, σε αυτή την επίμαχη ηλικία υλοποιείται σεξουαλική διαπαιδαγώγηση από τους γονείς.

β) Ποια είναι τα θεαματικά πεδία σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στα οποία αναφέρονται και αν πιστεύουν ότι έχουν γνώσεις, ώστε να ανταποκρίνονται.

γ) Πως βιώνουν οι γονείς αυτή την εμπειρία τους και ποια είναι τα συναισθήματά τους.

Ø Υποθέσεις έρευνας

Διαμορφώθηκε η υπόθεση ότι η άτυπη εκπαίδευση που παρέχεται από την οικογένεια στην Ελλάδα δεν στοχεύει στην σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των παιδιών και ιδιαίτερα των εφήβων ηλικίας 15-18 ετών. Το θέμα αυτό αποτελεί ταμπού για τους γονείς και εκλαμβάνεται ως απειλή κατά του προτύπου του γονεϊκού ρόλου όπως αυτοί έχουν οργανώσει και οριοθετήσει στη συνείδησή τους.

Οι γονείς βιώνουν συναισθήματα γεμάτα αμφιθυμία. Δυσκολεύονται να συζητήσουν με τα παιδιά τους για θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Δεν έχουν άνεση με αυτά τα θέματα, δεν είναι σε θέση να συζητήσουν ιδέες, απόψεις, συναισθήματα και ανησυχίες των παιδιών από σεξουαλικά ζητήματα χωρίς αναστολές και αμηχανίες.

Επίσης διαμορφώθηκε μια άλλη υπόθεση ότι οι γονείς ακόμα και αν έχουν γνώσεις για το αντικείμενο της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, αγνοούν τον τρόπο ψυχολογικής διαχείρισης, τόσο όσον αφορά τους

ίδιους, όσο και ως προς την πλευρά των εφήβων παιδιών τους. Οι έφηβοι, άλλωστε, χαρακτηρίζονται από τη «δίψα» για γνώση και εμπειρίες πάνω στα αντίστοιχα θέματα. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την προσφυγή σε άλλες πηγές ενημέρωσης αμφιβόλου εγκυρότητας, με επικίνδυνες – μερικές φορές – συνέπειες για τους ίδιους.

2. Μεθοδολογία

Ø Πληθυσμός.

Γονείς (πατέρες και μητέρες) που έχουν παιδιά έφηβους, ηλικίας 15-18 ετών.

Ø Η επιλογή του δείγματος βασίστηκε στην πρόσβαση. Επιλέχτηκε να αποτελείται από γονείς (πατέρες – μητέρες) που κατοικούν στην επαρχία της Λιβαδειάς του Νομού Βοιωτίας και οι οποίοι έχουν παιδιά εφήβους 15-18 ετών, μαθητές του 1^{ου} Ενιαίου Λυκείου της πόλης.

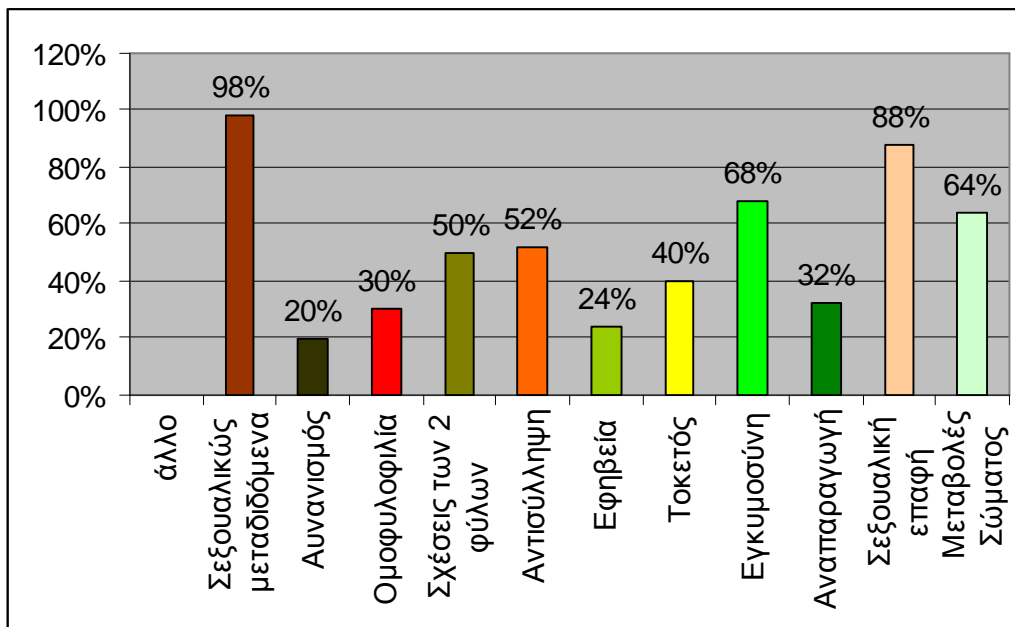
Ø Ερευνητικό Εργαλείο.

Σαν ερευνητικό εργαλείο επιλέχτηκε να χρησιμοποιηθεί το ερωτηματολόγιο το οποίο θα απαντηθεί ανώνυμα από γονείς (πατέρες – μητέρες) που έχουν παιδιά εφήβους, ηλικίας 15-18 ετών και κατοικούν στη Λιβαδειά. Για κάθε έφηβο θα απαντήσει ένας γονέας, ο πατέρας ή η μητέρα. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 22 ερωτήσεις, εκ των οποίων οι 21 είναι κλειστού τύπου και η 1 ανοιχτού τύπου.

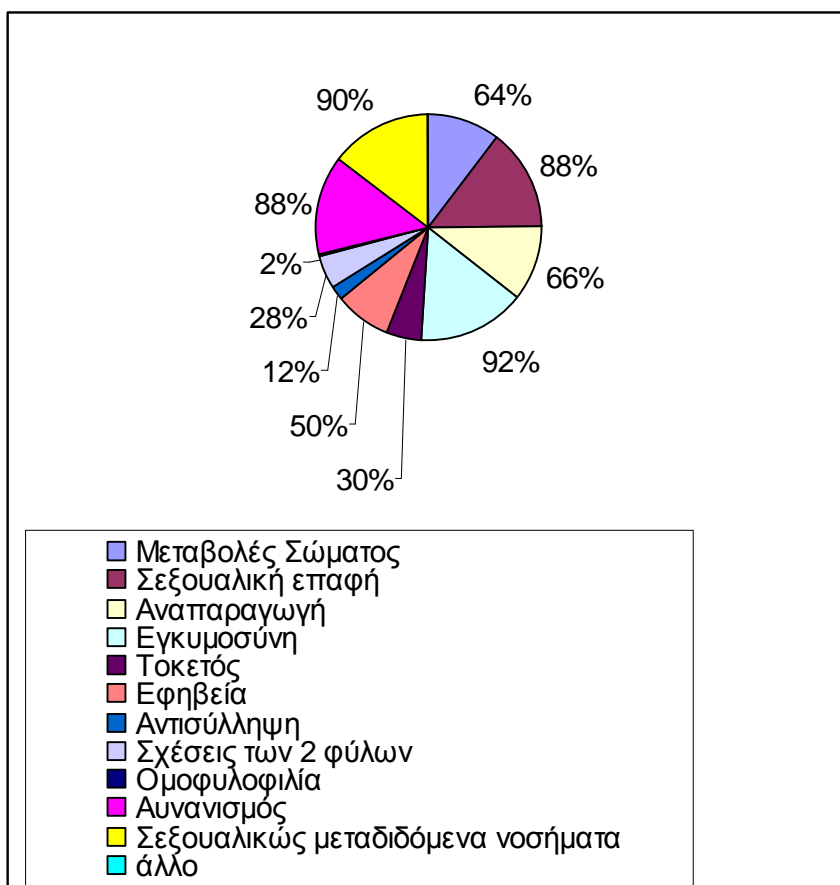
Προγραμματίστηκε να συγκεντρωθούν και πράγματι έτσι έγινε, 50 ερωτηματολόγια. Η πρόσβαση έγινε με τη βοήθεια καθηγήτριας που εργάζεται επί μονίμου βάσεως στο λύκειο. Οι γονείς επιλέχτηκαν τυχαία.

Η ανάλυση σε δύο κλίμακες: α) συνολικά β) κατά φύλο γονέα.

- Το 56% των ερωτηθέντων γονέων ήταν μητέρες και το 44% ήταν πατέρες
- Από τους γονείς που απάντησαν στα ερωτηματολόγια το 36% άνηκε στην ηλικία των 39 ετών, το 34% στην ηλικία των 40-50 ετών και το 28% στην ηλικία των 51 ετών και άνω.
- Το 100% των γονέων προέρχονται από αστική περιοχή (πάνω από 10.000 κάτοικοι).
- Από τους ερωτηθέντες γονείς: το 62% είναι έγγαμοι, το 28% είναι διαζευγμένοι, το 8% χήρος/χήρα, το 2% είναι άγαμος/άγαμη.
- Το 76% των ερωτηθέντων γονέων θεωρεί την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση πάρα πολύ σημαντική για την ομαλή ανάπτυξη του παιδιού ενώ μόλις το 4% καθόλου σημαντική.
- Το 52% των ερωτηθέντων γονέων πιστεύει ότι η κατάλληλη ηλικία έναρξης της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης είναι από 15 ετών και πάνω ενώ το 48% την ηλικία των 11-14 ετών.
- Το 100% των ερωτηθέντων γονέων θεωρούν ότι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση είναι χρήσιμη και για τα αγόρια και για τα κορίτσια.
- Το 70% των γονέων θεωρούν ότι η ενημέρωση των παιδιών τους για θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης είναι ικανοποιητική, το 16% ολοκληρωμένη και το 10% ελλιπείς.
- Ακολουθούν γραφήματα απεικόνισης αποτελεσμάτων.

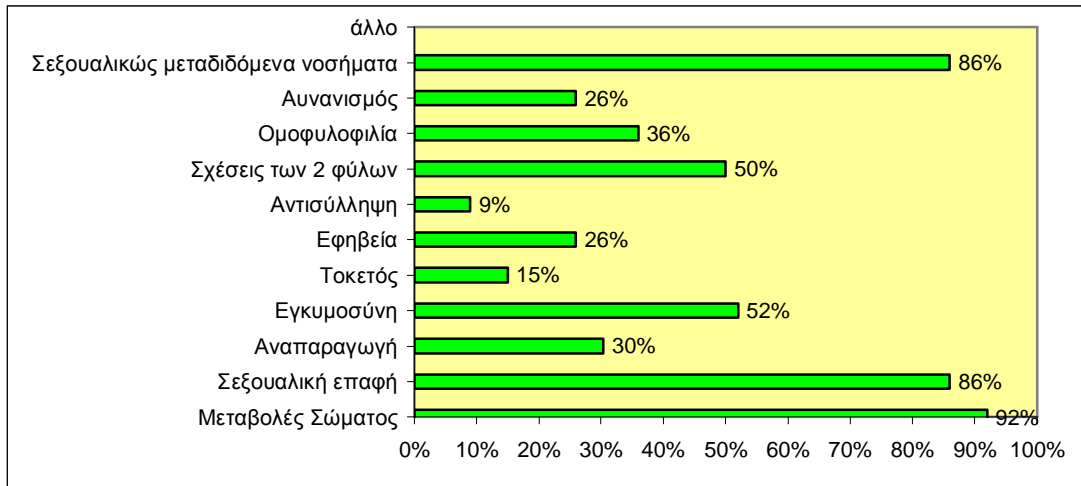

ΓΡΑΦΗΜΑ 1(ερ. Θεωρείται ότι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των παιδιών αφορά) Παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι γονείς θεωρούν ότι σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό.

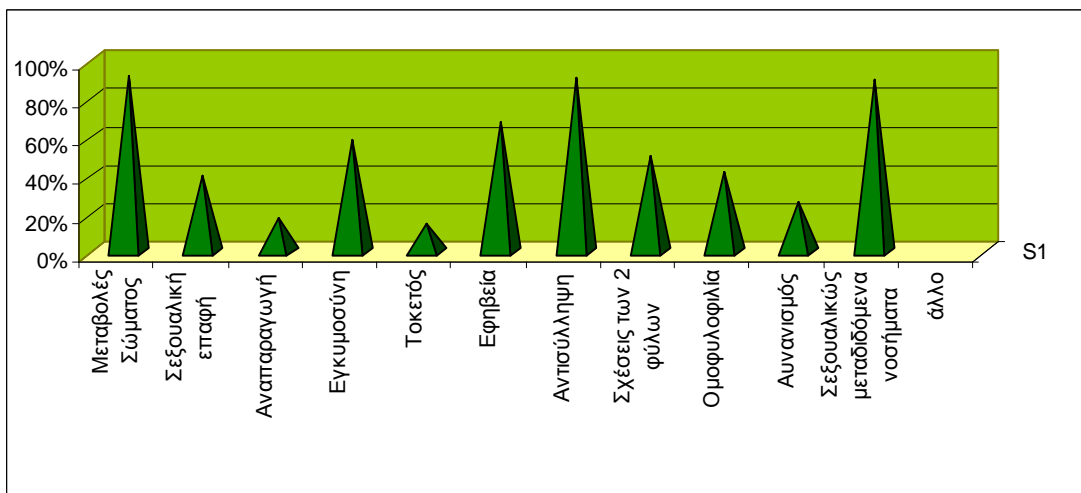

ΓΡΑΦΗΜΑ 2.(ερ.12: Σε ποια θέματα πιστεύετε ότι το παιδί σας είναι ενημερωμένο;)

Η εγκυμοσύνη και τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα αποτελούν τα πρώτα επίμαχα σημεία για τους γονείς.

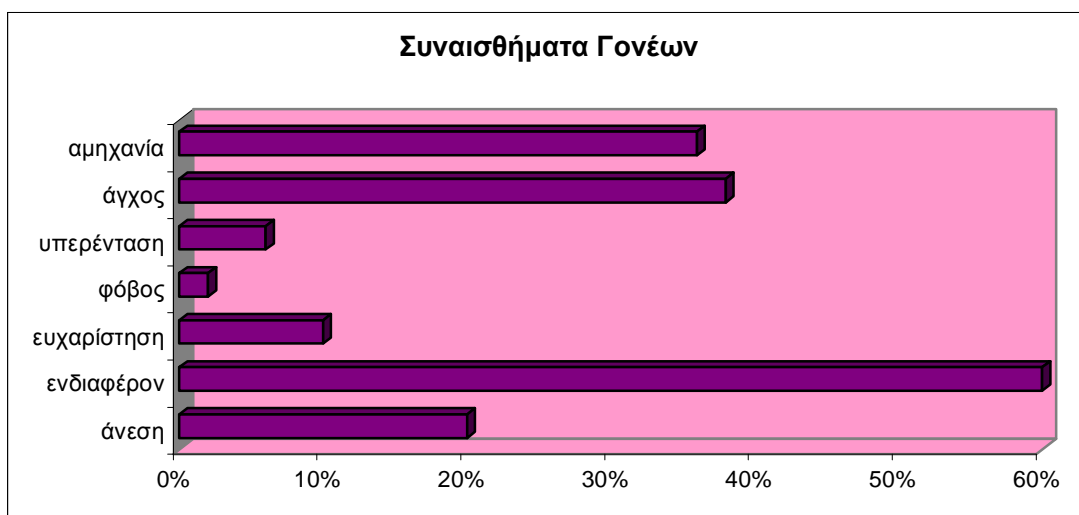

Γράφημα 3.(ερ.Ποια από τα παρακάτω μέσα έχει συμβάλει στην ενημέρωση του παιδιού σας;)

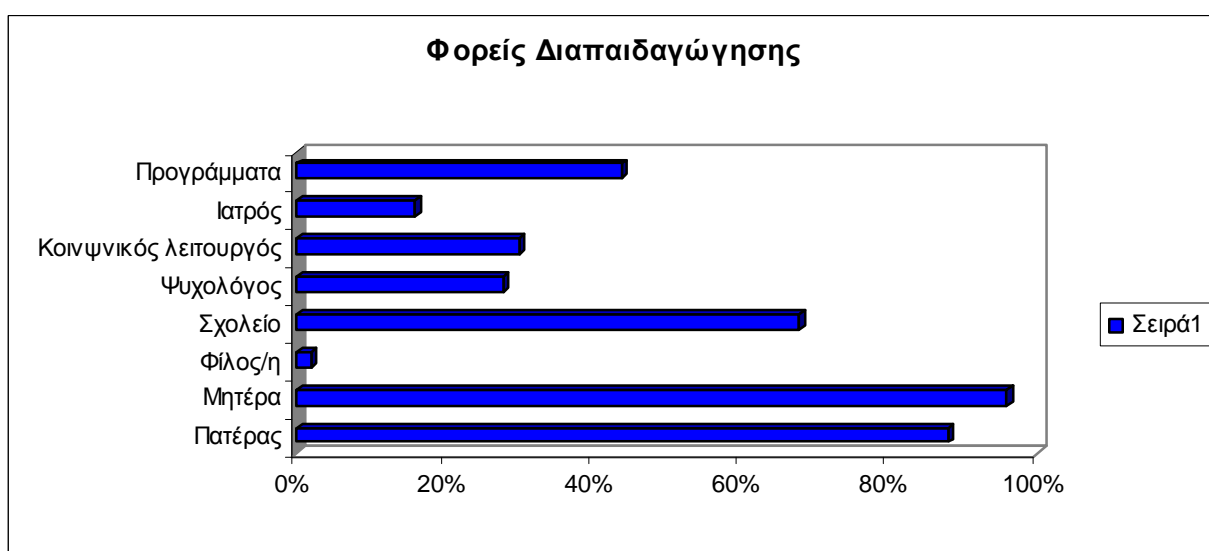

Γράφημα 4. (ερ. 20: Για ποια θέματα συζητάτε με το παιδί σας που αφορούν την σεξουαλική διαπαιδαγώγησή του;)

- Το 92% των ερωτηθέντων γονέων απάντησαν ότι οι ίδιοι συζητούν με τα παιδιά τους για θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης ενώ μόλις το 8% ότι δεν συζητεί.
- Τα συναισθήματα που επικρατούν κατά την διάρκεια των συζητήσεων, από την πλευρά των γονέων απεικονίζονται στο παρακάτω γράφημα:

Στην ερώτηση : Ποιος πιστεύετε ότι θα πρέπει να διαπαιδαγωγεί τα παιδιά σας οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Σημαντικό ποσοστό συγκεντρώνεται στο πρόσωπο της μητέρας, η οποία και μέσα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση αποτελεί το κύριο πρόσωπο ενημέρωσης.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τα αποτελέσματα της έρευνας μας έδειξαν ότι η αρχική υπόθεση που είχε διατυπωθεί, δηλαδή ότι οι γονείς στην πλειοψηφία τους δεν συζητούν με τα παιδιά τους για θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, επαληθεύεται.

Οι γονείς φαίνεται να έχουν καταλάβει ότι το θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης είναι σημαντικό αλλά ταυτόχρονα δεν δείχνουν να έχουν καταλάβει το μερίδιο της ευθύνης της δικής τους συμμετοχής. Θεωρούν ότι οι επιλογές για το θέμα αυτό είναι αποκλειστικά υπόθεση προσωπική. Η μεγάλη προσπάθεια που γίνεται τα τελευταία χρόνια όμως έχουν αναδείξει τους κινδύνους που παραμονεύουν κατά την διάρκεια της εφηβικής ηλικίας και ειδικά στο θέμα της επιλογής σεξουαλικής ταυτότητας.

Αυτοί οι κίνδυνοι, όπως άλλωστε διατυπώνονται και στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, έχουν καταφέρει να πείσουν τους γονείς για την αναγκαιότητα ύπαρξης της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Η δυσκολία τους έγκειται στο ότι δεν γνωρίζουν τις οδούς επικοινωνίας που θα τους οδηγήσουν στην συζήτηση με τα παιδιά τους.

Μετά την ανάλυση των αποτελεσμάτων και τις βιβλιογραφικές αναφορές, θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η σεξουαλικότητα καλύπτει το σύνολο της ζωής του ανθρώπου και επηρεάζει σημαντικά όλες της διαστάσεις της ανθρώπινης υπόστασης, τη βιολογική, την ψυχική(συναίσθημα, νόηση),και την κοινωνική. Η καθαρά σεξουαλική-βιολογική διάσταση αποτελεί την κινητοποιούσα δύναμη. Οι κοινωνικοί μηχανισμοί οργανώνουν το πλαίσιο, όπου αναπτύσσονται οι διαφυλικές σχέσεις, πραγματοποιούνται οι διάφοροι ταυτισμοί, η συνάντηση των δύο φύλων, η εκμάθηση των κοινωνικών ρόλων κ.τ.λ.(Παπακώστα, 1960)

Η σεξουαλικότητα λοιπόν με τον δικό της μοναδικό τρόπο συνδέει τις όψεις αυτές της ανθρώπινης ύπαρξης σε ενιαία λειτουργία. Όταν λοιπόν οι γονείς κατανοήσουν αυτή την σημαντική λειτουργία θα καταφέρουν να έρθουν πιο κοντά στα παιδιά τους και να μάθουν να συζητούν μαζί τους για το θέμα αυτό.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Το αίτημα για σωστή και ολοκληρωμένη σεξουαλική αγωγή, ή ορθότερα διαπαιδαγώγηση, άρχισε να προβάλλεται πιο έντονα κατά τα τελευταία χρόνια και στον τόπο μας και έχει γίνει σχεδόν καθολικό. Ειδικοί επιστήμονες, εκπαιδευτικοί, και προπαντός γονείς ζητούν με επιμονή την καθιέρωση της σεξουαλικής αγωγής ως συμπληρωματικής αγωγής, ως συμβουλευτικής ενημερωτικής διδασκαλίας στην εκπαίδευση. Το αξιοσημείωτο όμως είναι πως τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση επιζητούν κυρίως οι έφηβοι και οι νέοι, για τους οποίους θα πίστευε κανείς πως είναι οι πιο έμπειροι σε θέματα σεξουαλικής συμπεριφοράς και ζωής σήμερα, σε μία εποχή τόσο μεγάλης ελευθερίας στα ζητήματα αυτά. Εντούτοις, παρόλο που η κοινωνία μας ζει ακόμα στους έντονους ρυθμούς της πολυθρύλητης “σεξουαλικής απελευθέρωσης”, πολύ σκοτάδι, άγνοια, διαστρέβλωση και επιφανειακή ενημέρωση επικρατεί στον τομέα των σχετικών με το “σεξ” πληροφοριών. Τη θλιβερή αυτή πραγματικότητα μόνον οι νέοι έχουν το θάρρος και την ειλικρίνεια να επισημαίνουν.

Επειδή όμως η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση είναι νέος για τον τόπο μας θεσμός, νέα μορφωτική διαδικασία, γι’ αυτό ανακύπτουν πολλά ερωτήματα σχετικά με την αποτελεσματικότητά της, τις λεπτομέρειες εφαρμογής της και το εύρος των ωφελειών της.

Θα πρέπει από την αρχή όμως ίσως να επισημάνουμε την ύπαρξη ορισμένων βασικών δυσχερειών, όπως επίσης και την ενδεχόμενη δημιουργία αρνητικών καταστάσεων στον ευαίσθητο χώρο της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, όπου, όπως θα παρατηρήσουμε στη συνέχεια, αναπτύσσονται ευπαθείς σχέσεις μεταξύ παιδαγωγού –

παιδαγωγούμενου. Παρόλα αυτά όμως θα πρέπει να κατανοήσουμε πως η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, ως συμβουλευτική μορφωτική διδασκαλία που υποβοηθεί την ωρίμανση του νέου ανθρώπου, στην εποχή μας εκ των πραγμάτων πια, έχει καταστεί αναγκαία.

Μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση διαπιστώνεται ότι από τα δύο υποκείμενα της έρευνας φέρουν διαφορετικές απόψεις. Γενικά, οι νέοι επισημαίνουν την αναγκαιότητα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης και συνηγορούν υπέρ της καθιέρωσης της στα σημερινά σχολεία στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης. Και οι γονείς, εισηγούνται την καθιέρωση του θεσμού της σεξουαλικής αγωγής στα σχολεία.

Αυτοί όμως αποτελούν μια μικρή μερίδα γονέων οι οποίοι έχουν συνειδητοποιήσει το ρίσκο της αποφυγής συζήτησης του θέματος αυτού με τα παιδιά τους. Οι περισσότεροι γονείς και ειδικά όσοι μεγάλωσαν σε εποχή όπου ο θεσμός της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης δεν ήταν γνωστός στην Ελλάδα τους είναι πραγματικά δύσκολο να μιλήσουν με τα παιδιά τους για το θέμα αυτό.

Αυτό είναι αποτέλεσμα της απουσίας πληροφόρησής τους και των συνεπειών που ακολουθούν όταν οι ίδιοι απουσιάζουν από την δημιουργία σεξουαλικής ταυτότητας των παιδιών τους. Οι γονείς όπως άλλωστε δείχνει τόσο η βιβλιογραφική ανασκόπηση όσο και η έρευνα που πραγματοποιήθηκε αντιλαμβάνονται τη σημαντικότητα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης αλλά τα συναισθήματα που αναδύονται και τα στερεότυπα που έχουν οι ίδιοι αποκτήσει τους εμποδίζουν να συμμετέχουν.

Συμπεραίνεται ότι οι γονείς στην πλειοψηφία τους έχουν διαπαιδαγωγηθεί κατά κάποιο τρόπο με εχθρότητα για τα θέματα αυτά. Η αλήθεια είναι ότι πριν χρόνια οι άνθρωποι είχαν τελείως διαφορετικές απόψεις για τα θέματα αυτά. Προσπαθούσαν με κάθε

τρόπο να κρατήσουν μακριά τα παιδιά τους από κάθε τέτοια εμπειρία. Έτσι θεωρώ ότι δεν είναι σκόπιμο να επιρρίπτουμε όλες τις ευθύνες στους γονείς γιατί και εκείνοι δεν γνωρίζουν.

Υπάρχουν όμως επαγγελματίες και ειδικοί, όπως ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, ιατροί, παιδαγωγοί που έχουν εντοπίσει το πρόβλημα και την σημαντικότητα διευθέτησής του και θα πρέπει να επισημάνουν με κάθε τρόπο την αναγκαιότητα ύπαρξης πρόληψης και επιμόρφωσης σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Αυτό βέβαια θα πραγματοποιηθεί όταν όλες οι πλευρές των ενδιαφερόμενων θα διαδραματίσουν εξίσου σημαντικό ρόλο.

Η αρχή για την συμμετοχή είναι να εκφράσουν οι γονείς τα συναισθήματα που νιώθουν και τις απόψεις τους για το θέμα και στη συνέχεια να βοηθηθούν από ειδικούς έτσι ώστε να υπερβούν τα συναισθήματα αυτά και να νιώσουν έτοιμοι να συμβουλέψουν τα παιδιά τους. Τα στερεότυπα που τους έχουν δημιουργηθεί δεν είναι βέβαια εύκολη υπόθεση να αλλάξουν και χρειάζεται πολύ δουλειά και υπομονή μέχρι να δουν τα αποτελέσματα των προσπαθειών τους.

Συνήθως το γεγονός ότι τα αποτελέσματα ενός τέτοιου σκοπού φαίνονται μακροχρόνια είναι ένας από τους σημαντικούς παράγοντες που πολλοί γονείς εγκαταλείπουν κατά τη διάρκεια των συνεδριών.(Χουρδάκη, 1995)

Ωστόσο θα πρέπει να δοθεί βαρύτητα στους κινδύνους και τα άσχημα πολλές φορές αποτελέσματα της απουσίας των γονέων. Είναι απαραίτητο να συμμετέχουν οι γονείς σε θέματα που αφορούν την ενηλικίωση των παιδιών τους γιατί αυτό ακριβώς σηματοδοτεί η εφηβική ηλικία, την απαρχή της ενηλικίωσης.

Η διαμόρφωση ταυτότητας, σεξουαλικής και κοινωνικής, η αλλαγή στις ενδοοικογενειακές σχέσεις και ο τρόπος που αναμένουν να τους αντιμετωπίζουν οι έφηβοι διαφέρει κατά την διάρκεια της εφηβείας. Οι

βιολογικές αλλαγές και απαιτήσεις που αναδύονται κατά την ηλικιακή αυτή φάση, οι αποφάσεις και επιλογές που καλούνται να πραγματοποιήσουν, που θα αποτελούν σημείο αναφοράς καθ' όλη την διάρκεια της ζωής τους.

Για όλους τους παραπάνω λόγους θα πρέπει οι γονείς να είναι δίπλα στα παιδιά τους και να απαντούν με ειλικρίνεια σε απορίες που τους δημιουργούνται και να δημιουργήσουν σε αυτά ένα κλίμα εμπιστοσύνης. Έτσι θα καταφέρουν να αποτελούν την κύρια πηγή πληροφόρησης των έφηβων παιδιών τους χωρίς να αναζητούν τα ίδια πληροφορίες από πρόσωπα που ανήκουν στο εξω-οικογενειακό περιβάλλον. Είναι πάρα πολύ σημαντικό να αισθάνεται ο νέος ότι στις δυσκολίες που αντιμετωπίζει θα μπορεί να στραφεί στο οικογενειακό περιβάλλον, στα δύο πραγματικά σημαντικά πρόσωπα της ζωής του. Θα αισθάνεται πιο προστατευμένος και ικανός να αντιμετωπίσει με σθένος και σιγουριά τις αποφάσεις τους.

Και αυτό αποτελεί την πιο σημαντική συμβουλή που θα πρέπει να δίνουν οι ειδικοί στους γονείς. Γιατί είναι πολύ σημαντικό όταν εργάζεσαι με οικογένειες και γονείς να τους επισημαίνεις τα οφέλη να υπάρχει επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας και δυνατότητα συζήτησης για όλα τα θέματα που αφορούν τα μέλη της οικογένειας. Οι σχέσεις είναι υγιείς όταν υπάρχει δυνατότητα επικοινωνίας, όταν υπάρχει η δυνατότητα εμπιστοσύνης και θάρρους να αναζητούν πληροφορίες μέσα από την οικογένεια.

Για την πλευρά των έφηβων οι προτάσεις που θα ήθελα να επισημάνω, είναι η επιμόρφωσή τους σε θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης από πιο μικρή ηλικία, πριν από την έναρξη της εφηβικής ηλικίας. Θα πρέπει να ενημερώνονται για το τι θα ακολουθήσει και να είναι προετοιμασμένοι για όσα θα ακολουθήσουν.

Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να τους δοθεί η κατεύθυνση να συζητούν με τους γονείς τους.

Όπως εύκολα διαφαίνεται από όσα αναφέρω παραπάνω το σημείο που επικεντρώνω την προσοχή μου είναι η πρόληψη. Για να υπάρχουν αποτελέσματα τα οποία θα διαφανούν στην ηλικία της εφηβείας θα πρέπει οι κατάλληλες κατευθύνσεις να δοθούν σε πιο νεαρή ηλικία. Το ίδιο ισχύει και για τους γονείς. Ο τρόπος που θα πρέπει να αντιμετωπίσουν τις απορίες των παιδιών είναι σκόπιμο να τους έχουν επισημανθεί κατά την αρχή της δημιουργίας της οικογένειάς τους. Θα πρέπει να τους δίνονται κατευθύνσεις για τον τρόπο που θα διαπαιδαγωγήσουν τα παιδιά τους και να τους τονιστεί ότι η διαδικασία διαπαιδαγώγησης ξεκινά από την βρεφική ηλικία.

Πρόληψη και προετοιμασία είναι ο καλύτερος τρόπος για να δημιουργηθούν οι βάσεις για υγιείς σχέσεις ανάμεσα στα μέλη, κλίμα εμπιστοσύνης ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά. Με αυτόν τον τρόπο υπάρχει επικοινωνία ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά. Να αποτελεί η οικογένεια το υποστηρικτικό περιβάλλον για τον κάθε έφηβο και οι γονείς την κύρια πηγή πληροφοριών για τα παιδιά τους.

Άλλωστε ότι έχει να κάνει με γονείς και παιδιά θα πρέπει να γίνεται σε κλίμα αγάπης, γιατί οι σχέσεις αυτών των δύο ομάδων χαρακτηρίζονται από απέραντη αγάπη και τρυφερότητα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1

Ο έρωτας και οι νέοι

Ο έρωτας προσιδιάζει περισσότερο στη φύση των νέων. Σε φυσιολογικά πλαίσια, η περίοδος της νεότητας είναι και η περίοδος της ερωτικής ζωής. Οι νέοι με τα αγνά τους αισθήματα και τη νεανική τους φλόγα αναπτύσσουν ισχυρούς αισθηματικούς δεσμούς με το άλλο φύλο, τους οποίους δοκιμάζει ο χρόνος. Και η αλήθεια είναι ότι εύκολα δοκιμάζουν την ερωτική ευτυχία, αλλά και την ερωτική απογοήτευση. Στο σημείο αυτό ο παιδαγωγός Ευ. Παπανούτσος, θέλοντας να προφυλάξει τους νέους από τις απογοητεύσεις, δίνει ένα ορθό ερωτικό προσανατολισμό με τρεις υποθήκες: α) Ο έρωτας δεν πρέπει να ταυτίζεται με τη σαρκική επιθυμία. Το πνεύμα είναι εκείνο που θα ολοκληρώσει την ευτυχία. β) Απαραίτητη προϋπόθεση της διάρκειας του δεσμού είναι η αμοιβαία εκτίμηση και εμπιστοσύνη. γ) Ο έρωτας δεν πρέπει να νοείται ως μια κατάκτηση, αλλά ως διαρκής αγώνας και αδιάκοπη προσφορά τρυφερότητας, στοργής και αφοσίωσης προς το πρόσωπο που εμπνέει την αγάπη και τον έρωτα. ***Ο έρωτας και οι νέοι***

Ο έρωτας προσιδιάζει περισσότερο στη φύση των νέων. Σε φυσιολογικά πλαίσια, η περίοδος της νεότητας είναι και η περίοδος της ερωτικής ζωής. Οι νέοι με τα αγνά τους αισθήματα και τη νεανική τους φλόγα αναπτύσσουν ισχυρούς αισθηματικούς δεσμούς με το άλλο φύλο, τους οποίους δοκιμάζει ο χρόνος. Και η αλήθεια είναι ότι εύκολα δοκιμάζουν την ερωτική ευτυχία, αλλά και την ερωτική απογοήτευση. Στο σημείο αυτό ο παιδαγωγός Ευ. Παπανούτσος, θέλοντας να προφυλάξει τους νέους από τις απογοητεύσεις, δίνει ένα ορθό ερωτικό προσανατολισμό με τρεις υποθήκες: α) Ο έρωτας δεν πρέπει να ταυτίζεται με τη σαρκική επιθυμία. Το πνεύμα είναι εκείνο που θα ολοκληρώσει την ευτυχία. β) Απαραίτητη προϋπόθεση της διάρκειας του δεσμού είναι η

αμοιβαία εκτίμηση και εμπιστοσύνη. γ) Ο έρωτας δεν πρέπει να νοείται ως μια κατάκτηση, αλλά ως διαρκής αγώνας και αδιάκοπη προσφορά τρυφερότητας, στοργής και αφοσίωσης προς το πρόσωπο που εμπνέει την αγάπη και τον έρωτα. ***Τα σπουδαιότερα προβλήματα της εφηβείας***

Για να υλοποιήσει όμως ο νέος τους στόχους αυτούς, οφείλει να προσπαθήσει μόνος του, να κάνει τον αγώνα του και ν' αντιμετωπίσει πολλές και ποικίλες δυσκολίες. Η δομή της κοινωνίας και οι διάφοροι παράγοντες που τη διαμορφώνουν γίνονται συχνά ανασταλτικοί φραγμοί στην πορεία του. Από το σημείο αυτό αρχίζει να συνειδητοποιεί τις δυσκολίες και ν' αναλογίζεται τη μεγάλη ευθύνη του. Είναι ακριβώς η περίοδος εκείνη κατά την οποία γεννιούνται οι πρώτες ανησυχίες και αμφιβολίες, αν δηλαδή διαθέτει αρκετές ψυχικές δυνάμεις και έχει τα ανάλογα εφόδια για την κατάκτηση των στόχων του. Οι σκέψεις αυτές, για την αντιμετώπιση των εμποδίων, δημιουργούν τα προβλήματά του.

Απ' αυτά τα σπουδαιότερα είναι τρία. Το πρώτο είναι το πρόβλημα των σπουδών. Η διαπίστωση ότι ο αριθμός των εισαγόμενων σπουδαστών στα διάφορα εκπαιδευτικά ιδρύματα είναι περιορισμένος απασχολεί σοβαρά τη σκέψη του. Αρχίζει νωρίς την προετοιμασία, γιατί αντιλαμβάνεται πως η εξεταστέα ύλη είναι δύσκολη και ο ανταγωνισμός σκληρός. Η επιτυχία του διακυβεύεται.

Σύμφυτο με το ζήτημα αυτό είναι και το θέμα της αναγκαστικής μετακίνησης του νέου, σε περίπτωση επιτυχίας, από τον τόπο της κατοικίας του σε μια άλλη πόλη. Η απομάκρυνση, για παράδειγμα, από το οικογενειακό περιβάλλον του και η συνακόλουθη οικονομική εξάρτησή του περιπλέκουν ακόμη πιο πολύ το πρόβλημα των σπουδών του.

Δεύτερο είναι το πρόβλημα της επαγγελματικής αποκατάστασης, που συνδέεται με το οικονομικό. Το θέμα αυτό ενδιαφέρει πρώτα τους πτυχιούχους και μακροπρόθεσμα όλους τους άλλους. Αποτελεί συνάρτηση των οικονομικοινωνικών συνθηκών ενός τόπου και βασίζεται στο νόμο της προσφοράς και ζήτησης. Έχει ιδιαίτερη αξία η επαγγελματική αποκατάσταση του νέου, γιατί απ' αυτή θα κριθεί η ευδοκίμηση και η καταξίωσή του.

Τρίτο είναι το πρόβλημα των σχέσεων με το άλλο φύλο, που από τη φύση του είναι πολύπτυχο. Αφορμάται από τα βάθη του υποσυνείδητου, που, κατά το Φρόυντ (Freud), αποτελεί κυρίαρχη δύναμη της προσωπικότητας. Νόμοι, θεσμοί, ήθη, έθιμα, κοινωνικά ρεύματα κινήθηκαν γύρω απ' αυτό το μεγάλο θέμα. Το πνεύμα του πουριτανισμού, ιδιαίτερα στην επαρχία, δημιουργεί αναστολές στη σεξουαλική απελευθέρωση του νέου. (Η. Δημακάκος, Θ. Κυριαζόπουλος, *Προβληματισμοί*, Α', σελ. 22-26).

Εκτός όμως από τα παραπάνω προβλήματα υπάρχουν και άλλα, κοινωνικά προβλήματα, όπως το εκπαιδευτικό σύστημα, οι ίσες ευκαιρίες για εκπαίδευση, η προοπτική για επαγγελματική εξέλιξη, οι πολιτικοοικονομικές αλλαγές, οι κοινωνικές αδικίες, η ανεργία, το άγχος, το κατεστημένο, η αλλοτρίωση, η περιθωριοποίηση, τα ναρκωτικά, ο αυταρχικός τρόπος κοινωνικοποίησης και προπάντων οι σχέσεις των νέων με τους μεγάλους.

Οι σχέσεις των νέων με τους μεγάλους. (Η διάσταση των γενεών)

Στη σύγχρονη εποχή ο νέος αντιμετωπίζει διπλή κρίση: την κρίση της ηλικίας του και την κρίση της εποχής του. Ιδιαίτερα η δεύτερη συνδέεται με το περιβάλλον του και αφορά τις σχέσεις των νέων με τους μεγαλύτερους στην ηλικία.

Η αντίθεση ανάμεσα στη νέα γενιά (εφηβεία) και στην παλαιά (κατεστημένο) υπήρχε πάντοτε· τελευταία όμως έχει πάρει μεγάλη έκταση.

Κατηγορούν οι ηλικιωμένοι τους νέους για ασέβεια, ασυδοσία και εκρηκτική επαναστατικότητα. Τους καταλογίζουν ανευθυνότητα, αδιαφορία, έλλειψη ουσιαστικού προβληματισμού.

Οι νέοι, εξάλλου, κατηγορούν τους ηλικιωμένους για υποκρισία, επίπλαστη ευγένεια και ψεύτικη ηθικότητα. Πιστεύουν πως οι παλαιότεροι τους κληροδότησαν το συμφέρον, τη βία, τον πόλεμο. Αποτελούν το «κατεστημένο». Είναι οι υπεύθυνοι για το χάος, τη σύγχυση και τον παραλογισμό της σύγχρονης εποχής. Δημιούργησαν την κοινωνία της αφθονίας, στην οποία εκμηδενίστηκαν οι μεγάλες αξίες της ανθρώπινης ζωής και κυριαρχούν οι υλικές αξίες.

Οι διαφορετικές αυτές απόψεις δημιούργησαν το περιλάλητο «χάσμα των γενεών», ορθότερα τη «διάσταση των γενεών».

Συμπερασματικά, τα αίτια της εξέγερσης των νέων εναντίον των μεγάλων μπορεί να είναι κοινωνικά, ηθικά, οικονομικά, ψυχικά, πολιτικά.

Τρόποι προσέγγισης

Σε μια γενικότερη θεώρηση, την ευθύνη για τα παραπάνω προβλήματα δεν έχουν μόνο οι νέοι, αλλά και άλλοι φορείς: οικογένεια, σχολείο, πολιτεία, κοινωνία. Η λύση είναι δυνατή όταν κάθε φορέας αναλάβει τις ευθύνες του και συνειδητοποιήσει το χρέος του έναντι της νεολαίας.

Η προσέγγιση, εξάλλου, μπορεί να επιτευχθεί αν και οι δύο πλευρές θελήσουν να δείξουν ειλικρινή διάθεση για μια ουσιαστική επικοινωνία και συνεργασία. Οι νέοι απαιτούν από τους μεγάλους

συνέπεια, ειλικρίνεια και κατανόηση στα προβλήματά τους. Οι ωριμότεροι, εξάλλου, ζητούν από τους νέους ήθος και ευθύνη.

Το μέλλον μιας κοινωνίας στηρίζεται και στους δύο, στους μικρούς και στους μεγάλους. Οι ώριμοι διαθέτουν την πείρα και τη γνώση, οι νέοι το σφρίγος και τον ενθουσιασμό.

Οι νέοι λοιπόν μπορούν να απαιτήσουν δύναμη και αισιοδοξία για μια δημιουργική ζωή, αν φυσικά οι μεγάλοι δώσουν δείγματα καλοσύνης και δείξουν ουσιαστικό ενδιαφέρον στα προβλήματά τους. Η κατανόηση στα προβλήματά τους και η συμπάθεια έχουν στη σύγχρονη εποχή απόλυτη προτεραιότητα. Ο Άγγλος πολιτικός Μακντόναλντ (Macdonald, 1866-1937) σε μια αγόρευσή του τόνισε: «Όταν πάψουμε να συμπαθούμε τη νεότητα, τότε το έργο μας σ' αυτό τον κόσμο τέλειωσε».

Ο έρωτας και οι νέοι

Ο έρωτας προσιδιάζει περισσότερο στη φύση των νέων. Σε φυσιολογικά πλαίσια, η περίοδος της νεότητας είναι και η περίοδος της ερωτικής ζωής. Οι νέοι με τα αγνά τους αισθήματα και τη νεανική τους φλόγα αναπτύσσουν ισχυρούς αισθηματικούς δεσμούς με το άλλο φύλο, τους οποίους δοκιμάζει ο χρόνος. Και η αλήθεια είναι ότι εύκολα δοκιμάζουν την ερωτική ευτυχία, αλλά και την ερωτική απογοήτευση. Στο σημείο αυτό ο παιδαγωγός Ευ. Παπανούτσος, θέλοντας να προφυλάξει τους νέους από τις απογοητεύσεις, δίνει ένα ορθό ερωτικό προσανατολισμό με τρεις υποθήκες: α) Ο έρωτας δεν πρέπει να ταυτίζεται με τη σαρκική επιθυμία. Το πνεύμα είναι εκείνο που θα ολοκληρώσει την ευτυχία. β) Απαραίτητη προϋπόθεση της διάρκειας του δεσμού είναι η αμοιβαία εκτίμηση και εμπιστοσύνη. γ) Ο έρωτας δεν πρέπει να νοείται ως μια κατάκτηση, αλλά ως διαρκής αγώνας και αδιάκοπη

προσφορά τρυφερότητας, στοργής και αφοσίωσης προς το πρόσωπο που εμπνέει την αγάπη και τον έρωτα. ***Η κρίση της οικογένειας***

Παρά τον αναμφισβήτητο ευεργετικό ρόλο της οικογένειας, ο θεσμός στη σημερινή εποχή περνάει κρίση, που είναι αποτέλεσμα της γενικότερης κοινωνικής κρίσης. Σχετικά με το θέμα αυτό ο Ευ. Παπανούτσος στο δοκίμιό του «Η κρίση της οικογένειας» γράφει τα ακόλουθα: «Ο θεσμός της οικογένειας περνάει στους χρόνους μας μια βαθιά κρίση, που γίνεται ολοένα και πιο αισθητή όχι μόνο στις τεχνολογικά προχωρημένες χώρες του κόσμου, αλλά και στον τόπο μας... Και η ευχή: να μη διαλυθεί η οικογένεια, τούτο το βασικό κύτταρο του κοινωνικού οργανισμού, που οδηγείται προς την αποσύνθεση, γιατί οι συνέπειες αυτού του αφανισμού θα είναι για το γένος μας ολέθριες». (Ευ. Παπανούτσος, *Η κρίση του πολιτισμού μας*, σελ. 260 κ.ε.).

Τα *αίτια* της κρίσης του θεσμού της οικογένειας έχουν σχέση με τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και τα διαφέροντα του ατόμου. Η ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη επηρέασε, σε μεγάλο βαθμό, τη λειτουργία και τη δομή της οικογένειας. Τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα προσέφεραν μεγάλες ευκολίες και ανέσεις στο νοικοκυριό, παράλληλα όμως υποκατέστησαν το λειτουργικό ρόλο της οικογένειας.

Παλαιότερα η οικογένεια ήταν το οργανωμένο «εργαστήρι», που παρήγε τα απαραίτητα για την ικανοποίηση των πολλαπλών αναγκών της. Σήμερα την κάλυψη των αναγκών της έχουν αναλάβει ποικίλα αυτοματοποιημένα μέσα, που βρίσκονται έξω απ' αυτήν.

Αναμφίβολα, οι γρήγοροι ρυθμοί ζωής και η ραγδαία εξέλιξη της κοινωνίας, η υποκατάσταση του ρόλου της οικογένειας από άλλους εξωγενείς παράγοντες, η έλλειψη θαλπωρής, λόγω εργασίας των

συζύγων, η ανυπαρξία του ελεύθερου χρόνου συντέλεσαν στην κρίση του θεσμού της οικογένειας.

Παράλληλα, η οικονομική ανεξαρτησία των νέων, η απομάκρυνση από την οικογενειακή εστία εξαιτίας σπουδών ή εργασίας, η έλλειψη συνεννόησης παιδιών και γονέων, η ασυμφωνία χαρακτήρων των συζύγων, η ευκολία στη σύναψη σχέσεων αποδυνάμωσαν το ρόλο της οικογένειας.

Υποχρεώσεις προς την οικογένεια

Η οικογένεια εκπληρώνει το σκοπό της, ως βασικό κύτταρο της κοινωνίας, όταν τα μέλη της συναισθάνονται τις υποχρεώσεις τους. Για παράδειγμα, η συντήρηση και η διοίκηση της οικογένειας, η στοργή, η αγωγή αποτελούν βασικά καθήκοντα των γονιών προς τα παιδιά, όπως η αγάπη και η ευγένεια αποτελούν καθήκοντα των παιδιών προς τους γονείς.

Τη μεγαλύτερη όμως ευθύνη έχουν οι γονείς, οι οποίοι, κατά τον Πλούταρχο, πρέπει να γίνονται ηθικά πρότυπα για τα παιδιά τους: «Οι πατέρες οφείλουν να προσέχουν να μην πέφτουν σε κανένα σφάλμα, αλλ' απεναντίας να κάνουν όσα επιβάλλεται δείχνοντας ζωντανό παράδειγμα τον εαυτό τους προς τα παιδιά τους» («Προ πάντων δει τους πατέρας τω μηδέν αμαρτάνειν, αλλά πανθ' ά δει πράττειν ενεργές αυτούς παράδειγμα τοις τέκνοις παρέχειν»). ***Τα σπουδαιότερα προβλήματα της εφηβείας***

Για να υλοποιήσει όμως ο νέος τους στόχους αυτούς, οφείλει να προσπαθήσει μόνος του, να κάνει τον αγώνα του και ν' αντιμετωπίσει πολλές και ποικίλες δυσκολίες. Η δομή της κοινωνίας και οι διάφοροι παράγοντες που τη διαμορφώνουν γίνονται συχνά ανασταλτικοί φραγμοί στην πορεία του. Από το σημείο αυτό αρχίζει να συνειδητοποιεί τις δυσκολίες και ν' αναλογίζεται τη μεγάλη

ευθύνη του. Είναι ακριβώς η περίοδος εκείνη κατά την οποία γεννιούνται οι πρώτες ανησυχίες και αμφιβολίες, αν δηλαδή διαθέτει αρκετές ψυχικές δυνάμεις και έχει τα ανάλογα εφόδια για την κατάκτηση των στόχων του. Οι σκέψεις αυτές, για την αντιμετώπιση των εμποδίων, δημιουργούν τα προβλήματά του.

Απ' αυτά τα σπουδαιότερα είναι τρία. Το πρώτο είναι το πρόβλημα των σπουδών. Η διαπίστωση ότι ο αριθμός των εισαγόμενων σπουδαστών στα διάφορα εκπαιδευτικά ιδρύματα είναι περιορισμένος απασχολεί σοβαρά τη σκέψη του. Αρχίζει νωρίς την προετοιμασία, γιατί αντιλαμβάνεται πως η εξεταστέα ύλη είναι δύσκολη και ο ανταγωνισμός σκληρός. Η επιτυχία του διακυβεύεται.

Σύμφυτο με το ζήτημα αυτό είναι και το θέμα της αναγκαστικής μετακίνησης του νέου, σε περίπτωση επιτυχίας, από τον τόπο της κατοικίας του σε μια άλλη πόλη. Η απομάκρυνση, για παράδειγμα, από το οικογενειακό περιβάλλον του και η συνακόλουθη οικονομική εξάρτησή του περιπλέκουν ακόμη πιο πολύ το πρόβλημα των σπουδών του.

Δεύτερο είναι το πρόβλημα της επαγγελματικής αποκατάστασης, που συνδέεται με το οικονομικό. Το θέμα αυτό ενδιαφέρει πρώτα τους πτυχιούχους και μακροπρόθεσμα όλους τους άλλους. Αποτελεί συνάρτηση των οικονομικοινωνικών συνθηκών ενός τόπου και βασίζεται στο νόμο της προσφοράς και ζήτησης. Έχει ιδιαίτερη αξία η επαγγελματική αποκατάσταση του νέου, γιατί απ' αυτή θα κριθεί η ευδοκίμηση και η καταξίωσή του.

Τρίτο είναι το πρόβλημα των σχέσεων με το άλλο φύλο, που από τη φύση του είναι πολύπτυχο. Αφορμάται από τα βάθη του υποσυνείδητου, που, κατά το Φρόυντ (Freud), αποτελεί κυρίαρχη δύναμη της προσωπικότητας. Νόμοι, θεσμοί, ήθη, έθιμα, κοινωνικά

ρεύματα κινήθηκαν γύρω απ' αυτό το μεγάλο θέμα. Το πνεύμα του πουριτανισμού, ιδιαίτερα στην επαρχία, δημιουργεί αναστολές στη σεξουαλική απελευθέρωση του νέου. (Η. Δημακάκος, Θ. Κυριαζόπουλος, *Προβληματισμοί, Α΄*, σελ. 22-26).

Εκτός όμως από τα παραπάνω προβλήματα υπάρχουν και άλλα, *κοινωνικά* προβλήματα, όπως το εκπαιδευτικό σύστημα, οι ίσες ευκαιρίες για εκπαίδευση, η προοπτική για επαγγελματική εξέλιξη, οι πολιτικοοικονομικές αλλαγές, οι κοινωνικές αδικίες, η ανεργία, το άγχος, το κατεστημένο, η αλλοτρίωση, η περιθωριοποίηση, τα ναρκωτικά, ο αυταρχικός τρόπος κοινωνικοποίησης και προπάντων οι σχέσεις των νέων με τους μεγάλους.

Οι σχέσεις των νέων με τους μεγάλους. (Η διάσταση των γενεών)

Στη σύγχρονη εποχή ο νέος αντιμετωπίζει διπλή κρίση: την κρίση της ηλικίας του και την κρίση της εποχής του. Ιδιαίτερα η δεύτερη συνδέεται με το περιβάλλον του και αφορά τις σχέσεις των νέων με τους μεγαλύτερους στην ηλικία.

Η αντίθεση ανάμεσα στη νέα γενιά (εφηβεία) και στην παλαιά (κατεστημένο) υπήρχε πάντοτε· τελευταία όμως έχει πάρει μεγάλη έκταση.

Κατηγορούν οι ηλικιωμένοι τους νέους για ασέβεια, ασυδοσία και εκρηκτική επαναστατικότητα. Τους καταλογίζουν ανευθυνότητα, αδιαφορία, έλλειψη ουσιαστικού προβληματισμού.

Οι νέοι, εξάλλου, κατηγορούν τους ηλικιωμένους για υποκρισία, επίπλαστη ευγένεια και ψεύτικη ηθικότητα. Πιστεύουν πως οι παλαιότεροι τους κληροδότησαν το συμφέρον, τη βία, τον πόλεμο. Αποτελούν το «κατεστημένο». Είναι οι υπεύθυνοι για το χάος, τη σύγχυση και τον παραλογισμό της σύγχρονης εποχής.

Δημιούργησαν την κοινωνία της αφθονίας, στην οποία εκμηδενίστηκαν οι μεγάλες αξίες της ανθρώπινης ζωής και κυριαρχούν οι υλικές αξίες.

Οι διαφορετικές αυτές απόψεις δημιούργησαν το περιλάλητο «χάσμα των γενεών», ορθότερα τη «διάσταση των γενεών».

Συμπερασματικά, τα αίτια της εξέγερσης των νέων εναντίον των μεγάλων μπορεί να είναι κοινωνικά, ηθικά, οικονομικά, ψυχικά, πολιτικά.

Τρόποι προσέγγισης

Σε μια γενικότερη θεώρηση, την ευθύνη για τα παραπάνω προβλήματα δεν έχουν μόνο οι νέοι, αλλά και άλλοι φορείς: οικογένεια, σχολείο, πολιτεία, κοινωνία. Η λύση είναι δυνατή όταν κάθε φορέας αναλάβει τις ευθύνες του και συνειδητοποιήσει το χρέος του έναντι της νεολαίας.

Η προσέγγιση, εξάλλου, μπορεί να επιτευχθεί αν και οι δύο πλευρές θελήσουν να δείξουν ειλικρινή διάθεση για μια ουσιαστική επικοινωνία και συνεργασία. Οι νέοι απαιτούν από τους μεγάλους συνέπεια, ειλικρίνεια και κατανόηση στα προβλήματά τους. Οι ωριμότεροι, εξάλλου, ζητούν από τους νέους ήθος και ευθύνη.

Το μέλλον μιας κοινωνίας στηρίζεται και στους δύο, στους μικρούς και στους μεγάλους. Οι ώριμοι διαθέτουν την πείρα και τη γνώση, οι νέοι το σφρίγος και τον ενθουσιασμό.

Οι νέοι λοιπόν μπορούν να απαιτήσουν δύναμη και αισιοδοξία για μια δημιουργική ζωή, αν φυσικά οι μεγάλοι δώσουν δείγματα καλοσύνης και δείξουν ουσιαστικό ενδιαφέρον στα προβλήματά τους. Η κατανόηση στα προβλήματά τους και η συμπάθεια έχουν στη σύγχρονη εποχή απόλυτη προτεραιότητα. Ο Άγγλος πολιτικός Μακντόναλντ (Macdonald, 1866-1937) σε μια αγόρευσή του

τόνισε: «Όταν πάψουμε να συμπαθούμε τη νεότητα, τότε το έργο μας σ' αυτό τον κόσμο τέλειωσε».

Τί είναι το παιδί; Τί ανάγκες έχει; Πώς μπορούμε να ξέρουμε τί κρύβεται πίσω από τις αντιδράσεις του, τη συμπεριφορά του; Μετά από τόσους αιώνες, μόνο τα τελευταία χρόνια έσκυψαν οι άνθρωποι με στοργή και ενδιαφέρον πάνω στα προβλήματα του παιδιού. Ίσως γιατί συνειδητοποίησαν ότι το παιδί είναι ο πρόδρομος του αυριανού μεγάλου, που αποδείχθηκε ότι δεν τα πήγαινε και τόσο καλά στην αντιμετώπιση των διαφόρων σοβαρών ζητημάτων που μας απασχολούν όλους. Στη χώρα μας, τα τελευταία χρόνια, έγινε μια τέτοια σοβαρή προσπάθεια κατανόησης των αναγκών και των προβλημάτων του παιδιού από το Ινστιτούτο Ιατρικής Ψυχολογίας και Ψυχικής Υγιεινής. Τα συμπεράσματα της μελέτης αυτής παρουσιάστηκαν σε μια σειρά βιβλίων, όπου αντιμετωπίζονται τα προβλήματα κατά θέματα. Επειδή δεν έχουμε ακόμη πειστεί ότι για να γίνουμε σωστοί γονείς και παιδαγωγοί χρειάζεται να μελετήσουμε σοβαρά το θέμα της αγωγής των παιδιών μας χρειάζεται να σκύψουμε με ταπεινοφροσύνη να δούμε τί έχουν να μας προσφέρουν όσοι ασχολήθηκαν σε βάθος με τα προβλήματα του παιδιού. Παραθέτουμε λοιπόν μερικά αποσπάσματα από ορισμένα βιβλία του Ινστιτούτου Ιατρικής Ψυχολογίας και Ψυχικής Υγιεινής, που ίσως σταθούν αφορμή να ξανακοιτάξουμε το θέμα με περισσότερη προσοχή.

1. Το παιδί και ο ψυχικός του κόσμος

- Αν δεν πετύχει η συνεργασία, φταίει ο δάσκαλος μέχρι την ωρίμανση του παιδιού. Αλλά συνεργασία σημαίνει το άνοιγμα ενός κόσμου, στον οποίο θα μπουν από κοινού. Αν δε γίνει συνεργασία είναι δυνατό να έχουμε μια παθητική αποδοχή εκ μέρους του παιδιού. Το παιδί υποτάσσεται μέχρι να τα πετάξει όλα, όπως γίνεται με ένα σκλάβο ή αιχμάλωτο. Είναι δυνατό να γίνει κι αυτό: Τα περισσότερα ζωντανά, έξυπνα παιδιά παίρνουν μία επαναστατική στάση έντονης

αντίδρασης, η οποία γίνεται δείγμα αποτυχίας της αγωγής. Η αγωγή πρέπει να καταλήξει στη συνεργασία. Γι' αυτό αντιλαμβανόμαστε την τεράστια σημασία που έχει η μορφή του δασκάλου. Εδώ επεμβαίνει ως θεραπευτής, ως άνθρωπος δηλαδή ο οποίος λύνει συγκρούσεις. Πάνω σ' αυτόν θ' ακουμπήσει το παιδί μέχρι να μεγαλώσει.

2. Τα πρώτα βήματα

- Στη ζωή του παιχνιδιού τα παιδιά εμφανίζονται σε μας κάτω από την ειλικρινέστερη μορφή τους. Οι γονείς λοιπόν, οι παιδαγωγοί έχουν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην οργάνωση, την παρακολούθηση, την παρατήρηση αυτής της ζωής του παιχνιδιού. Ας έχει από πολύ νωρίς το παιδί τη γωνιά του και τα δικά του πράγματα, που να του ανήκουν και για τα οποία να είναι υπεύθυνο. Ας ξέρουν οι μεγάλοι να προστατεύουν και να σέβονται αυτό το βασίλειο του παιδιού και σε αντάλλαγμα το παιδί ας σέβεται και ας προστατεύει με τη σειρά του, ό,τι ανήκει στο βασίλειο των μεγάλων. Το παιδί έχει πολύ σωστή και πολύ συγκεκριμένη αντίληψη της αμοιβαιότητας και πρέπει να ξέρει κανείς να την εκμεταλλεύεται.

- Όχι μόνο η έλλειψη της μητρικής αγάπης, αλλά και η διαστροφή της και οι παρεκκλίσεις της έχουν φοβερή επίδραση στο συναισθηματισμό του παιδιού. Πράγματι, δεν υπάρχει μια μητρική αγάπη, αλλά πολλές. Αυτές οι διαφορές στην εκδήλωση της ίδιας ενστικτώδους τάσης προέρχονται από ατομικές διαφορές, δηλαδή από το χαρακτήρα και το βαθμό της ανάπτυξης του συναισθηματισμού κάθε μητέρας. - Το έργο της μητέρας μπορεί να φαίνεται αχάριστο. Για τη μητέρα να βοηθηθεί το παιδί στην εξέλιξή του σημαίνει να το οδηγεί να αποσπάται απ' αυτήν διαρκώς και περισσότερο. Και κυρίως μαθαίνοντάς του να μη τη χρειάζεται (για να φάει, για να περιποιηείται τον εαυτό του) και μη

ζητώντας να δεσμεύει τη συναισθηματικότητά του. Μ' αυτή την έννοια, η μητρική αγάπη είναι συνεχής παραίτηση: είναι σα να «γεννά» κάθε μέρα. Ο Μάρκος Αυρήλιος έλεγε: «Πρέπει να είναι σαν την άμπελο που δίνει τους καρπούς της και δε ζητά πια τίποτε».

- Πρέπει ν' αποφεύγουμε να κατηγορούμε το παιδί, να το καταπιέζουμε με απειλές, να του λέμε ότι είναι κακό για να μην προσθέτουμε άγχος και αίσθημα ενοχής στη δραστηριότητα και στη συμπεριφορά του. Πρέπει να ανεχθούμε να έχει το ρυθμό του, τις προτιμήσεις του, τις δυνατότητές του, που μπορεί να είναι διαφορετικά απ' ό,τι θα είχαμε επιθυμήσει.

3. Το παιδί κατά τη σχολική ηλικία

- Η χρήση του ελεύθερου χρόνου της παιδικής ηλικίας θέτει στους παιδαγωγούς, και πρώτα στους γονείς, στις μεγάλες ιδίως πόλεις, σοβαρό πρόβλημα που τους καθιστά υπεύθυνους πολύ πριν ακόμη να το αντιληφθούν πολλοί. Πολύ απέχουν από του να κάνουν για τα παιδιά τους όλα όσα οφείλουν όταν τους εξασφαλίζουν μαζί με την κατοικία, τη διατροφή και την ενδυμασία, τη σχολική μόρφωση και αγωγή. Πρέπει ακόμη να προσέχουν τις ελεύθερες απασχολήσεις τους, να τα βοηθούν (αν και διακριτικά) να χρησιμοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους κατά τρόπο αξιόλογο ή τουλάχιστον αβλαβή, να τα δυναμώνουν εναντίον των ηθικών κινδύνων του δρόμου, των κινδύνων των νοσηρών ή των ανόητων αναγνωσμάτων, των θεαμάτων που είναι ικανά να τα ταραάζουν ή να τους υποβάλλουν απατηλές εικόνες για τη ζωή, αν και φαινομενικά ρεαλιστικές. Ένα δεκάχρονο παιδί αφημένο μόνο του χωρίς πρόγραμμα απασχολήσεων, ψυχαγωγίας, συχνά είναι ανίκανο για την πρωτοβουλία που απαιτείται για να το καταστρώσει μόνο του. Υπάρχουν πολλά που δεν ξέρουν με τί να ενδιαφερθούν, θα ήθελαν να παίξουν, αλλά χωρίς να μπορούν να εκλέξουν ένα παιχνίδι, και

βασανίζουν το περιβάλλον ώσπου να τα βοηθήσει να χρησιμοποιήσουν το χρόνο τους.

- Αν η μητέρα έχει υποχρέωση απέναντι του παιδιού, ν' ασχολείται προσωπικά μ' αυτό, είναι δυνατό να δεσμεύει και να κρατά για καιρό στην κατάσταση του βρέφους ένα παιδί που μεγαλώνει. Όταν του απαγορεύει κάθε τί που θα μπορούσε να το καταστήσει ώριμο, να το κάνει δηλαδή λιγότερο εξαρτημένο απ' αυτήν, όταν δε δέχεται να χωριστεί απ' αυτήν, και όταν επικαλείται γι' αυτό το λόγο επιχειρήματα υγείας ή υπερβολικούς φόβους, δημιουργεί τη λιγότερο ευνοϊκή κατάσταση για τη φυσιολογική συναισθηματική του εξέλιξη.

- Ο έφηβος προσκρούει στην οικογένεια όπως το πουλάκι προσκρούει στο κέλυφος όταν θέλει να βγει στη ζωή. Όπως το κέλυφος, η οικογένεια είναι το σκληρότερο φράγμα που έχει να περάσει.

- Ο έφηβος του ενός ή του άλλου φύλου, ακόμη κι αν φοβάται την τυραννία της τρυφερότητας των γονέων, δεν ανέχεται καθόλου να μην αγαπιέται από τους δικούς του και πιστεύει εύκολα ότι δεν τον αγαπούν ή ότι δεν τον αγαπούν πλέον. «Κανείς δε μ' αγαπά» είναι το φυσικό του επιφώνημα, αν ακόμη τολμά να το εκφράζει και δεν εντοιχίζεται μέσα σε σιωπή που έχει την ίδια σημασία. Αιχμαλωτισμένος ανάμεσα στις ενστικτώδεις επιθυμίες του προς μια νέα μορφή αγάπης που θα τον απομακρύνει από την οικογένεια και την έμμονη ανάγκη να αισθάνεται ότι τον αγαπούν σ' αυτήν την οικογένεια, υποφέρει αφάνταστα, αφού έχει την εντύπωση ότι - οτιδήποτε και να κάνει - διατρέχει τον κίνδυνο να χάσει κάτι το ουσιώδες.

4. Το παιδί και ο χαρακτήρας - Η πείρα της ζωής περιλαμβάνει το θαύμα. Πόσες θεραπείες, πόσες περιπτώσεις συζυγικών αποτυχιών όπου λογικά δε φαινόταν να υπάρχει λύση και όπου η πίστη έδειξε την αξία της. Πόσες περιπτώσεις παιδιών για τα οποία ήταν βέβαιο ότι η

αγωγή απέτυχε και τα οποία, εν τούτοις, κατόρθωσαν να προχωρήσουν. Έτυχε να παρακολουθήσω την περίπτωση νέου με νευρικές διαταραχές. Δινόταν η βεβαίωση στους γονείς ότι θα πάει καλά. Εκείνοι ήταν απελπισμένοι. Κάθε φορά που γινόταν έκδηλη η αδυναμία του παιδιού έπαιρναν τηλέφωνο: «Έλα να τον δεις τώρα. Τώρα τί έχεις να μας πεις;». «Έχω να σας πω εκείνο που σας έλεγα πάντοτε. Ότι θα γίνει καλά». Έπειτα από μερικά χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων η υγεία του παρουσίασε διακυμάνσεις, ο νέος έγινε ένας καλός επιστήμονας, οι δε γονείς είχαν την τιμιότητα να ομολογήσουν ότι έσφαλαν στους υπολογισμούς τους και στους «λογικούς» και στενούς συλλογισμούς τους.

- Το πραγματικά «κανονικό» παιδί είναι εκείνο που το θάρρος του για τη ζωή το προφυλάσσει και από την εξαιρετική υποταγή και από το πείσμα. Κάνει ό,τι νομίζει καλό, όχι γιατί το θέλει ο παιδαγωγός, αλλά γιατί είναι καλό. Έχει εμπιστοσύνη στις συμβουλές των μεγάλων, δεν τις ακολουθεί από φόβο να αναλάβει ευθύνη, αλλά γιατί τις βρίσκει αντικειμενικά σωστές. Είναι οι αντικειμενικοί, θαρραλέοι και πάντοτε έτοιμοι να αναλάβουν τις ευθύνες των μεγάλων οι οποίοι κάνουν το παιδί θαρραλέο.

5. Το παιδί και η σχολική ζωή - Το καθήκον δεν πρέπει να είναι ένας ψυχρός κανόνας ο οποίος να επιβάλλεται εκ μέρους της κοινωνίας και ο οποίος θα δημιουργεί μια άλυτη σύγκρουση, γιατί μ' αυτό τον τρόπο στερούμε τη χαρά της ζωής. Συμμορφώνεται τότε το παιδί με το καθήκον, γιατί το εξαναγκάζουμε, αλλά η ψυχή του μένει ξένη προς αυτό. Ως συνέπεια αυτής της επιβολής είναι ότι οι νέοι μόλις απαλλαγούν από τον κλοιό του «καθήκοντος», τον διασπούν και ζουν μια ζωή η οποία αναβλύζει ασχημάτιστη εσωτερικά και τότε όλη η αγωγή πηγαίνει χαμένη. Ο νέος κάνει πλέον κάτι ως αυτοσχεδιασμό.

Ντύσαμε το παιδί με ένα ξένο ένδυμα, το οποίο θα αφαιρέσει στην πρώτη ευκαιρία και θα παραμείνει γυμνό.

- Το θέμα δεν είναι να παράγει το σχολείο «αριστούχους» μαθητές, αλλά να βοηθά το παιδί σε μία φιλότιμη προσπάθεια για την πρόοδό του.

- Και η παλιά γενιά αγαπούσε τα παιδιά της, έλειπε όμως από αυτή η βαθύτερη κατανόηση και ο σεβασμός για την προσωπικότητα του παιδιού. Η κατανόηση του παιδιού είναι δύσκολο πράγμα, γιατί εκτός από την αγάπη, απαιτεί ευφυΐα και διαίσθηση. Γι' αυτό οι γονείς πρέπει να προετοιμάζονται και να μορφώνονται, αν θέλουν να αναλάβουν με επιτυχία την ανατροφή των παιδιών τους. Το επάγγελμα των γονέων δυστυχώς είναι το μόνο επάγγελμα, το οποίο ασκείται χωρίς μαθητεία, αν και είναι από τα δυσκολότερα και τα λεπτότερα στην εφαρμογή του, οι δε συνέπειες μιας κακής οικογενειακής αγωγής είναι μερικές φορές πράγματι καταστρεπτικοί. Δεν είναι λοιπόν εκπληκτικό ότι, παρά την καλή θέληση, πολλοί γονείς αποτυγχάνουν.

6. Το παιδί και το μάθημα

- Ο εκπαιδευτικός πρέπει να προσαρμοστεί στη νοοτροπία και τις ανάγκες του έφηβου. Οι ανάγκες αυτές είναι: α) Ανάγκη κατανόησης. Οι έφηβοι παραπονιούνται ότι τους μεταχειρίζονται ως παιδιά και δεν εκτιμούν τις γνώμες τους και δεν κατανοούν τις δυσκολίες τους. β) Ανάγκη ανεξαρτησίας. Κάθε εναντίωση σ' αυτή την ηλικία εκλαμβάνεται ως στέρηση της ελευθερίας. Μπορεί να προκαλέσει αρνητική στάση, εχθρότητα και βίαια παράπονα.

γ) Ανάγκη προτύπων ελεύθερα εκλεγμένα, τα οποία τους βοηθούν να διαμορφώνονται μέσα από τις προσωπικότητες που θαυμάζουν.

δ) Ανάγκη υπεύθυνης ανάληψης εργασιών. Θέλουν να κάνουν κάτι με

τα δικά τους μέσα, να παίζουν ένα ρόλο, να δοκιμαστούν από την επαφή τους με τις δυσκολίες.

- Ο εκπαιδευτικός δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στη διδασκαλία, αλλά πρέπει να παίζει και τον ρόλο του παιδαγωγού, ο οποίος αφυπνίζει το πνεύμα και οδηγεί προς την άνοδο του εσωτερικού κόσμου του εφήβου. Πίσω από τον καθηγητή ο νέος αναζητά τον άνθρωπο, δηλαδή αναζητά μια προσωπικότητα ικανή να τον οδηγήσει με εμπιστοσύνη.

7. Το παιδί και η θρησκευτική διαπαιδαγώγηση

- Αν κατορθώσουμε η χριστιανική ζωή να διαποτίζει ολόκληρη τη ζωή, από το ποδόσφαιρο και τις εκδρομές μέχρι τον εκκλησιασμό και από τα μαθήματα μέχρι τα εξωσχολικά βιβλία, τα οποία διαβάζει το παιδί, αν κατορθώσουμε ώστε και όταν πηγαίνει στο περίπτερο, και όταν παίζει, και όταν διαβάζει, και όταν σφάλλει, και όταν το αγόρι συναντά το κορίτσι, να μην αισθάνεται ότι λερώνεται, θα έχουμε πολύ πετύχει.

- Είμαστε πάρα πολύ έτοιμοι να κατηγορήσουμε τη νέα γενιά. Οι σημερινοί νέοι, τα σημερινά παιδιά, είναι διεφθαρμένα - παραπονιόμαστε συνήθως - χωρίς ιδανικά, κουρασμένα, βαριεστημένα, χωρίς όνειρα, χωρίς αξιώσεις, εφέσεις, ενθουσιασμούς. Θα ήταν όμως ενδιαφέρον αν σκεπτόμασταν ν' απαντήσουμε στο ερώτημα: Και εμείς οι μεγάλοι τί τους προσφέρουμε; Πού είναι τα δικά μας ιδανικά; Τα όνειρα, οι ενθουσιασμοί; Μήπως δε βρίσκεται της δικής μας κοινωνίας το πνευματικό επίπεδο σε απελπιστικά χαμηλή στάθμη; Δεν είναι η ατμόσφαιρα της δικής μας κόπωσης, του κενού και της ανίας, την οποία αναπνέουν τα παιδιά και οι νέοι; Πού είναι το δικό μας νεύρο, που δίνει νόημα στη ζωή;

- «Ό,τι άλλο θέλεις να μου πεις, μόνο μη μου μιλήσεις για το Θεό και τη θρησκεία», πολύ συχνά θα πει ο έφηβος στον πατέρα του. Κι αυτό το λένε, ή, αν δεν το λένε το σκέφτονται, κυρίως τα παιδιά τα οποία προέρχονται από «πιστούς» γονείς. Ευθύνονται άραγε γι' αυτό ο πατέρας ή η μητέρα, ή μήπως υπάρχει κάτι χαλασμένο στον τρόπο με τον οποίο εμφανίζεται στα παιδιά η θρησκεία;

8. Το παιδί και η σεξουαλική διαφώτιση

- Τη ντροπή, την ψευτοντροπή, ο ενήλικας την εμπνέει στο παιδί σχεδόν ασυνείδητα, αλλά τόσο νωρίς! Το κοκκίνισμά του, η ενόχλησή του, η σιωπή του, τα στενόχωρα λόγια του, οι υπεκφυγές του, οι ελιγμοί, τα μπατσάκια στα χέρια του βρέφους για να εμποδίσει ορισμένες κινήσεις, οι προσπάθειές του ν' αποφύγει τα ερωτήματά του, όλα συντελούν στο ν' αφυπνίζουν αγχώδεις περιέργειες και την αμφιβολία. Η ιδέα της ασχήμιας και της ντροπής, να πού βρίσκεται το κακό. Αυτή πρέπει να διαγράψουμε. Εναντίον αυτής οφείλουμε να δώσουμε τη μάχη. Εκατομμύρια παιδιά έχουν υποφέρει. Εκατομμύρια ενήλικες είδαν για χάρη της να διαστρέφεται η εξέλιξη και να καταστρέφεται η ζωή τους. Αυτό το συναίσθημα του «ακαθάρτου» περιφέρεται ύπουλα γύρω μας, βλάπτει το έργο της αγωγής, σπείρει την ασυνεννοησία μεταξύ των γονιών, το ψέμα μέσα στην οικογένεια, τη στεναχώρια και τις τύψεις στην ψυχή των μικρών.

Θα ήταν εν τούτοις τόσο απλό να εμπνέουν στο παιδί τον σεβασμό για τη λειτουργία η οποία αναπτύσσεται σ' αυτό κάθε μέρα τελειότερη και η οποία θα του επιτρέψει να μεταφέρει με τη σειρά του, τη ζωή με την αγάπη και την προσφορά του εαυτού του, το σεβασμό κυρίως στη ζωή. Αυτό θα ήταν απλό με τον όρο ότι και ο παιδαγωγός θα έχει ο ίδιος υγιή αντίληψη, δε θα είναι γεμάτο από άγχος το υποσυνείδητό του, δε θα έχει εμποδιστεί η εξέλιξή του από αναρίθμητα εμπόδια. - Οι

δυσκολίες γενετήσιας φύσης δεν πρέπει να θεωρούνται διαχωρισμένες, αλλά σε στενή συνάρτηση με άλλες δυσκολίες της ζωής. Γενετήσια δυσκολία είναι πάντοτε μέρος μόνο μιας μεγαλύτερης δυσκολίας στη ζωή. Σημαίνει ότι το άτομο συναντά δυσκολίες με τον εαυτό του και τους άλλους. – «Δεν τολμώ, αυτό μου είναι ενοχλητικό». Εδώ βρισκόμαστε στο κέντρο του προβλήματος. Η δειλία των γονιών, η οποία οφείλεται στην απουσία καθαρών ιδεών και βαθιάς πεποίθησης στο θέμα, προέρχεται από την αγωγή την οποία δέχτηκαν οι ίδιοι μάλλον παρά από δική τους εμπειρία ή κρίση. Και αυτή η δειλία των γονιών θα έχει σαν άμεση συνέπεια τη δειλία και τον πόνο των παιδιών τους. Να η αληθινή άποψη του προβλήματος. Τα βιβλία, οι ομιλίες δεν αρκούν. Χρειάζεται οι γονείς – και οι παιδαγωγοί – να πάρουν προσωπική θέση, είναι ανάγκη να τολμήσουν. Αλλιώς, αν οι ίδιοι δεν έχουν λύσει το πρόβλημα του ρόλου του σώματος και της γενετήσιας σφαίρας, αν δεν έχουν κατορθώσει να πάρουν θέση με ελευθερία εσωτερική, με λογική, θάρρος και ψυχραιμία και να τοποθετήσουν το πρόβλημα στην αληθινή του βάση, είναι βέβαιο ότι θ' αποτύχουν στο έργο τους της αγωγής. Αισθάνονται λοιπόν οι ίδιοι τόση ντροπή για το γάμο τους και επιθυμούν να μεταδώσουν και στα παιδιά τους τα δικά τους αισθήματα ενοχής;

9. Το παιδί και το παιχνίδι

- Παιδί που δε θέλει να παίξει είναι ένα παιδί του οποίου η προσωπικότητα δεν επιβεβαιώνεται, που ευχαριστείται να μένει μικρό και αδύναμο, ένα όν χωρίς υπερηφάνεια, ένα όν χωρίς μέλλον. Παιδί που για οποιονδήποτε λόγο, δεν έπαιξε, θα το αντιληφθείτε? όλη του η συμπεριφορά θα το φωνάζει.

- Ένα παιδί που δεν ξέρει να παίζει είναι ένας «μικρός γέρος», θα είναι ένας μεγάλος που δε θα ξέρει να σκέφτεται. Είναι λοιπόν το παιχνίδι η απαραίτητη προετοιμασία για την ωριμότητα. Είναι η ακαταμάχητη ώθηση η οποία το βοηθά να διαμορφώσει τον εαυτό του. Με το παιχνίδι το παιδί θέτει σε κίνηση τις ιδιαίτερές του δυνατότητες, πραγματοποιεί τις δυνάμεις, οι οποίες αναδύονται διαδοχικά στην επιφάνεια, τις αφομοιώνει και τις αναπτύσσει, τις ενώνει και τις περιπλέκει, συναρμολογεί την ύπαρξή του και της δίνει δύναμη.

- Είναι καιρός για τους γονείς ν' αντιληφθούν, ότι η ψυχαγωγία των παιδιών στο σπίτι είναι μεγάλο όργανο στα χέρια τους, το οποίο οφείλουν να μάθουν να χειρίζονται. Ας μη παραπονιούνται αν τα παιδιά τους αποφεύγουν, αν το Προ-Πο έρχεται να πάρει μεγάλη θέση στη ζωή των παιδιών ή αν τα πάρτυ τους έχουν πάρει πολύ άσχημο δρόμο. Ας πάρουν αυτοί την πρωτοβουλία στο θέμα της ψυχαγωγίας και θα δουν πόσο τα παιδιά τους θα είναι περισσότερο ευχαριστημένα και ευτυχισμένα.

10. Το παιδί και η πειθαρχία

- Όταν άλλοτε ο γονιός έδινε μια εντολή, ήταν ο ίδιος έτοιμος να υπακούσει, γιατί ήταν κάτι στο οποίο πίστευε. Διέτασσε, όχι εν ονόματι του εαυτού του, αλλά εν ονόματι του κανόνα στον οποίο και ο ίδιος πίστευε. Σήμερα ο κανόνας αυτός δεν υπάρχει ή έχει διασπασθεί. Στη θέση του η εποχή μας τοποθέτησε την αυταρχικότητα του ενήλικα στην περίπτωση της «αυταρχικής» αγωγής, την ασυδοσία του παιδιού στην περίπτωση της «φιλελεύθερης» αγωγής.

- Μέχρι ποίου μέτρου θα πρέπει να παρέχεται ελευθερία στο παιδί; Φαίνεται ότι η φιλελεύθερη σχολή ανήγαγε την ελευθερία του παιδιού σε ένα είδος ειδώλου. Αλλά το παιδί δεν έχει δικαίωμα να περιορίζει ή να καταργεί τις απαραίτητες εξαρτήσεις ούτε τις υποχρεώσεις.

Υπάρχουν νόμοι οι οποίοι περιορίζουν τις ελευθερίες μας. Το παιδί οφείλει και αυτό να υποτάσσεται απόλυτα σε ό,τι είναι απολύτως υποχρεωτικό. Ας μη κάμνουμε σαν το παιδί να ήταν απόλυτα ελεύθερο, εφ' όσον στην πραγματικότητα δεν είναι. Δε θα είχαμε τίποτε να κερδίσουμε αν αντικαταστήσουμε την αυταρχικότητα, στην οποία κυβερνά ο εγωισμός του ενήλικα, με τη φιλελεύθερη τάχα μοιρολατρία, η οποία δίνει την εξουσία στον εγωισμό του παιδιού.

11. Τα παιδιά μας και εμείς

- Όσο κι αν λένε πως πρέπει να αφήνουν το παιδί να κάνει ό,τι θέλει, οι ενέργειές του είναι τέτοιες που αν το αφήσουν να κάνει ό,τι θέλει, κάθε ζωή γίνεται αδύνατη, εκτός αν ανεχθούμε τη ρυπαρότητα και την αταξία.

- Όπως κι αν έχουν τα πράγματα ο πραγματικός Χριστιανισμός αρχίζει μονάχα όταν ένας μόνο τρόπος ζωής, που αποκλείει κάθε άλλη λύση, προτείνεται στο παιδί και γίνεται δεκτός από το παιδί.

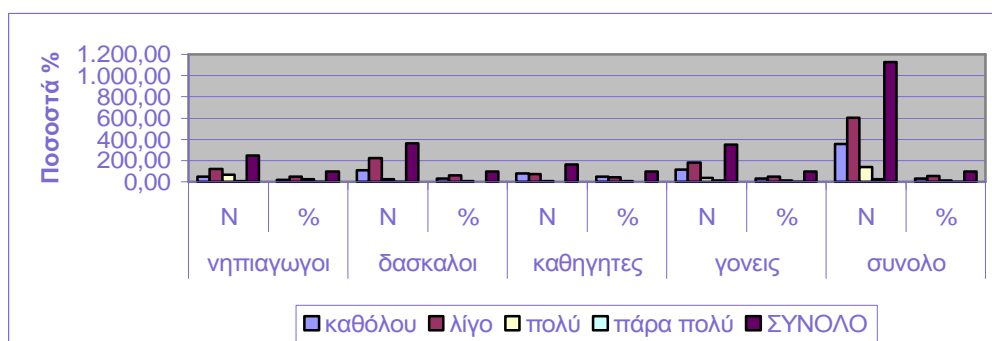
- Και έπειτα το παιδί θα φύγει. Αν η οικογενειακή ατμόσφαιρα ήταν εκείνη που έπρεπε, μπορεί να έχουμε εμπιστοσύνη στο πεπρωμένο του, ακόμα κι αν δε φαίνεται να παίρνει με μιας το δρόμο που θα ευχόμασταν.

- Πρέπει να εξακολουθήσουμε να πιστεύουμε. Όσο καιρό ο έφηβος θα περνά από την μοναδική αυτή στιγμή, όπου συγχωνεύεται συναισθηματικά με τα πράγματα, όπου θα επικοινωνεί με το σύμπαν, όσο καιρό θα μπορεί να έρχεται σε μια πραγματική επαφή με το Γνήσιο και το Απόλυτο, η Ομορφιά και η Αλήθεια, θα διατηρήσουν ένα νόημα ανάμεσα στους ανθρώπους, πολλοί θα έχουν ζήσει μυστικά στην υπηρεσία τους, μερικοί θα πεθάνουν χωρίς να έχουν χάσει την ελπίδα να τις ξαναβρούν. (Internet: www.Sexual education and Fammily.gr)

Πίνακας 3

Αριθμός υποκειμένων και ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση:
Σε ποιό βαθμό νομίζετε ότι το σχολείο (νηπιαγωγείο, δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο) έχει γενικά τις προϋποθέσεις (σχετική ενημέρωση, κατάλληλα μέσα και ανάλογο παιδαγωγικό κλίμα) για να προσφέρει σωστή σεξουαλική αγωγή στους εφήβους;

	ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ		ΔΑΣΚΑΛΟΙ		ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ		ΓΟΝΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
καθόλου	52	21,05	109	30,03	79	47,59	118	33,52	358	31,74
λίγο	123	49,80	226	62,26	76	45,78	181	51,42	606	53,72
πολύ	65	26,32	26	7,16	10	6,02	40	11,36	141	12,50
πάρα πολύ	7	2,83	2	0,55	1	0,60	13	3,69	23	2,04
ΣΥΝΟΛΟ	247	100,00	363	100,00	166	100,00	352	100,00	1128	100,00

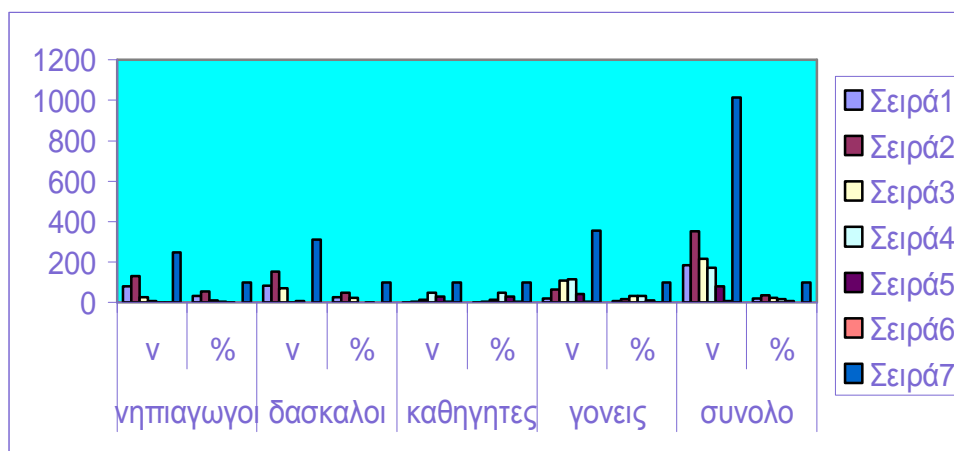
ΠΗΓΗ:ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ,ΚΡΕΑΤΣΑΣ,1989

Πίνακας 4

Αριθμός υποκειμένων και ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση:
Πότε, κατά τη γνώμη σας, πρέπει να αρχίζει η φροντίδα για τη σεξουαλική ανάπτυξη και αγωγή του παιδιού; Υπογραμμίστε μια από τις περιόδους:

- α. Από τη βρεφική ηλικία (0-2 ετών)
- β. Από τη νηπιακή ηλικία (3-5 ετών)
- γ. Από την ηλικία των 6-9 ετών
- δ. Από την ηλικία των 10-12 ετών
- ε. Από την ηλικία των 13-15 ετών
- στ. Από την ηλικία των 16-18 ετών

	ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ		ΔΑΣΚΑΛΟΙ		ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ		ΓΟΝΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
A	81	32,79	82	26,20	2	2,00	21	5,90	186	18,31
B	131	53,04	153	48,88	5	5,00	63	17,70	352	34,65
Γ	25	10,12	69	22,04	13	13,00	111	31,18	218	21,46
Δ	7	2,83	2	0,64	47	47,00	116	32,58	172	16,93
E	2	0,81	7	2,24	30	30,00	42	11,80	81	7,97
ΣΤ	1	0,40	0	0,00	3	3,00	3	0,84	7	0,69
ΣΥΝΟΛΟ	247	100,00	313	100,00	100	100,00	356	100,00	1016	100,00

Πίνακας 5

**Αριθμός υποκειμένων και ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση:
Από τις παρακάτω περιόδους ανάπτυξης ποιά είναι κατά τη γνώμη σας η πιο κρίσιμη για τη σεξουαλική ανάπτυξη και αγωγή;**

α. Από τη βρεφική ηλικία (0-2 ετών)

β. Από τη νηπιακή ηλικία (3-5 ετών)

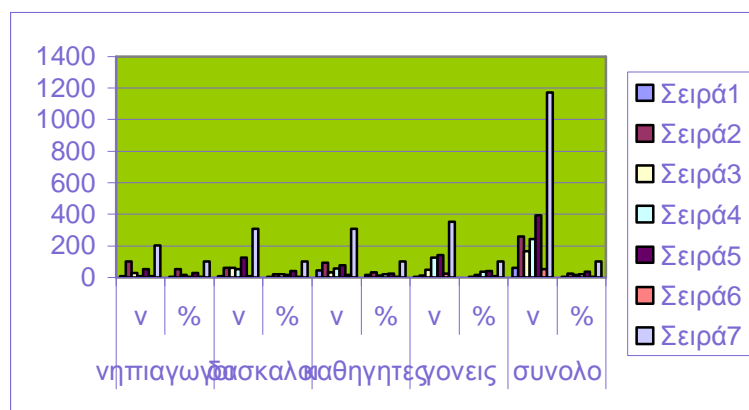
γ. Από την ηλικία των 6-9 ετών

δ. Από την ηλικία των 10-12 ετών

ε. Από την ηλικία των 13-15 ετών

στ. Από την ηλικία των 16-18 ετών

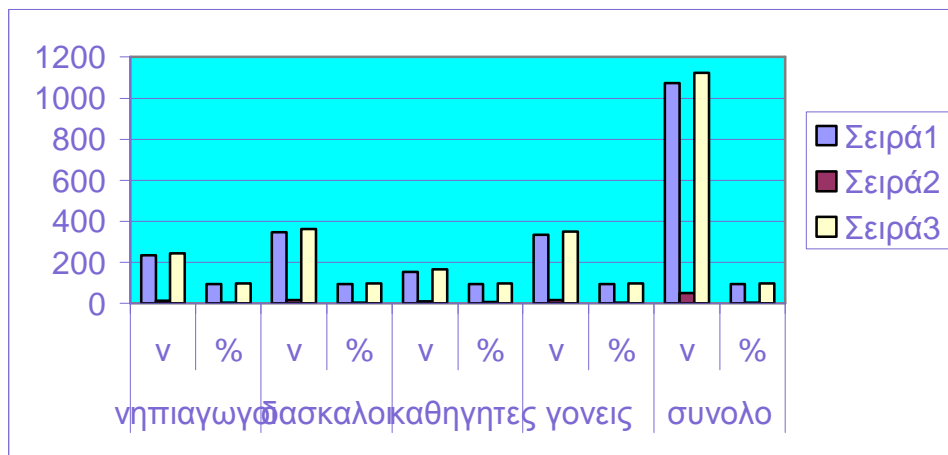
	ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ		ΔΑΣΚΑΛΟΙ		ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ		ΓΟΝΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
A	7	3,47	7	2,27	42	13,68	2	0,56	58	4,95
B	100	49,50	59	19,09	90	29,32	11	3,11	260	22,18
Γ	29	14,36	59	19,09	30	9,77	47	13,28	165	14,08
Δ	7	3,47	53	17,15	56	18,24	127	35,88	243	20,73
E	52	25,74	123	39,81	74	24,10	144	40,68	393	33,53
ΣΤ	7	3,47	8	2,59	15	4,89	23	6,50	53	4,52
ΣΥΝΟΛΟ	202	100,00	309	100,00	307	100,00	354	100,00	1172	100,00

Πίνακας 6

**Αριθμός υποκειμένων και ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση:
Νομίζετε ότι στα Πανεπιστημιακά Τμήματα για την εκπαίδευση
υποψηφίων εκπαιδευτικών πρέπει να υπάρχει ειδικό μάθημα για τη
σεξουαλική ανάπτυξη και αγωγή του παιδιού;**

	ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ		ΔΑΣΚΑΛΟΙ		ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ		ΓΟΝΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
ΝΑΙ	234	95,12	347	95,86	156	93,98	335	95,71	1072	95,37
ΟΧΙ	12	4,88	15	4,14	10	6,02	15	4,29	52	4,63
ΣΥΝΟΛΟ	246	100,00	362	100,00	166	100,00	350	100,00	1124	100,00

ΠΗΓΗ: ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ, ΚΡΕΑΤΣΑΣ, 1989

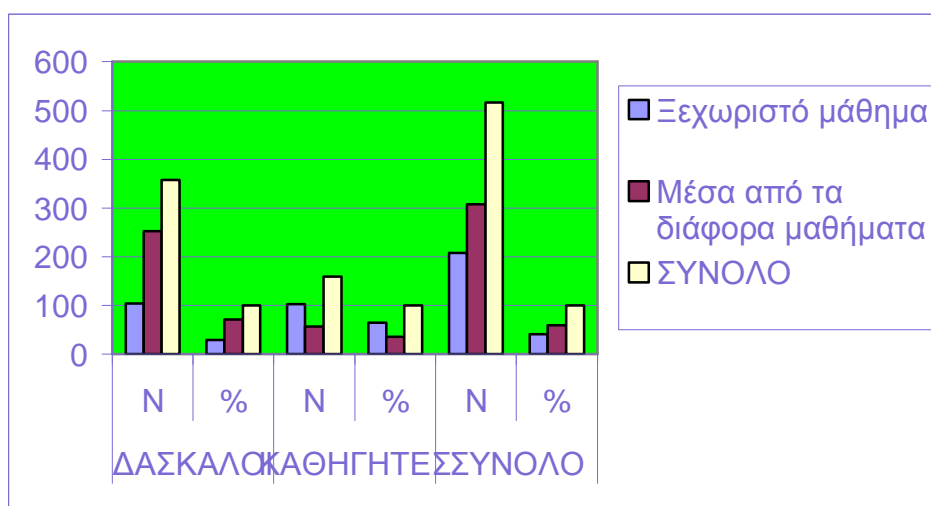
Πίνακας 7

Αριθμός υποκειμένων και ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση:

Νομίζετε ότι η σεξουαλική αγωγή στο δημοτική, γυμνάσιο ή λύκειο πρέπει να παρέχεται ως ξεχωριστό μάθημα ή μέσα από τα διάφορα μαθήματα;

	ΔΑΣΚΑΛΟΙ		ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
Ξεχωριστό μάθημα	105	29,41	103	64,74	208	40,31
Μέσα από τα διάφορα μαθήματα	252	70,59	56	35,22	308	59,69
ΣΥΝΟΛΟ	357	100,00	159	100,00	516	100,00

ΠΗΓΗ:ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ,ΚΡΕΑΤΣΑΣ,1989

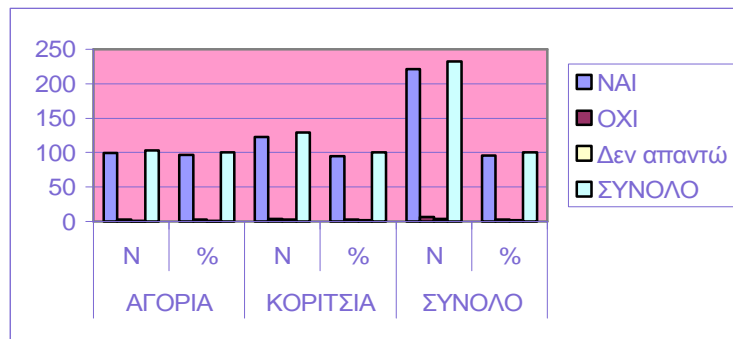
ΠΗΓΗ:“Father Said”,FARREL,1985

Πίνακας 8

Αριθμός υποκειμένων και ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση:

**Νομίζεις ότι πρέπει να υπάρχει ξεχωριστό μάθημα στο σχολείο
για τη σεξουαλική αγωγή;**

	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
ΝΑΙ	99	96,12	122	94,57	221	95,26
ΟΧΙ	3	2,91	4	3,10	7	3,02
Δεν απαντώ	1	0,97	3	2,33	4	1,72
ΣΥΝΟΛΟ	103	100,00	129	100,00	232	100,00

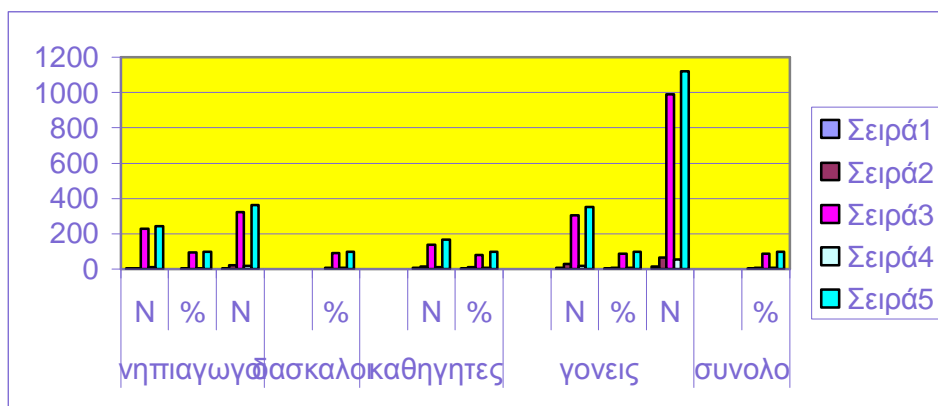

ΠΗΓΗ: "Father Said", FARREL, 1985

Πίνακας 9

**Αριθμός υποκειμένων και ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση:
Τι είδους επίδραση νομίζετε ότι έχουν οι άσεμνες σεξουαλικές
σκηνές (σε ταινίες, αφίσες, έντυπα ή αλλού) στη σεξουαλική
ανάπτυξη και αγωγή του παιδιού;**

	ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ		ΔΑΣΚΑΛΟΙ		ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ		ΓΟΝΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Θετική	1	0,41	1	0,28	5	2,99	5	1,42	12	1,07
Ουδέτερη	4	1,65	19	5,26	14	8,38	28	7,95	65	5,79
Αρνητική	228	93,83	323	89,47	137	82,04	303	86,08	991	88,25
Δεν γνωρίζω	10	4,12	18	4,99	11	6,59	16	4,55	55	4,90
ΣΥΝΟΛΟ	243	100,00	361	100,00	167	100,00	352	100,00	1123	100,00

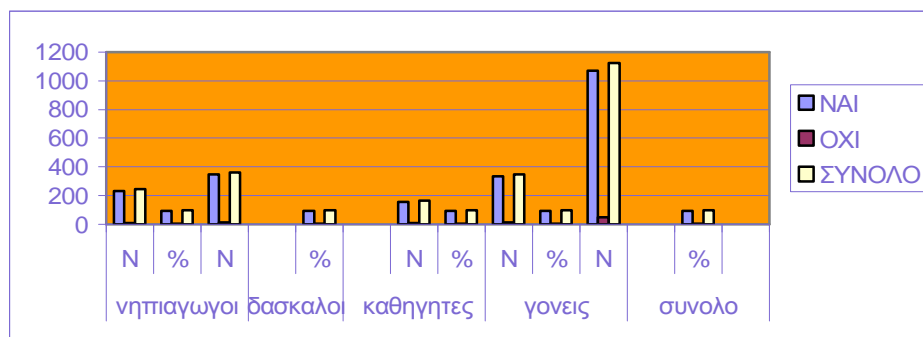
ΠΗΓΗ: "Father Said", FARREL, 1985

Πίνακας 10

Αριθμός υποκειμένων και ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση:

Κατά την σεξουαλική αγωγή πρέπει τα παιδιά, εκτός από τις σχετικές πληροφορίες που παίρνουν, να κατανοούν το βαθύτερο νόημα και τον βασικό σκοπό της γενετήσιας λειτουργίας, καθώς και τη σημασία των σχέσεων μεταξύ των προσώπων των δύο φύλων;

	ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ		ΔΑΣΚΑΛΟΙ		ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ		ΓΟΝΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
ΝΑΙ	234	95,12	347	95,86	156	93,98	335	95,71	1072	95,37
ΟΧΙ	12	4,88	15	4,14	10	6,02	15	4,29	52	4,63
ΣΥΝΟΛΟ	246	100,00	362	100,00	166	100,00	350	100,00	1124	100,00

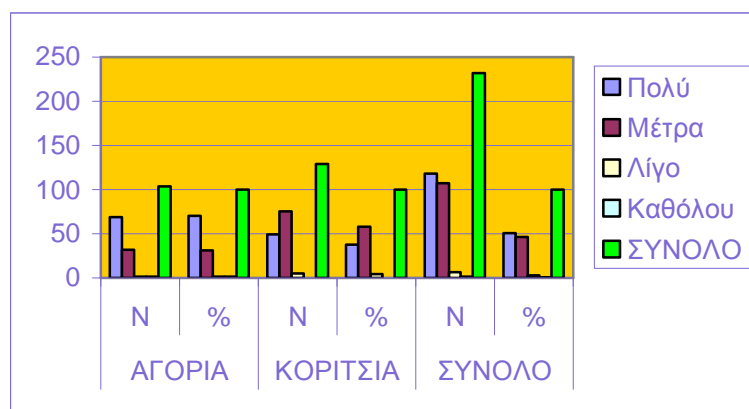
ΠΗΓΗ: "Father Said", FARREL, 1985

Πίνακας 11

Αριθμός υποκειμένων και ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση:

Σε ποιό βαθμό νομίζεις ότι γνωρίζεις όσα χρειάζεσαι σχετικά με το φύλο σου, ως αγόρι ή ως κορίτσι;

	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
Πολύ	69	69,99	49	37,98	118	50,86
Μέτρα	32	31,07	75	58,14	107	46,12
Λίγο	1	0,97	5	3,88	6	2,59
Καθόλου	1	0,97	0	0,00	1	0,43
ΣΥΝΟΛΟ	103	100,00	129	100,00	232	100,00

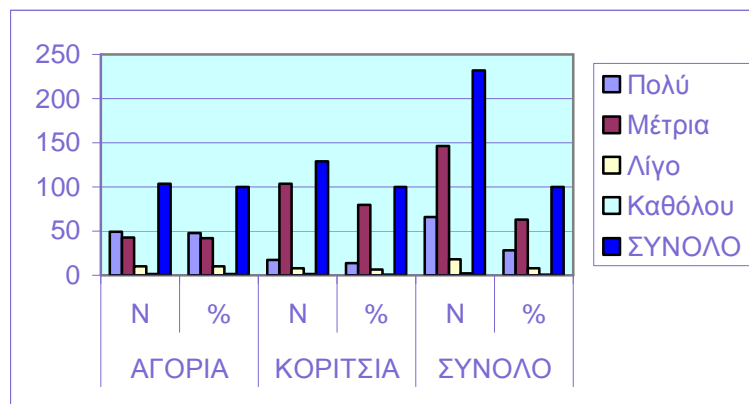
ΠΗΓΗ: "Father Said", FARREL, 1985

Πίνακας 12

Αριθμός υποκειμένων και ποσοστά απαντήσεων στη ερώτηση:

Σε ποιό βαθμό νομίζεις ότι γνωρίζεις όσα χρειάζεσαι σχετικά με τις σχέσεις των δύο φύλων;

	ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
Πολύ	49	47,57	17	13,18	66	28,45
Μέτρια	43	41,75	103	79,84	146	62,93
Λίγο	10	9,71	8	6,20	18	7,76
Καθόλου	1	0,97	1	0,78	2	0,86
ΣΥΝΟΛΟ	103	100,00	129	100,00	232	100,00

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- 1) Ασπιώτη, Α.(1969):Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΣΦΑΙΡΑ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ.ΑΘΗΝΑ
- 2) Ασπιώτη, Α.(1975):ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ. Τομ.1(η προετοιμασία), Τομ.2 (η αρμονία). Αθήνα
- 3) Ασπιώτη, Α.(1956):Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟ ΑΛΛΟ ΦΥΛΛΟ. ΑΘΗΝΑ.
- 4) Αμερικάνικη Εταιρία Μελετών για το παιδί. (1987): Τι να λέτε στα παιδιά σας για το σεξ. Μετ. Φ. Κονδύλη, εκδ. ΑΡΣΕΝΙΔΗ, ΑΘΗΝΑ.
- 5) Γιαννάρα, Χ. (1960): Ο ΙΗΣΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ. ΑΘΗΝΑΙ, εκδ.Χ.Φ.Ε.
- 6) Γιαννάρα, Χ. (1972): ΈΡΩΣ ΚΑΙ ΓΑΜΟΣ. ΑΘΗΝΑ. Εκδ.ΔΩΔΩΝΗ
- 7) Γκέλη, Δ. (1972): ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ, ΕΦΗΒΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ. ΑΘΗΝΑ.
- 8) Δεληκωστοπούλου, Μ.(1981):Η ΓΕΝΕΤΗΣΙΑ ΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΤΡΩΠΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ», τ.29, τεύχη5-9, σ. 202κ.ε.
- 9) Δεληγικοπούλου, Γ. (1981): ΑΓΝΟΤΗΣ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑ. ΑΘΗΝΑ, εκδ. Χ.Φ.Δ.
- 10) Δημοπούλου, Γ. (1981): ΚΑΤ' ΟΙΚΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ. ΑΘΗΝΑ, εκδ. ΣΩΤΗΡ.
- 11) Εταιρία Οικογενειακού Προσανατολισμού, (1992):ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑ. ΑΘΗΝΑ.
- 12) Ευδόκα, Τ. (1968): ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΑΣ, ΑΘΗΝΑ, εκδ. ΚΑΡΑΒΙΑ.
- 13) Καλλιάφα, Σ. (1955): ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΥ ΟΡΜΗΣ. ΑΘΗΝΑ, εκδ.Χ.Ε.Ε.Λ.
- 14) Κανάβου, Θ.(1977): ΑΥΤΟΙ ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΕΤΟΙΜΟΙ ΓΙΑ ΓΑΜΟ. ΑΘΗΝΑ.
- 15) Κόντι, Λ. (1978): ΣΕΞ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. ΑΘΗΝΑ, εκδ. ΟΔΥΣΣΕΑΣ. Κυπριακού Συνδέσμου Οικογενειακού Προγραμματισμού, (1979): Έρευνα για τη Σεξουαλική Αγωγή.
- 16) Κωνσταντέλου, Δ. (1986): ΓΑΜΟΣ, ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ, ΑΓΑΜΙΑ. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ.
- 17) Κλάιν, Μ. ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ. ΑΘΗΝΑ, εκδ. ΠΥΛΗ, μεταφ.Δ. Διάφα.
- 18) Κολεσόφ, Δ.Β. (1982):Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΚΑΙ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ.ΑΘΗΝΑ, εκδ. ΜΝΗΜΗ.
- 19) Μαστόρη, Β.: Η ΧΩΡΑ ΚΕ ΤΙΣ ΔΥΟ ΚΟΥΝΙΕΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΜΥΓΔΑΛΕΝΙΕΣ ΚΟΥΝΙΕΣ. ΑΘΗΝΑ, εκδ. ΚΕΡΔΟΣ

- 20) Μλούνα, Θ. (1977): ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ ΦΥΛΑ. ΑΘΗΝΑ, εκδ. ΔΙΠΤΥΧΟ.
- 21) Μπουλουγούρη, Γ.:ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΟΥ ΣΕΞ, ΕΣΦΑΛΜΕΝΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΣΥΧΡΟΝΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ. ΑΘΗΝΑ.
- 22) Παμπούκι, Ε. (1979): Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΙΣ. ΑΘΗΝΑ, εκδ. ΔΙΑΒΑΖΩ, τομ.24, σ. 50-58.
- 23) Παναγιωτάτου, Δ. (1978): ΟΙ ΤΑΙΝΙΕΣ ΠΟΡΝΟ, ΕΝΑΣ ΑΚΟΜΑ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑΠΙΕΣΗΣ. ΑΘΗΝΑ, εκδ. ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ.
- 24) Παπακώστα, Σ.(1960): ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑ. ΑΘΗΝΑ, εκδ. ΖΩΗ
- 25) Πατρώνου, γ. (1984): Ο ΓΑΜΟΣ ΣΤΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΖΩΗ. ΑΘΗΝΑ.
- 26) Σταυρωπούλου, Α. (1971): ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΠΡΟΕΤΟΙΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΕΛΛΟΝΥΜΦΩΝ. ΑΘΗΝΑ, εκδ. «ΧΡΥΣΗ ΠΕΝΑ»
- 27) Χριστοδουλία, Π.(1984): Ο ΓΑΜΟΣ. ΑΘΗΝΑ, εκδ. ΖΩΗΣ
- 28) Φάρου, Φ. Κοφίνα, Σ.:ΓΑΜΟΣ, εκδ. ΑΚΡΙΤΑΣ
- 29) Φάρου, Φ. Κοφίνα, Σ.:ΣΥΖΥΓΙΑ, εκδ. ΑΚΡΙΤΑΣ
- 30) Χάντρηλντ, Τζ. (1979): ΠΑΙΔΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΦΗΒΕΙΑ, μεταφ.Μ. Λώμη, ΑΘΗΝΑ, εκδ.ΘΥΜΑΡΙ.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Audolent , PH. (1984): Σεξουαλικότητα και χριστιανική ζωή. Αποδ. Μ. Ρούσου, Αθήνα.
- 2) Anatrella, T. (1992): Το ξεχασμένο σεξ. Μετ. Μ. Καββαδία, Αθήνα, εκδ. Λύχνος.
- 3) Adler, Alfred (1978): Η αγωγή του παιδιού, Αθήνα εκδ. Επίκουρος.
- 4) Askew,S. : Τα αγόρια δεν κλαίνε. Ross.
- 5) Berge, A. (1970): L' education sexuelle chez l'enfant. Paris, P.U.F.
- 6) Berge, A. (1970): La sexualite auzourd'hui. Tournai. Paris, P.U.F.
- 7) Bovet, T.(1968) : Ο γάμος. Αθήνα εκδ. Έλαφος.
- 8) Conffort, A.(1973): Το σεξ στην κοινωνία. Αθήνα : Μπουκουμάνης.
- 9) Doule, H.Ch. : Λέμε να παντρευτούμε. Μετ. Σάρολγου Λ., Αθήνα, εκδ. Τήνος.
- 10) Drouet, J. (1972) : Ecole et sexualite. Paris ed. Ouvrieres.
- 11) Derek, Lewellyn, J.(1992): Σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα. Αθήνα .
- 12) Hegel, S.(1971): Πώς γεννήκα;, Αθήνα.
- 13) Gallien, L. (1965) : Ο σεξουαλισμός. Αθήνα , εκδ. Ζαχαρόπουλος
- 14) Lejeuen, C. (1980): L'education sexuelle. 1968-1978. casterman.
- 15) Meyendorf, J.:Γάμος, μια ορθόδοξη προοπτική. Εκδ. I.M. Θηβών- Λεβαδείας.
- 16) Piret,R.(1973): Psychologie differentiale des sexes. Paris P.U.F.
- 17) Poissonier, M.(1978) :Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. Αθήνα «Χρυσή Πένα»
- 18) Poissonier, M. (1981) :Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. Αθήνα , εκδ. « Ελληνικής εταιρίας Ευγονικής και Γενετικής του Ανθρώπου».
- 19) Ronald-Michel (1981) :Education sexuelle familiale.
- 20) Tiefer, L. (1982) :Η ανθρώπινη σεξουαλικότητα, μετ. I.Κωστόπουλου, Αθήνα, εκδ. Ψυχογιός.
- 21) Trobish, W. (1980):Αγάπησα ένα κορίτσι, Αθήνα, εκδ. Έλαφος.
- 22) Verdoux, C. (1974):Η σεξουαλική αγωγή σε όλες τις ηλικίες, Αθήνα, εκδ. Ελληνική Παιδεία.
- 23) Werebe, M, J.G. (1976):L' education sexuelle a l'ecole, Paris, P.U.F.